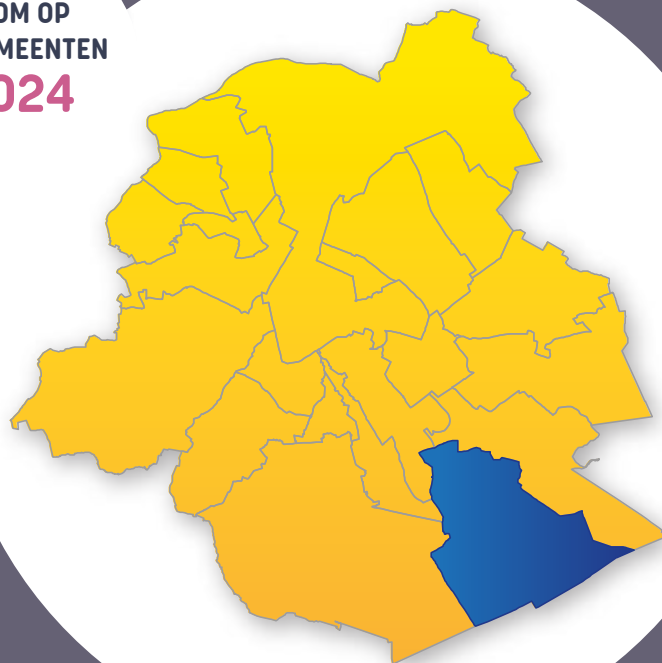

ZOOM OP
DE GEMEENTEN
2024

zoom op

WATERMAAL-BOSVOORDE

Bron

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van
Brussel-Hoofdstad

Vertalingen

SA Production

Lay-out

Nathalie DA COSTA MAYA

Wettelijk depot

D/2023/9334/16

**Reproductie met bronvermelding is
toegestaan**

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse en
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn
van Brussel-Hoofdstad (2024), Zoom op de
gemeenten: Watermaal-Bosvoorde, Brussels
Hoofdstedelijk Gewest en Vivalis.Brussels.

Dit document is ook beschikbaar in het Frans.

VOOR MEER INFORMATIE**Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse**

Naamsestraat 59, 1000 Brussel

bisa@perspective.brussels

<https://bisa.brussels/>

**Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van
Brussel-Hoofdstad**

Marion ENGLERT marion.englert@vivalis.brussels

Jonathan UNGER jonathan.unger@vivalis.brussels

Sarah MISSINNE sarah.missinne@vivalis.brussels

Peter VERDUYCKT peter.verduyckt@vivalis.brussels

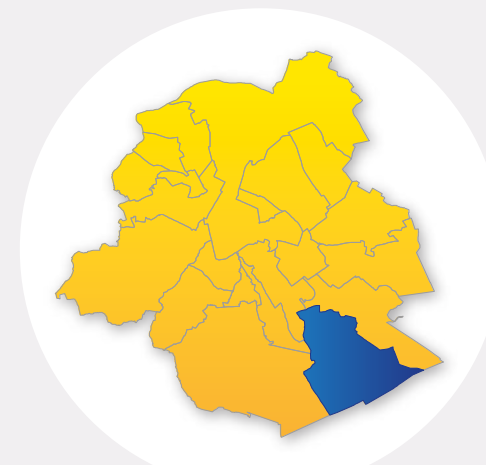
Belliardstraat 71, Bus 1, 1040 Brussel

observat@vivalis.brussels

[https://www.vivalis.brussels/nl/informerer/
observatoire/observatorium-voor-gezondheid-en-
welzijn-van-brussel](https://www.vivalis.brussels/nl/informerer/observatoire/observatorium-voor-gezondheid-en-welzijn-van-brussel)

Verantwoordelijke uitgevers

Astrid ROMAIN (BISA) en Nathalie NOËL (Vivalis)

WATERMAAL-BOSVOORDE

1. WATERMAAL-BOSVOORDE EN ZIJN INWONERS IN EEN NOTENDOP 4

- 1.1. Landschap en stedenbouwkundige structuur van het gemeentelijk grondgebied 4
- 1.2. De inwoners en hun kenmerken 5
- 1.3. Uitdagingen 7

2. BEVOLKING 8

- 2.1. Bevolkingsdichtheid en spreiding in de gemeente 8
- 2.2. Evolutie en loop van de bevolking 9
- 2.3. Structuur volgens leeftijd en geslacht 11
- 2.4. Nationaliteiten 12
- 2.5. Huishoudens 14

3. JONGE KINDEREN 15

- 3.1. Evolutie en kenmerken van de geboorten 15
- 3.2. Evolutie van het aantal kinderen jonger dan 3 jaar 16
- 3.3. Kinderopvang: dekkingsgraad en toegankelijkheid 17

4. ONDERWIJS 18

- 4.1. Evolutie van de bevolking van 3 tot en met 17 jaar 18
- 4.2. Schoolbevolking: onderwijsniveau, plaats van de school en onderwijsvorm 19
- 4.3. Schoolachterstand 20

5. ARBEIDSMARKT 21

- 5.1. Sociaal-economische positie van de bevolking 21
- 5.2. Activiteits-, werkgelegenheids- en werkloosheidsgraad 22
- 5.3. Profiel van de niet-werkende werkzoekenden 24
- 5.4. Kenmerken van de Bosvoordse loontrekkenden 25

6. ECONOMISCHE ACTIVITEIT 26

- 6.1. Algemene situatie 26
- 6.2. De specifieke economische kenmerken van Watermaal-Bosvoorde 26
- 6.3. Bedrijfsmigraties 28

7. INKOMENS 29

- 7.1. Fiscale inkomens 29
- 7.2. Personen die een uitkering ontvangen 33
- 7.3. Rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming (RVT) 34

8. GEMEENTELIJKE FINANCIËN 35

- 8.1. Kernindicatoren voor de gemeentelijke financiën 35
- 8.2. Structuur van de belangrijkste gewone ontvangsten en uitgaven 35
- 8.3. Investerings 36

9. HUISVESTING 37

- 9.1. Kenmerken van woongebouwen 37
- 9.2. Sociale woningen en andere woningen van sociale aard 38
- 9.3. Vastgoedprijzen 40

10. MOBILITEIT EN MILIEU 41

- 10.1. Mobiliteit 41
- 10.2. Milieu 43

11. GEZONDHEID 47

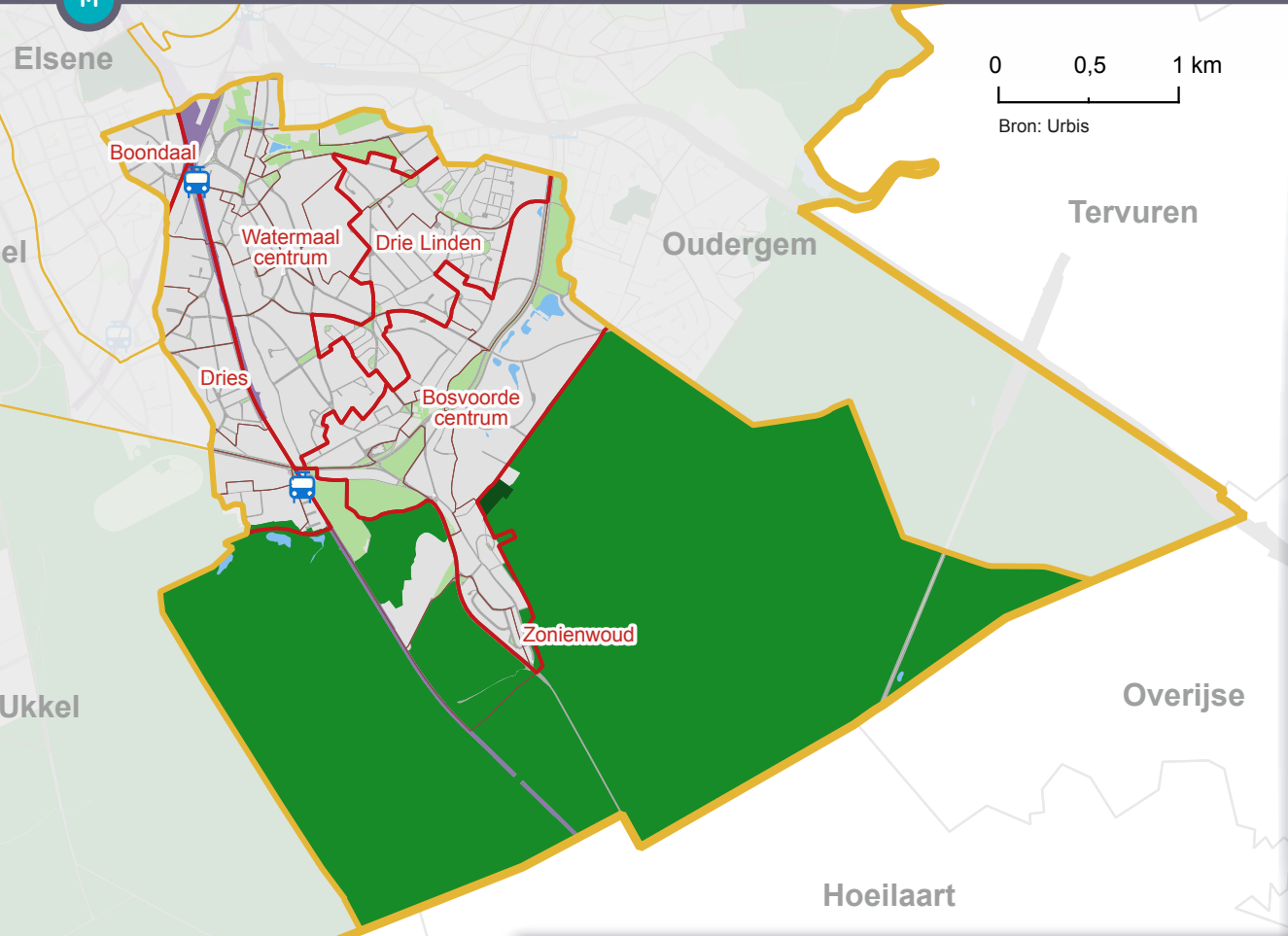
- 11.1. Levensverwachting en mortaliteit 47
- 11.2. Algemene gezondheidstoestand 49
- 11.3. Preventie 52
- 11.4. Focus op de oudere bevolking 53

GLOSSARIUM 54**LIJST MET ACRONIEMEN EN AFKORTINGEN / MEER WETEN 58****BIBLIOGRAFIE 59**

1. WATERMAAL-BOSVOORDE EN ZIJN INWONERS IN EEN NOTENDOP

1-1

Referentiekaart van Watermaal-Bosvoorde

Landgebruik	IJkpunten	Grenzen
■ Groene ruimten	NMBS-station	Statistische sectoren
■ Woud en bos	Metrostation	Wijken van de monitoring
■ Begraafplaatsen	Wegen	Gemeenten
■ Water		
■ Spoorweg		

1.1. LANDSCHAP EN STEDENBOUWKUNDIGE STRUCTUUR VAN HET GEMEENTELIJK GRONDGEBIED¹

Watermaal-Bosvoorde (13 km², 8% van het gewestelijke grondgebied) is een gemeente in de **tweede kroon**, in het zuidoosten van het Brussels Gewest. De gemeente grenst aan Oudergem in het noordoosten, Sint-Genesius-Rode, Hoeilaart en Overijse in het zuiden (via het Zoniënwood), en aan Ukkel (Zoniënwood), Brussel-Stad en Elsene in het westen. Een groot deel van het zuiden van de gemeente wordt ingenomen door het Zoniënwood en is daarom onbewoond. Hierdoor, en door de aanzienlijke aanwezigheid van andere groene gebieden en ook tuinen, is Watermaal-Bosvoorde de dunstbevolkte gemeente van het gewest (minder dan 2.000 inwoners per km²) ²⁻¹.

De **referentiekaart** geeft weer hoe de gemeente statistisch wordt opgedeeld en toont de **statistische sectoren**² en de **wijken** van de Wijkmonitoring ¹⁻¹. De gemeente Watermaal-Bosvoorde telt zes wijken. De grenzen van die wijken vallen niet altijd samen met de gemeentegrenzen, doordat sommige wijken verspreid liggen over verschillende gemeenten: de wijk Zoniënwood ligt verspreid over Watermaal-Bosvoorde, Oudergem, Sint-Pieters-Woluwe en Ukkel, de wijken Dries en Boondaal liggen verspreid over Watermaal-Bosvoorde, Brussel-Stad en Elsene, en de wijken Watermaal-Centrum en Drie Linden liggen ook deels in Oudergem.

1 Dit gedeelte is opgesteld op basis van de vorige versie van Zoom op de gemeenten (2016) en het boek 'La Région de Bruxelles-Capitale. Histoire et Patrimoine des communes de Belgique' (Jaumain, 2008).
 2 De in het blauw aangegeven woorden worden in het glossarium op het einde van dit document toegelicht.

Tot het begin van de 19de eeuw vormden Watermaal en Bosvoorde twee aparte gehuchten. Het voormalige gehucht Watermaal in het noorden van de gemeente omvat het Keymplein en het station van Watermaal. Het strekt zich uit tot voorbij de spoorlijn Brussel-Namen via de Dries. Het voormalige gehucht Bosvoorde, verder naar het zuiden gelegen in de buurt van het Zoniënwood, vlak bij de Terhulpssteenweg, omvat het Wienerplein en het station van Bosvoorde. Het reikt tot de Bezemhoek, met zijn typische arbeiderswoningen.

In de 19de eeuw telde de gemeente ook een aantal kastelen, getuigend van de wens van de stedelijke bourgeoisie om mooie woningen te bouwen aan de rand van het Zoniënwood. De komst van de spoorlijn en de tram stimuleerde de ontwikkeling van villa's, eerst langs de Terhulpssteenweg, vervolgens tussen Watermaal en Bosvoorde en noordwaarts langs de Vorstlaan.

Hoewel de verstedelijking, die gepaard ging met een gestage bevolkingsgroei, reeds aan het eind van de 19de eeuw begon, werden de meeste huizen na de Eerste Wereldoorlog gebouwd. Onder meer de twee uitgestrekte tuinvijken van Le Logis en Floréal – opgericht in 1921 en 1922 – droegen bij tot de groei tot aan het begin van de jaren 1970. Maar in deze gemeente, waar een groot deel van het grondgebied niet geschikt is voor bebouwing (bos en vijvers), zou de rest van de verstedelijking voornamelijk plaatsvinden langs bestaande wegen. Als gevolg daarvan bestaat het bebouwde landschap van de gemeente voornamelijk uit rijhuizen, villa's en kleine semi-landelijke of arbeiderswoningen. Er is relatief weinig hoogbouw in de gemeente, behalve in de sector Visserijen, langs de Vorstlaan en aan de rand van Elsene.

De tuinvijken van Le Logis en Floréal en het grote sociale woningbestand van de stad

De tuinvijken van Le Logis en Floréal vallen op door hun grootte en kleurrijke uiterlijk, geïnspireerd op de Engelse tuinvijken (in cottagestijl). De tuinvijken bestaan grotendeels uit sociale woningen. De twee woonwijken, omzoomd door lommerrijke wegen met bomen, zijn tegenwoordig geklasseerd. Dit garandeert de bescherming van dit uitzonderlijke erfgoed, maar bemoeilijkt soms de nodige renovaties.

Na verloop van tijd werden de twee tuinvijken geleidelijk uitgebreid met andere sociale woongebouwen. In verhouding tot het aantal gezinnen is het sociale woningbestand van de gemeente het grootste in het gewest (18 sociale woningen per 100 particuliere huishoudens). Sommige huizen in Le Logis en Floréal werden echter verkocht aan particulieren, omdat ze erg populair zijn bij de middenklasse en welgestelde personen, die meer worden aangetrokken door de omgeving dan door het comfort en de grootte van de huizen.

Groene en natuurlijke ruimten

Met meer dan de helft van het gemeentelijke grondgebied dat uit groene ruimten bestaat (58 %), is Watermaal-Bosvoorde de groenste gemeente van het Brusselse Gewest. Ze is goed

voor 25 % (in termen van oppervlakte) van de gewestelijke groene ruimten die toegankelijk zijn voor het publiek. Het enorme natuurlijke patrimonium is een essentiële schakel in het [groene en blauwe netwerk](#) van het gewest. Dat geldt in het bijzonder voor het Tournai-Solvaypark (onderdeel van de groene wandeling) en verschillende gebieden die grenzen aan het Zoniënwood, waarvan sommige de status van natuurreservaat hebben, zoals de sites van de 'Verdronken Kinderen' en de 'Vuylbeek'.

1.2. DE INWONERS EN HUN KENMERKEN

Demografisch profiel

Op 1 januari 2022 telt de gemeente Watermaal-Bosvoorde officieel 25.187 inwoners, of 2 % van de **bevolking** van het Brussels Gewest. De bevolking van de gemeente groeide tussen 2006 en 2020, zij het wel in een veel trager tempo dan in het Brussels Gewest in zijn geheel. Tussen 2020 en 2022 is de bevolking van de gemeente gedaald als gevolg van de COVID-19-crisis.

Watermaal-Bosvoorde is al vele jaren vrijwel de enige gemeente met een negatief **natuurlijk saldo**, d.w.z. een hoger aantal sterfgevallen dan geboorten. Het geboortecijfer, dat al enkele jaren daalt, is het laagste in het gewest, wat de ondervertegenwoordiging van volwassenen op vruchtbare leeftijd weerspiegelt. Het sterftecijfer is het hoogste in het gewest, gelet op het hoge percentage ouderen in de gemeente. Vóór de COVID-19-crisis verhuisden er jaarlijks meer mensen van een andere Belgische gemeente naar Watermaal-Bosvoorde dan dat er mensen de gemeente verlieten om elders in België te gaan wonen. Dat is niet langer het geval in 2020 en 2021. Het internationale migratiesaldo is positief: het aantal personen dat vanuit het buitenland naar Watermaal-Bosvoorde is verhuisd, is groter dan het aantal personen dat de gemeente heeft verlaten om zich in het buitenland te vestigen. Dat saldo is in verhouding tot het aantal inwoners evenwel minder groot in Watermaal-Bosvoorde dan in het gewest.

De bevolking van Watermaal-Bosvoorde is de oudste van het gewest, met een gemiddelde **leeftijd** van bijna 43 jaar in 2022. Het aandeel ouderen (65 jaar en ouder) is aanzienlijk hoger dan in het gewest in zijn geheel (21 % tegenover 13 % in het Brussels Gewest). Gezien de langere levensverwachting van vrouwen zijn er slechts 86 mannen voor elke 100 vrouwen in de gemeente.

Het aandeel **koppels zonder kinderen** is iets hoger in Watermaal-Bosvoorde dan in het gewest in zijn geheel, net als het aandeel eenoudergezinnen (in overeenstemming met het hoge aandeel sociale woningen). Omgekeerd zijn er minder koppels met kinderen en alleenwonenden. Hoewel het aandeel alleenwonenden over het algemeen lager is, hebben sommige [statistische sectoren](#), met name in de [wijk Watermaal-Centrum](#), een aanzienlijk aantal alleenwonenden, zoals de sector van de Visserijen (waar meer appartementen zijn).

Mensen met de Belgische **nationaliteit** zijn oververtegenwoordigd in vergelijking met het gewestelijke situatie en vertegenwoordigen vier vijfde van de bevolking van de gemeente. Van de mensen met een buitenlandse nationaliteit heeft 60 % de nationaliteit van een EU-14-land (zonder België). Die groep is oververtegenwoordigd in de buitenlandse bevolking van de gemeente, in tegenstelling tot onderdanen van de nieuwe EU-lidstaten en Noord-Afrikaanse en Aziatische (niet-OESO-) onderdanen in het bijzonder. Het type woning en de woonomgeving in Watermaal-Bosvoorde zijn bijzonder aantrekkelijk voor internationale ambtenaren en kaderleden die vergezeld zijn van hun gezin en van wie het inkomen toegang biedt tot de lokale vastgoedmarkt. Fransen zijn veruit de meest vertegenwoordigde buitenlanders in de gemeente en hun aantal blijft stijgen. Op de tweede plaats komen Italianen, gevolgd door Spanjaarden en Duitsers. Het aantal Spanjaarden, Roemenen en Marokkanen in de gemeente is de afgelopen jaren toegenomen.

Sociaal-economisch profiel

Een groot deel van de bevolking van Watermaal-Bosvoorde behoort tot de midden- en hogere klasse. Gezinnen met zeer hoge **inkomens** zijn oververtegenwoordigd in vergelijking met het gewestelijke gemiddelde. De inkomens variëren echter sterk in de gemeente door het hoge aandeel sociale woningen. Ze zijn erg laag in de sector Ville-Et-Forêt - Eland in de wijk Dries en laag in de wijk Drie Linden, waar de tuinvijken van Le Logis en Floréal liggen. Bovendien zijn de inkomens in de sociale woonwijken de afgelopen tien jaar sterk gedaald, in tegenstelling tot in de meeste andere sectoren in de gemeente. Er werd echter ook een zekere daling vastgesteld in andere sectoren, met name in de wijk Watermaal-Centrum (Visserijen en IJsvogel) en Bosvoorde-Centrum (Vorst-West). Als gevolg van het samenwonen van inwoners met hoge inkomens en inwoners met een meer kansarme status (bijvoorbeeld in de sociale woningen) is de inkomensongelijkheid, gemeten aan de hand van de **Gini-coëfficiënt**, hoger in Watermaal-Bosvoorde dan het gemiddelde in de 19 gemeenten.

Het aandeel van de bevolking dat leeft van een **leefloon** of vervangingsinkomen is lager in Watermaal-Bosvoorde dan in het gewest in zijn geheel, maar hoger dan in de andere gemeenten in het zuidoosten van het gewest³.

De **activiteitsgraad** voor mannen in de gemeente is lager dan die voor mannen in het gewest in zijn geheel. De situatie is anders voor vrouwen: de arbeidsparticipatie van vrouwen in Watermaal-Bosvoorde is hoger dan die van de vrouwen in het hele gewest. De kloof tussen mannen en vrouwen wat de activiteitsgraad betreft (in het voordeel van mannen) is dus kleiner in Watermaal-Bosvoorde. Aangezien relatief veel 15- tot en met 24-jarigen in Watermaal-Bosvoorde studeren, zijn ze minder aanwezig op de **arbeidsmarkt**. Maar als ze dat wel zijn, is hun **werkloosheidscijfer** (22,5 %) bijna even hoog als op gewestelijk niveau.

Over alle leeftijden bekeken is 12 % van de werkenden in de gemeente **werkloos**, tegenover 16 % in het Brussels Gewest. In vergelijking met de gewestelijke situatie is het profiel van de

niet-werkende werkzoekenden aanzienlijk hoger opgeleid, meer vrouwelijk en ouder. Er moet worden opgemerkt dat de arbeidsmarktsituatie van de bewoners van de sociale woonwijken veel slechter is, met werkloosheidspercentages rond de 30 % in de sectoren Logis-Zuid en Ville-Et-Forêt - Eland.

Wat **werkgelegenheid in de gemeente** betreft, zijn zelfstandigen oververtegenwoordigd onder de personen die in Watermaal-Bosvoorde werken (ongeacht de gemeente waar ze wonen) in vergelijking met het gewest in zijn geheel. Bovendien zijn de sectoren van de gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten en de sector van de financiële activiteiten, verzekeringen en vastgoed oververtegenwoordigd wat het aantal jobs in Watermaal-Bosvoorde betreft. In de gemeente zijn immers een aantal hoofdkantoren en kantoren van bedrijven in die sectoren gevestigd, voornamelijk langs de Vorstlaan en de Terhulpsesteenweg. Het **migratiesaldo van bedrijven** in de sectoren van gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten is ruim positief binnen de gemeente. De sectoren van de gezondheidszorg, maatschappelijke dienstverlening en het onderwijs zijn ook oververtegenwoordigd in termen van het aantal jobs, net als de bouwsector.

Ongeveer 10 % van de geboorten vindt plaats in gezinnen zonder inkomen uit arbeid; dat is een aanzienlijk percentage maar slechts de helft van dat in het gewest. Er is één **kinderopvangplaats** per twee kinderen onder de drie jaar (alle soorten plaatsen samen) en één plaats per drie kinderen, toegankelijk voor iedereen en tegen een variabel tarief afhankelijk van het inkomen van de ouders. Die percentages zijn hoger dan in het gewest.

In het secundair **onderwijs** zijn de meeste jongeren in de gemeente ingeschreven in een algemene richting. Er zijn verhoudingsgewijs minder jongeren die technische en vooral beroepsopleidingen volgen dan op gewestelijk niveau. Hoewel er minder **schoolachterstand** is dan in het gewest in zijn geheel, heeft meer dan een op de acht jongeren nog steeds een achterstand in het secundair onderwijs. Bovendien is het aandeel jongens met een achterstand in het technisch en beroepsonderwijs nog hoger in Watermaal-Bosvoorde dan in het gewest in zijn geheel.

De huurprijzen en de verkoopprijzen van **huizen en appartementen** zijn gemiddeld hoger in Watermaal-Bosvoorde dan in het gewest in zijn geheel. 90 % van de residentiële gebouwen zijn huizen terwijl 10 % appartementsgebouwen zijn. Het aandeel sociale woningen is er het hoogst van alle Brusselse gemeenten (17,9 per 100 huishoudens). Het aantal sociale woningen in de gemeente daalde zeer lichtjes tussen 2011 en 2021.

Wat de **gemeentelijke financiën** betreft, is de gewone begroting van de gemeente Watermaal-Bosvoorde in evenwicht voor de periode 2015-2019. In 2020 (coronacrisis) was dat niet het geval, maar het gecumuleerde resultaat blijft positief. Het aandeel van de opcentiemen op de onroerende voorheffing en vooral van de aanvullende personenbelasting (APB) in de totale gemeentelijke inkomsten is groter dan het gemiddelde van de 19 gemeenten. Per inwoner heeft de gemeente de hoogste APB-opbrengst van alle Brusselse gemeenten. Dat komt omdat

3 Oudergem, Ukkel, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe.

zowel het mediane inkomen van de inwoners als de aanslagvoet van de personenbelasting in de gemeente hoger zijn dan het gewestelijke gemiddelde.

Watermaal-Bosvoorde is een van de gemeenten met de **meeste motorvoertuigen** in het Brussels Gewest: 49 % van de huishoudens heeft ten minste één auto en 16,5 % heeft twee auto's of meer. Daarnaast heeft 12,5 % van de huishoudens een bedrijfswagen (tegenover 8 % in het gewest). Er zijn verschillen in autobezit binnen de gemeente: het is lager in de sociale woonwijken. Het aanbod van **Cambio**-deelauto's is groter dan het gewestelijke gemiddelde.

De gemeente Watermaal-Bosvoorde is gemiddeld **veel groener** dan het hele gewest, vooral door de aanwezigheid van het Zoniënwoud. De aanwezigheid van dat bos betekent ook dat de lokale luchtkwaliteit (gemeten in termen van stikstofdioxideconcentraties) beter is dan in het gewest in zijn geheel.

Gezondheid van de inwoners

Voor de periode 2017-2019 is de [levensverwachting bij de geboorte](#) van vrouwen geboorte in Watermaal-Bosvoorde hoger dan in het Brussels Gewest. Voor mannen is de levensverwachting bijna identiek in Watermaal-Bosvoorde en in het Brussels Gewest. De cijfers voor vroegtijdige sterfte liggen relatief dicht bij die in het gewest.

De verschillen tussen gemeenten wat levensverwachting en vroegtijdige sterfte betreft, houden verband met de sociaal-economische situatie van de inwoners. Sociale ongelijkheid op gezondheidsvlak komt voor bij alle leeftijden en houdt verband met de meeste gezondheidsproblemen. Hoewel de gemiddelde bevolking van Watermaal-Bosvoorde een sociaal-economisch profiel heeft van de midden- en hogere middenklasse, zijn er duidelijke verschillen binnen de gemeente, vooral door het hoge aandeel sociale woningen. Dat kan het relatief kleine verschil in levensverwachting en vroegtijdige sterfte in Watermaal-Bosvoorde ten opzichte van het gewestelijke gemiddelde helpen te verklaren. Binnen de gemeente kunnen ongelijkheden op gezondheidsvlak worden waargenomen, met name met betrekking tot de prevalentie van diabetes, die veel hoger is in de wijken met (onder meer) sociale woningen dan in de meer welvarende wijken.

1.3. UITDAGINGEN

Vergrijzende bevolking en groeiende behoeften

Ouderen zijn bijzonder talrijk in Watermaal-Bosvoorde. Zowel hun aantal als hun aandeel in de bevolking is de afgelopen jaren toegenomen in de gemeente. En de demografische vooruitzichten voor het Brussels Gewest voorspellen een aanzienlijke toename van het aantal ouderen.

Naast het grote aantal ouderen telt de gemeente ook een aanzienlijk aantal adolescenten. Zo ontstaan er uiteenlopende behoeften, die niet altijd gemakkelijk met elkaar te verzoenen zijn.

Beheer van talrijke bouwprojecten en onderhoud van de leefomgeving en groene ruimten

Watermaal-Bosvoorde telt een groot aantal vastgoed- en herontwikkelingsprojecten, die altijd een uitdaging vormen als het gaat om het verzoenen van de behoeften van de lokale bewoners met die van potentiële nieuwe bewoners, milieuaspecten enzovoort.

Onlangs werd een nieuw complex met openbare huisvesting en collectieve voorzieningen opgericht aan de Aartshertogensquare in Watermaal-Bosvoorde. Het voormalige hoofdkantoor van de Royale Belge (een voormalige verzekeringsmaatschappij, nu AXA), met zijn kenmerkende architectuur, wordt momenteel verbouwd. (Er zullen onder meer hotels en restaurants, sportfaciliteiten, winkels en kantoren in komen.)

Veel auto's

De Bosvoordse gezinnen zijn bijzonder gemotoriseerd. Een aanzienlijk deel van de gezinnen beschikt over twee of meer auto's. Bovendien beschikken veel van de huishoudens over een bedrijfswagen. Dat vormt een uitdaging voor zowel milieu als leefomgeving. Het aanbod van Cambio-auto's in de gemeente is groter dan in het gewest en de vraag blijft groot.

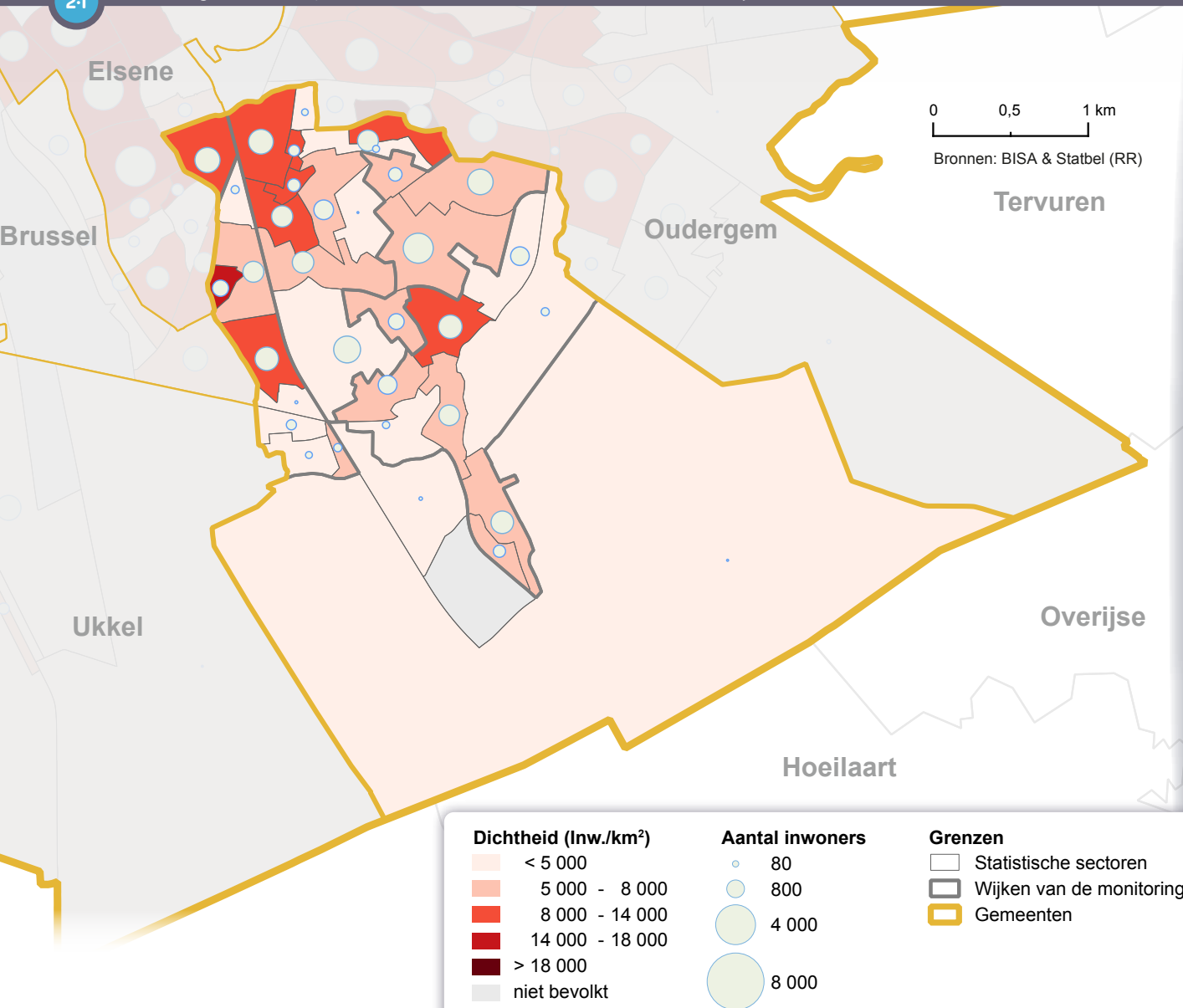
Zones met kansarmoede en inkomensongelijkheid

Er is een hoge mate van inkomensongelijkheid in de gemeente, die een concentratie van huishoudens met hoge tot zeer hoge inkomens heeft, maar ook een groot aantal sociale woningen. De gemeente moet daarom de concentratie van meer kwetsbare groepen in dat segment van de huurmarkt beheren en ervoor zorgen dat iedereen in de gemeenschap wordt geïntegreerd. Bovendien is de sociaal-ruimtelijke ongelijkheid binnen de gemeente toegenomen, met een daling van het inkomen van bewoners die in sociale woningen wonen.

Bovendien is een aanzienlijk deel van de jongeren op de arbeidsmarkt werkloos. Tot slot hebben de leerlingen (jongens) in beroepsopleidingen een bijzonder grote schoolachterstand, een teken van specifieke moeilijkheden die mogelijk verband houden met kansarmoede binnen het gezin. Die sociale elementen stellen de gemeente voor uitdagingen.

2. BEVOLKING

2-1 Bevolkingsdichtheid per statistische sector, Watermaal-Bosvoorde, 1 januari 2021

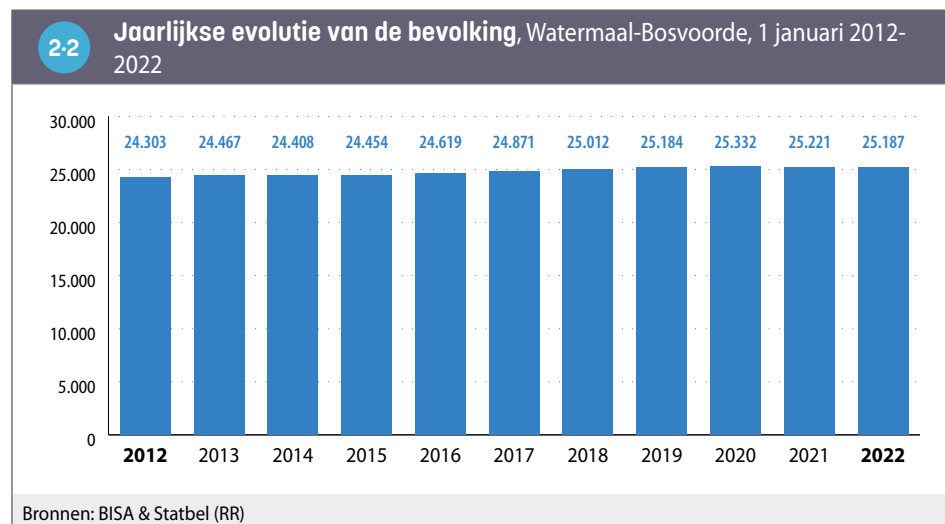

2.1. BEVOLKINGSDICHTHEID EN SPREIDING IN DE GEMEENTE

Op 1 januari 2022 telt Watermaal-Bosvoorde officieel 25.187 inwoners, of 2% van de bevolking van het Brusselse Gewest. De bevolkingsdichtheid bedraagt 1.942 inwoners per km². Daarmee is Watermaal-Bosvoorde een van de dunstbevolkte gemeenten van het Brussels Gewest (waar de bevolkingsdichtheid 7.528 inwoners per km² bedraagt). Dat komt vooral door de aanwezigheid van het Zoniënwoud in het zuidoostelijke deel van de gemeente en andere groene ruimten. De dichtstbevolkte [statistische sectoren](#) van de gemeente bevinden zich in het noorden en het westen, evenals in de sector Piepelingen (in de [wijk](#) Bosvoorde-Centrum) [2-1](#).

2.2. EVOLUTIE EN LOOP VAN DE BEVOLKING

Tussen 2012 en 2022 is de bevolking van Watermaal-Bosvoorde toegenomen, zij het wel minder snel dan in het gewest (+4 %, tegenover +7 % op gewestelijk niveau) ²⁻².

In 2021 is de bevolking van Watermaal-Bosvoorde lichtjes gedaald (-0,1 % tegenover +0,2 % op gewestelijk niveau).

Meer gedetailleerd is de bevolkingsgroei te wijten aan een combinatie van drie factoren ²⁻³:

- het natuurlijk saldo
- het intern migratiesaldo
- het internationaal migratiesaldo.

Voor 2021 is het **natuurlijk saldo** (per 1.000 inwoners) negatief in Watermaal-Bosvoorde (-2,9 ‰ tegenover 5,6 ‰ in het Brussels Gewest), waarbij het aantal overlijdens groter is dan het aantal geboorten. Dat kan worden verklaard door zowel een lager **geboortecijfer** als een hoger sterftcijfer in de gemeente.

Zoals in de andere Brusselse gemeenten is het **intern migratiesaldo** in 2021 negatief in Watermaal-Bosvoorde, al leunt het weliswaar dicht bij nul (-0,2 ‰) aan. Dat wordt verklaard doordat het aantal personen dat in 2021 vanuit een andere Belgische gemeente naar Watermaal-Bosvoorde verhuisde (1.791) nauwelijks lager is dan het aantal personen dat de gemeente verliet om zich elders in België te vestigen (1.796).

Het **internationaal migratiesaldo** is positief, zoals in alle Brusselse gemeenten. Het aantal personen dat vanuit het buitenland naar Watermaal-Bosvoorde verhuisde (444) is groter dan het aantal personen dat Watermaal-Bosvoorde verliet om zich in het buitenland te vestigen (385)⁴. Dat saldo per 1.000 inwoners (2,3 ‰) is echter veel lager in Watermaal-Bosvoorde dan in het Brussels Gewest in zijn geheel (13,9 ‰).

Het positieve internationaal migratiesaldo kon de negatieve natuurlijke en interne migratiesaldi echter niet compenseren, wat de lichte daling van de bevolking van Watermaal-Bosvoorde dat jaar verklaart. Over het algemeen wordt Watermaal-Bosvoorde gekenmerkt door een kleinere loop van de bevolking dan het gewest in zijn geheel.

2-3 Loop van de bevolking in 2021

	Watermaal-Bosvoorde		Brussels Gewest	
	Aantal	%	Aantal	%
Natuurlijke loop				
Geboorten	202	8,0 ‰	15.690	12,8 ‰
Overlijden	274	10,9 ‰	8.849	7,2 ‰
Natuurlijk saldo	-72	-2,9 ‰	6.841	5,6 ‰
Interne migraties				
Inwijking	1.791	71,1 ‰	89.758	73,5 ‰
Uitwijking	1.796	71,3 ‰	110.809	90,7 ‰
Intern migratiesaldo	-5	-0,2 ‰	-21.051	-17,2 ‰
Internationale migraties				
Immigratie (inclusief heringeschreven en inkomende veranderingen van register)	444	17,6 ‰	48.414	39,6 ‰
waarvan Niet-EU	126	5,0 ‰	16.406	13,4 ‰
Emigratie (inclusief ambtshalve geschrapt en uitgaande veranderingen van register)	385	15,3 ‰	31.449	25,8 ‰
waarvan Niet-EU	79	3,1 ‰	7.079	5,8 ‰
Internationaal migratiesaldo	59	2,3 ‰	16.965	13,9 ‰
waarvan Niet-EU	47	1,9 ‰	9.327	7,6 ‰
Totaal aangroei (inclusief statistische aanpassing)				
Jaarlijkse bevolkingsgroei	-34	-0,1 %	2.667	0,2 %
Gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei (tussen 1 januari 2012 en 1 januari 2022)		0,4 %		0,7 %

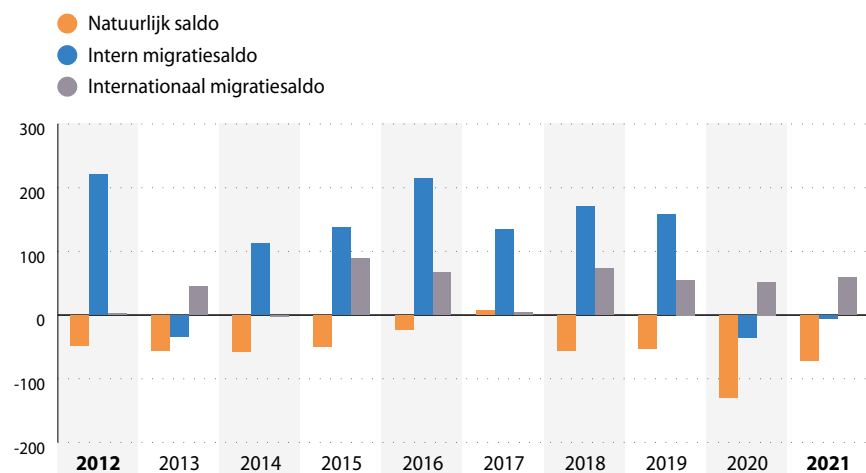
Bronnen: BISA & Statbel (RR)
Noot: de statistische aanpassing omvat laattijdig geregistreerde wijzigingen (na 1 maart van het volgende jaar).

4 Deze aantallen omvatten registerwijzigingen, schrappingen en herinschrijvingen na schrapping.

Watermaal-Bosvoorde is een van de weinige gemeenten in het Brussels Gewest met een negatief natuurlijk saldo; dat was bijna elk jaar het geval in de periode 2012-2021 ²⁻⁴. Het intern migratiesaldo was daarentegen bijna elk jaar vóór 2020 positief (in tegenstelling tot de gewestelijke situatie). In Watermaal-Bosvoorde heeft de COVID-19-crisis in 2020, net als in het Brussels Gewest, een impact gehad op natuurlijke loop en migratie. Het natuurlijk saldo was nog lager dan de voorgaande jaren als gevolg van het hogere aantal sterfgevallen.

2-4

Jaarlijkse evolutie van het natuurlijk saldo en de migratiesaldo's, Watermaal-Bosvoorde, 2012-2021

Bronnen: BISA & Statbel (RR)

En de niet-officiële bevolking?

Naast de **officiële bevolking** telt elke gemeente een bepaald aantal personen die er wonen, maar niet tot de officiële bevolking worden gerekend (asielzoekers, mensen in irregulier verblijf/personen zonder papieren, diplomaten en hun gezinsleden ...). Specifiek wat de geboorten en overlijdens betreft, zijn de gegevens van de **Statistische formulieren voor geboorten en overlijdens** een nuttige aanvulling op de officiële bevolkingsgegevens. Ze maken immers melding van alle personen die geboren en overleden zijn in het Brussels Gewest, niet alleen van wie er officieel verblijft. Omgekeerd, als de moeder legaal in België woont maar de geboorte in het buitenland plaatsvindt, wordt die niet geregistreerd in de Statistische formulieren voor geboorten, maar wel in het Rijksregister. In 2019 werden er 19 geboorten minder opgenomen in de Statistische formulieren dan in het officiële bevolkingsregister van Watermaal-Bosvoorde (ofwel een negatief relatief verschil van -8 % ten opzichte van het aantal geboorten dat in het bevolkingsregister is geregistreerd, tegenover 3 % op gewestelijk niveau).

Daarnaast ontvingen in 2021 19 personen **dringende medische hulp** (DMH) van het OCMW in Watermaal-Bosvoorde⁵. Dat is 0,1 % van de DMH die in het Brussels Gewest werd verleend⁶. Als dat cijfer in verhouding wordt gebracht tot de gemeentelijke bevolking, is het aandeel van de DMH-begunstigden zeer laag in Watermaal-Bosvoorde (0,1 % in vergelijking met het gewestelijke aandeel (1,2 %), net als in de andere gemeenten in het zuidoosten van het gewest. Op basis van deze indicaties lijkt de aanwezigheid van personen zonder papieren in Watermaal-Bosvoorde dus beperkt te zijn.

⁵ Bron: POD Maatschappelijke Integratie.

⁶ Volgens een schatting van het KCE (2015) schommelt het aandeel personen zonder papieren dat gebruikmaakt van de DMH tussen 10 % en 20 %.

2.3. STRUCTUUR VOLGENS LEEFTIJD EN GESLACHT

De gemeente Watermaal-Bosvoorde heeft een hoog aandeel **ouderen**: op 1 januari 2022 was meer dan een vijfde (21 %) van de bevolking 65 jaar of ouder (tegenover 13 % op gewestelijk niveau). Zowel het aandeel van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (18-64) als dat van de jongeren (jonger dan 18) is lager dan in het gewest. De leeftijdsstructuur verandert weinig in de periode 2012-2022, maar er is wel een lichte toename van het aandeel 65-plussers in de bevolking waardoor de gemiddelde leeftijd licht stijgt [2-5](#) [2-6](#).

De ouderencoëfficiënt (80+/65+) in Watermaal-Bosvoorde is de laatste jaren daarentegen sterk gedaald, net als in het gewest. Tot slot is het aandeel mannen iets kleiner dan op gewestelijk niveau, met een geslachtsverhouding van 86 mannen op 100 vrouwen, tegenover 96 mannen op 100 vrouwen in het gewest. Dat houdt grotendeels verband met de leeftijdsstructuur; vrouwen, die een hogere levensverwachting hebben, zijn sterker vertegenwoordigd onder de ouderen.

2-5	Uitsplitsing van de bevolking per leeftijdsgroep, 1 januari 2012 en 2022							
	Watermaal-Bosvoorde				Brussels Gewest			
	01/01/2012		01/01/2022		01/01/2012		01/01/2022	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
0 - 17 jaar	4.840	19,9	5.012	19,9	255.118	22,4	273.645	22,4
18 - 64 jaar	14.705	60,5	14.908	59,2	730.020	64,1	788.876	64,5
65 jaar en ouder	4.758	19,6	5.267	20,9	153.716	13,5	160.116	13,1
Totaal	24.303	100	25.187	100	1.138.854	100	1.222.637	100

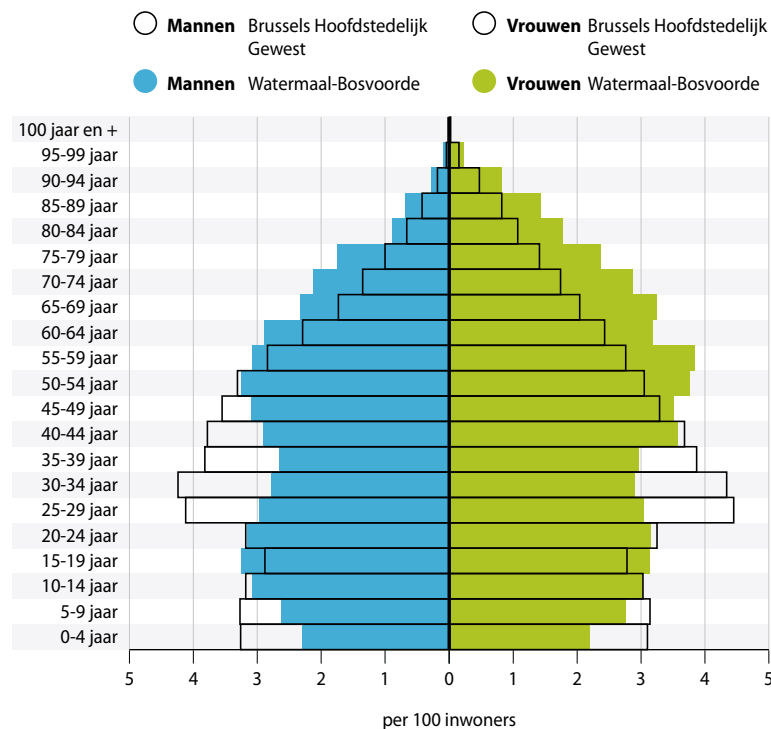
Bronnen: BISA & Statbel (RR)

2-6	Indicatoren over de structuur van de bevolking, 1 januari 2012 en 2022			
	Watermaal-Bosvoorde		Brussels Gewest	
	01/01/2012	01/01/2022	01/01/2012	01/01/2022
Gemiddelde leeftijd totaal (jaar)	42,5	42,7	37,5	37,8
Gemiddelde leeftijd mannen (jaar)	40,3	40,7	36,1	36,7
Gemiddelde leeftijd vrouwen (jaar)	44,5	44,5	38,9	38,8
Senioriteitscoëfficiënt [80+/65+] (%)	34,5	29,7	33,1	29,2
Geslachtsverhouding (%)	86,1	85,7	94,3	96,5

Bronnen: BISA & Statbel (RR)

De eerste vergelijkende leeftijdspiramide [2-7](#) illustreert het contrast tussen de leeftijdspiramide van Watermaal-Bosvoorde en die van het Brussels Gewest. In tegenstelling tot de sparvormige leeftijdspiramide in het gewest, lijkt die van Watermaal-Bosvoorde meer op een bol wol. In vergelijking met het gewest in zijn geheel zijn volwassenen tussen 25 en 40-45 jaar en jonge kinderen (jonger dan 10 jaar) duidelijk ondervertegenwoordigd, in tegenstelling tot alle leeftijdsgroepen boven de 55 (en 50 voor vrouwen). Er is ook een hoger percentage vrouwen dan mannen in de gemeente voor alle leeftijdsgroepen vanaf ongeveer 50 jaar.

2-7 Vergelijkende leeftijdspiramide, Watermaal-Bosvoorde en Brussels Gewest, per 100 inwoners, 1 januari 2022

Bronnen: BISA & Statbel (RR)

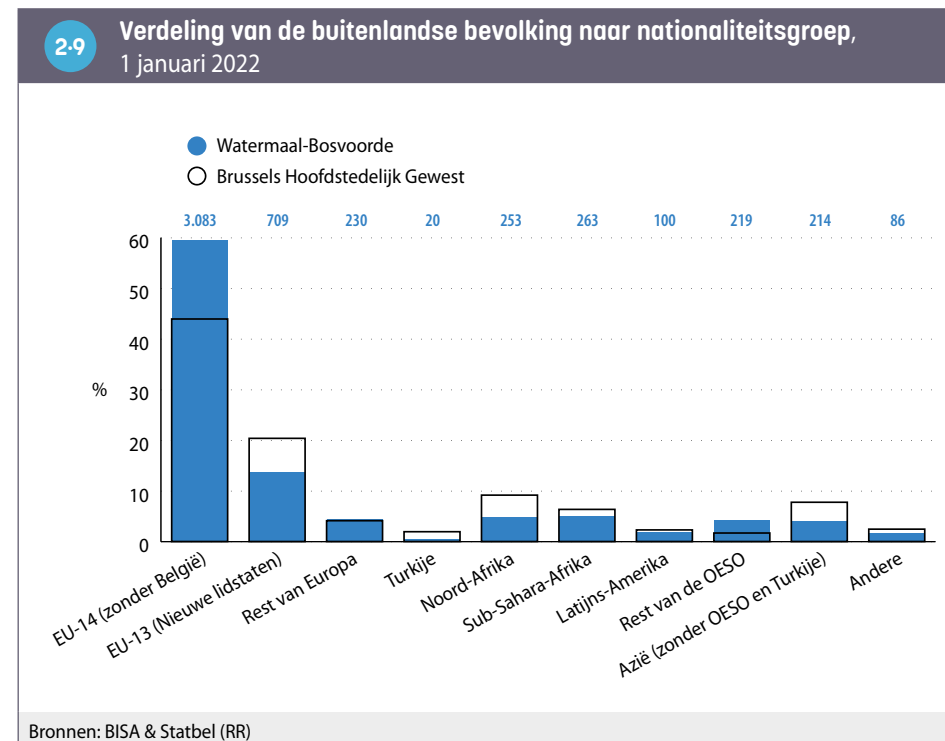
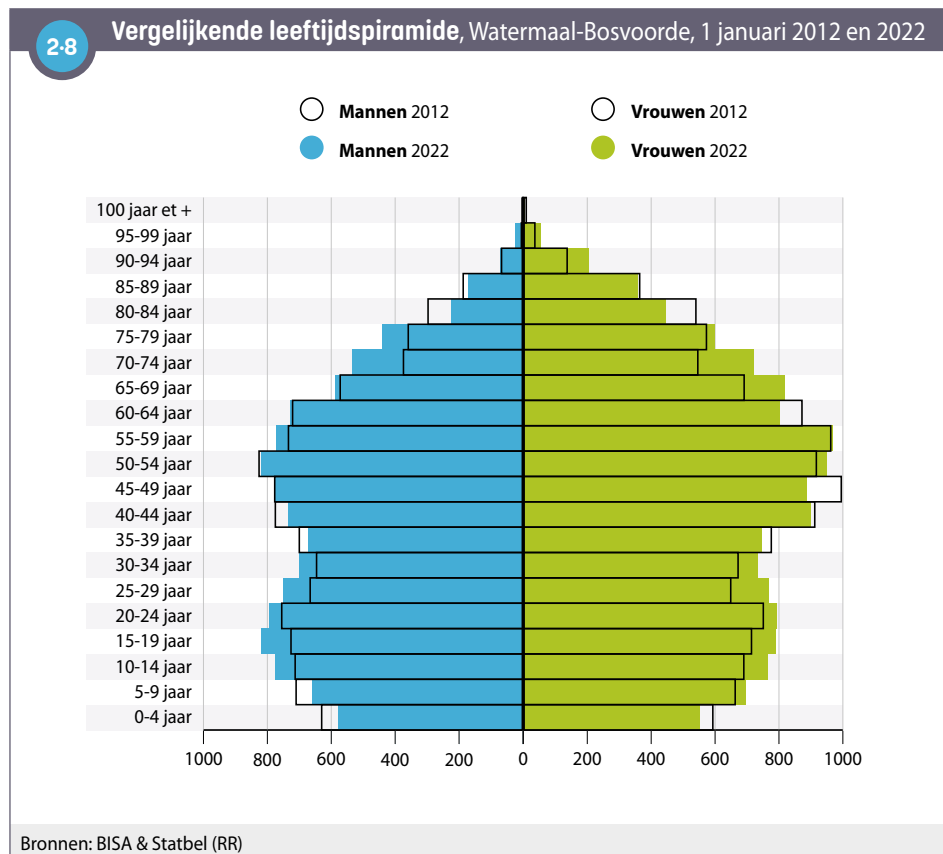
De evolutie van het uitzicht van de tweede leeftijdspiramide tussen 2012 en 2022 ²⁻⁸ illustreert dat de leeftijdsstructuur fundamenteel onveranderd is gebleven in de gemeente. Er is echter een toename van het aantal kinderen van 10 jaar en ouder, van de adolescenten en jonge volwassenen onder de 35 jaar, evenals een toename van het aantal vrouwen van 65-74 jaar en 90 jaar en ouder, en van de mannen van 70-79 jaar. Ten slotte is er een daling van het aantal kinderen van 0-4 jaar en van de jongens van 5-9 jaar, evenals een daling in bepaalde specifieke leeftijdsgroepen, met name de vrouwen van 45-49 jaar en 60-64 jaar. Het aantal personen tussen 80 en 84 jaar is eveneens gedaald.

2.4. NATIONALITEITEN

Op 1 januari 2022 hebben 5.177 personen (20,6 % van de bevolking van Watermaal-Bosvoorde) niet de Belgische nationaliteit, een percentage dat toeneemt maar toch lager blijft dan dat van het gewest (36 %).

Van de buitenlandse inwoners is 60 % afkomstig uit de EU-14 (zonder België) en 14 % uit de nieuwe lidstaten (EU-13). Nog in vergelijking met de gewestelijke situatie zijn onderdanen uit de EU-14 en de 'rest van de OESO'-groep duidelijk oververtegenwoordigd onder de buitenlandse bevolking in de gemeente, in tegenstelling tot onderdanen uit Afrikaanse landen (in het bijzonder uit Noord-Afrika), de nieuwe EU-lidstaten, Turkije en Azië (zonder de OESO)

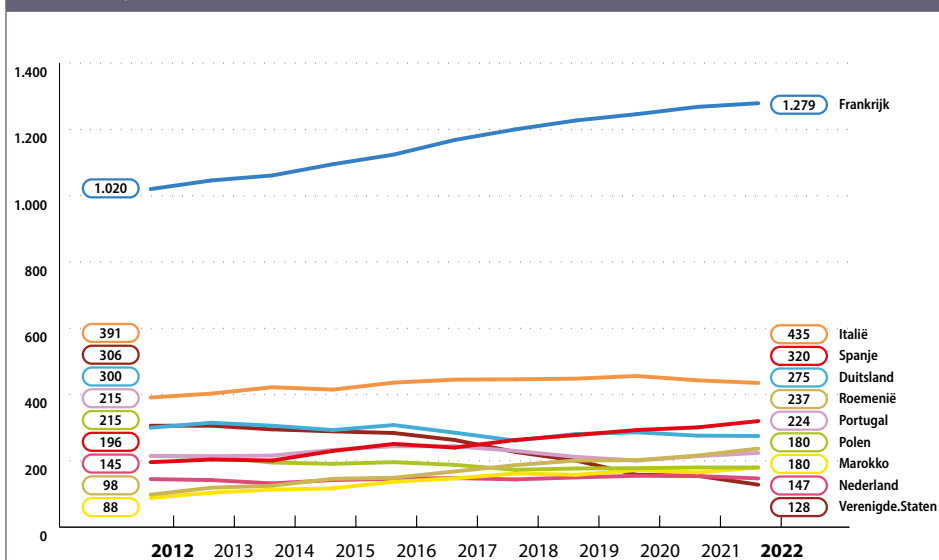
²⁻⁹

Onder personen met een buitenlandse nationaliteit zijn Fransen in 2022 verreweg het sterkst vertegenwoordigd in Watermaal-Bosvoorde. Ze worden gevolgd door Italianen, dan Spanjaarden en Duitsers **2-10**.

In de periode 2012-2022 is het aantal Fransen in de gemeente gestaag toegenomen. Ook het aantal Spanjaarden, Roemenen en Marokkanen is toegenomen in die periode. Omgekeerd is er een daling van het aantal personen uit het Verenigd Koninkrijk, zowel door hun vertrek als door het verwerven van de Belgische nationaliteit.

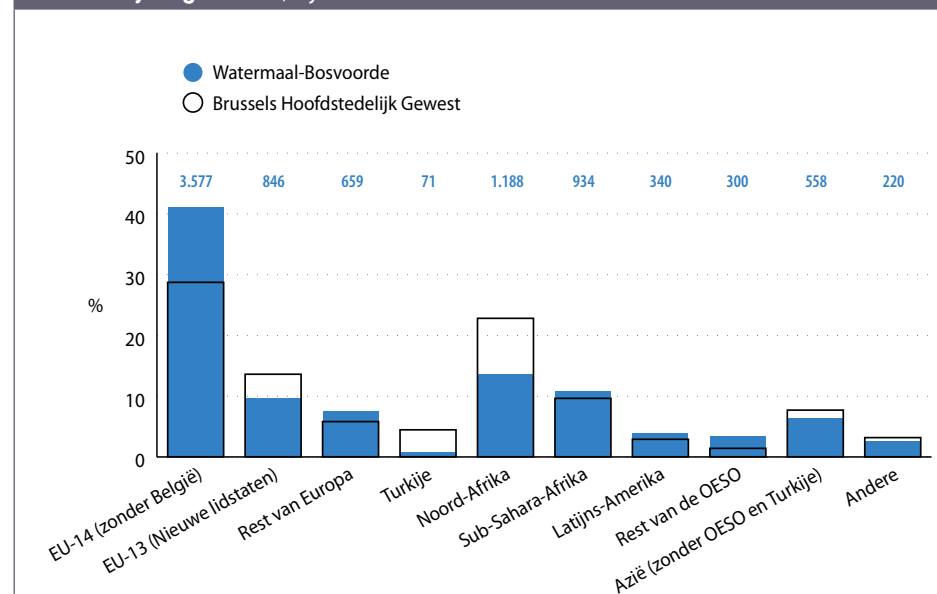
2-10 Evolutie van het aantal onderdanen van de 10 meest vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteiten in 2022, Watermaal-Bosvoorde, 1 januari 2012-2022

Bronnen: BISA & Statbel (RR)

We mogen niet vergeten dat een analyse van de huidige nationaliteit slechts gedeeltelijk de diversiteit van de bevolking weerspiegelt. Terwijl 21 % van de inwoners van Watermaal-Bosvoorde momenteel een buitenlandse nationaliteit heeft, was dat bij de geboorte nog 35 %. Een deel van de Belgische bevolking van de gemeente heeft dus na geboorte de Belgische nationaliteit verkregen. Zo is het aantal inwoners van Watermaal-Bosvoorde dat werd geboren met een Noord-Afrikaanse of Subsaharaanse nationaliteit (2.122 personen) bijna vier keer groter dan het aantal inwoners met een Noord-Afrikaanse of Subsaharaanse nationaliteit (516 personen). Personen van Noord-Afrikaanse afkomst blijven in vergelijking met het gewest echter ondervertegenwoordigd in Watermaal-Bosvoorde, zelfs wanneer rekening wordt gehouden met de nationaliteit bij geboorte **2-11**.

2-11 Verdeling van de bevolking geboren als niet-Belg per nationaliteitsgroep bij de geboorte, 1 januari 2022

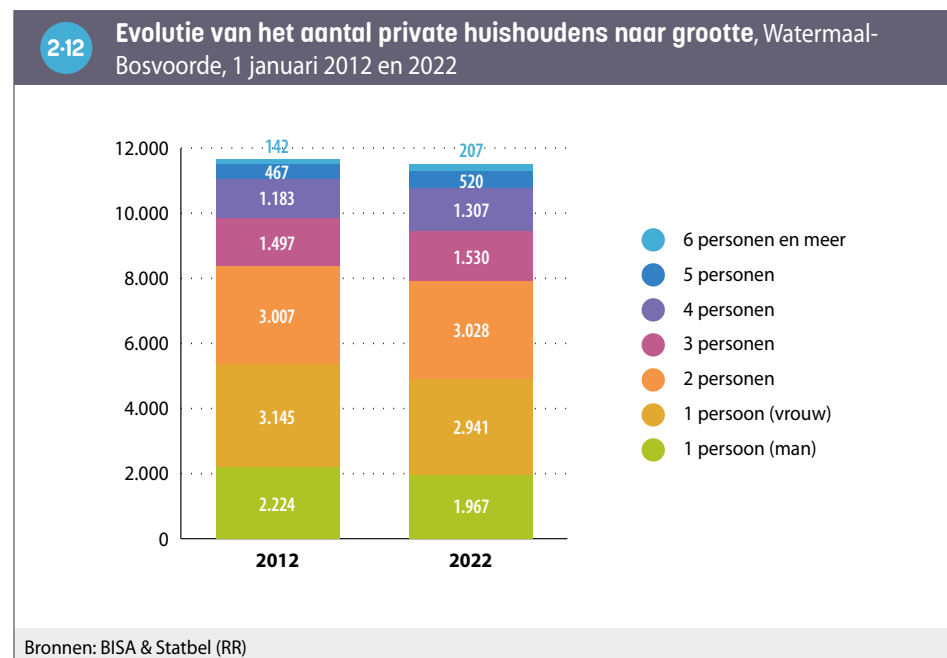

Bronnen: BISA & Statbel (RR)

2.5. HUISHOUDENS

Watermaal-Bosvoorde telde op 1 januari 2022 11.500 private huishoudens, 136 minder dan in 2012. Het is de enige gemeente in het gewest die een daling van het aantal huishoudens liet optekenen in die periode. 43 % van de huishoudens bestaat in 2022 uit één enkele persoon, 26 % uit twee personen en 31 % uit ten minste drie personen. De daling van het aantal huishoudens is uitsluitend het gevolg van de daling van het aantal huishoudens bestaande uit alleenwonenden in de gemeente in de periode 2012-2022 (-12 % voor alleenstaande mannen en -6 % voor alleenstaande vrouwen). De gezinnen van vier personen of meer zijn de afgelopen tien jaar het meest toegenomen. De gezinnen met vier, vijf en zes personen zijn met respectievelijk 10 %, 11 % en 46 % toegenomen [2-12](#).

De gemiddelde omvang van de private huishoudens in Watermaal-Bosvoorde (2,15) is identiek aan die van het Brussels Gewest in 2022.

In Watermaal-Bosvoorde is het aandeel alleenwonenden onder de huishoudens (42 %) kleiner dan in het gewest (47 %) [2-13](#). Zowel koppels zonder kinderen (17 % van de huishoudens) als koppels met kinderen (14 %) zijn oververtegenwoordigd in Watermaal-Bosvoorde in vergelijking met de gewestelijke situatie. De aanwezigheid van een groot aantal kinderloze koppels houdt ongetwijfeld verband met de vergrijzing van gezinnen die sinds lang in de gemeente wonen en van wie de volwassen kinderen het huis uit zijn. De oververtegenwoordiging van eenoudergezinnen moet worden gezien in de context van de grote hoeveelheid sociale woningen in de gemeente (zie hoofdstuk [9](#), Huisvesting).

2-13 Aantal private huishoudens volgens type, 1 januari 2022

	Watermaal-Bosvoorde		Brussels Gewest	
	Aantal	%	Aantal	%
Alleenwonenden	4.893	42,5	263.886	46,8
Koppels zonder kinderen	1.969	17,1	81.344	14,4
Koppels met kind(eren)	2.701	23,5	131.805	23,4
Alleenstaande ouders	1.602	13,9	65.482	11,6
Andere types	335	2,9	21.365	3,8
Totaal	11.500	100	563.882	100

Bronnen: BISA & Statbel (RR)

3. JONGE KINDEREN

3.1. EVOLUTIE EN KENMERKEN VAN DE GEBOORTEN

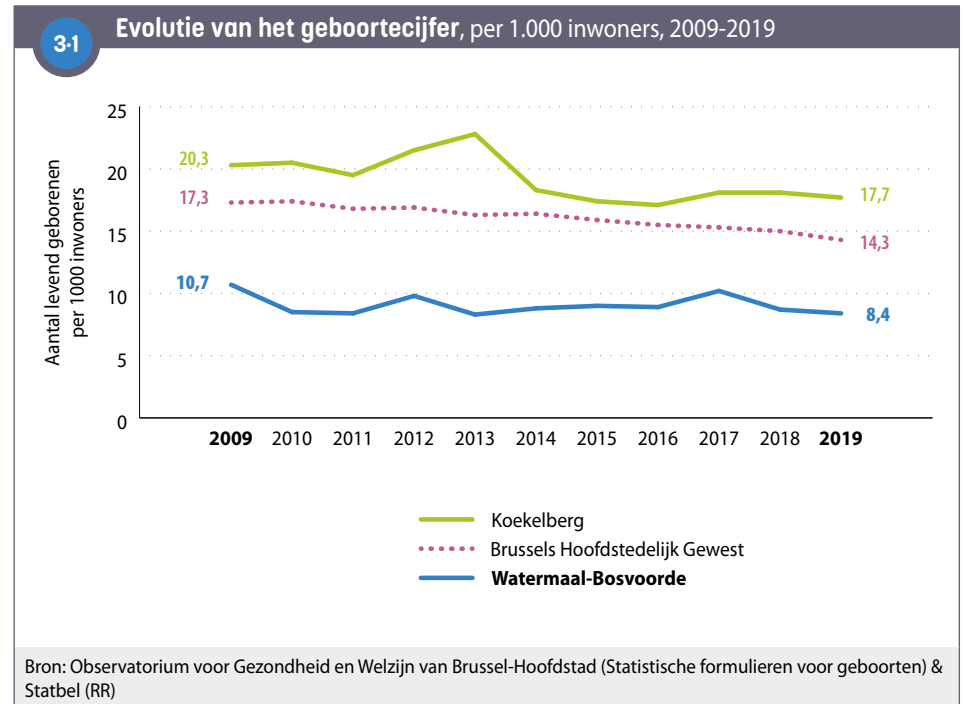
In 2019 zijn op basis van de [Statistische formulieren voor geboorten](#) (met inbegrip van de geboorten die niet in het bevolkingsregister zijn opgenomen, maar zonder de geboorten die in het buitenland hebben plaatsgevonden) 211 kinderen geboren in een huishouden in Watermaal-Bosvoorde. Het [geboortecijfer](#) voor Watermaal-Bosvoorde bedraagt dat jaar 8 ‰. Het is het laagste cijfer van alle Brusselse gemeenten, duidelijk lager dan dat van het gewest (14 ‰) en de helft lager dan dat van Koekelberg (waar dat cijfer het hoogst is) ³¹.

Het geboortecijfer hangt, voor een gegeven bevolking, af van:

- de trend van vrouwen op vruchtbare leeftijd om kinderen te krijgen;
- het aandeel van deze vrouwen in de totale bevolking.

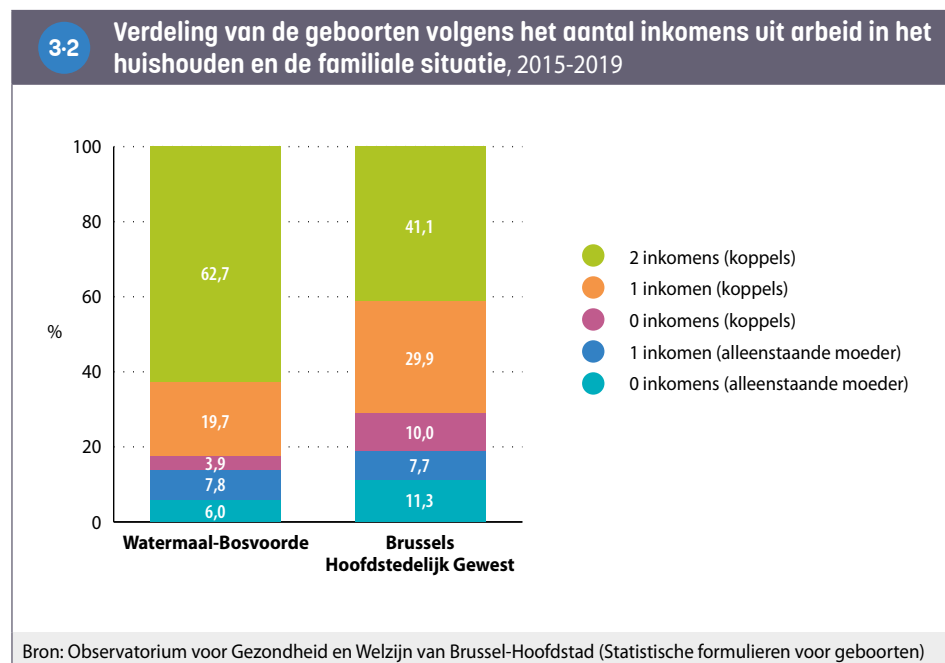
De gemeenten met een vergrijzende bevolking hebben dus – ceteris paribus – [lagere geboortecijfers](#), terwijl de gemeenten met een jongere bevolking hogere geboortecijfers hebben. Dat het geboortecijfer in Watermaal-Bosvoorde lager ligt dan het gewestelijke gemiddelde valt deels te verklaren door het lagere aandeel vrouwen op vruchtbare leeftijd (zie hoofdstuk ², Bevolking).

Net als gemiddeld in de andere gemeenten gebeurt, daalt het geboortecijfer in Watermaal-Bosvoorde: het bedroeg 10,7 ‰ in 2009.

Iets minder dan een op de zeven geboorten (14 %) in Watermaal-Bosvoorde vindt plaats in een huishouden bestaande uit een alleenstaande vrouw (tegenover 19 % op gewestelijk niveau). In 6 % van de gevallen is de moeder niet alleen alleenstaand, maar heeft ze ook geen inkomen uit arbeid **3-2**.

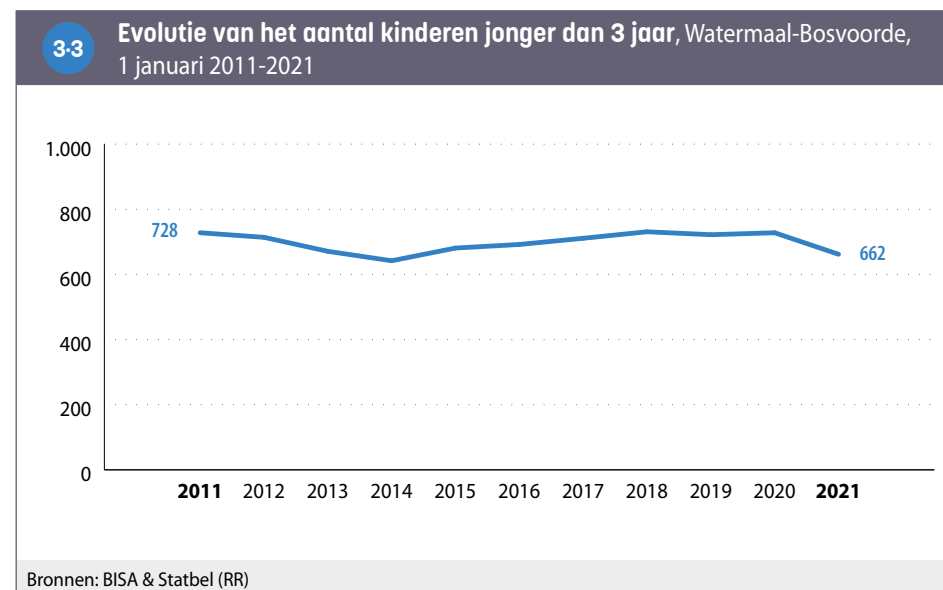
Meer over het algemeen vindt 10 % van de geboorten in Watermaal-Bosvoorde plaats in een huishouden (eenoudergezin of tweoudergezin) zonder inkomen uit arbeid, tegenover 21 % in het Brussels Gewest.

Daarnaast heeft 35 % van de vrouwen in Watermaal-Bosvoorde die in 2019 zijn bevallen een buitenlandse nationaliteit, wat lager is dan het aandeel voor het gewest in zijn geheel (53 %).

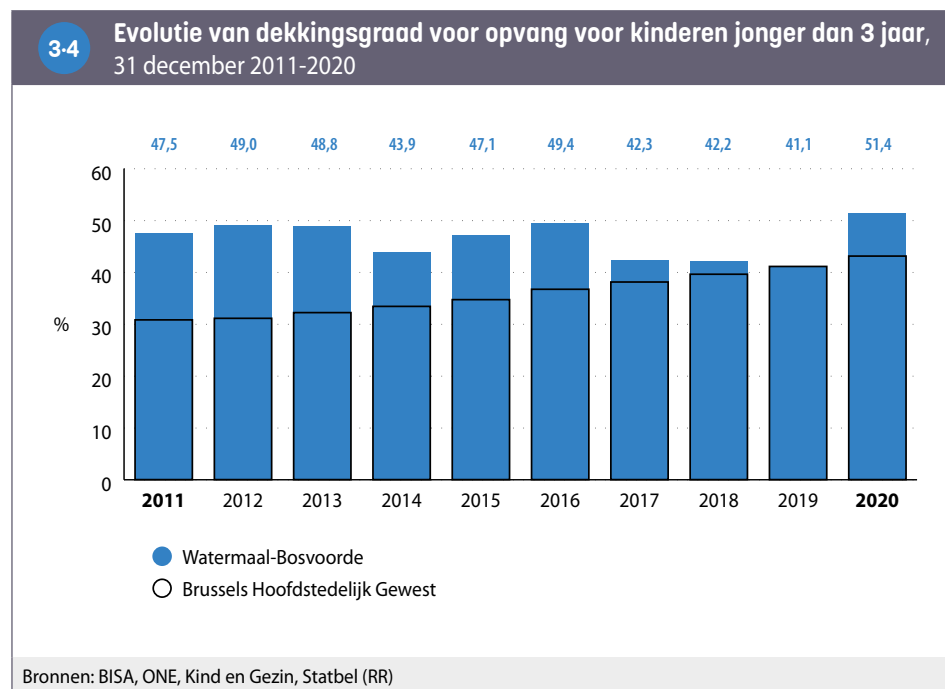
3.2. EVOLUTIE VAN HET AANTAL KINDEREN JONGER DAN 3 JAAR

Op 1 januari 2021 telde Watermaal-Bosvoorde 662 kinderen jonger dan drie jaar, wat neerkomt op 2,6 % van de totale bevolking (tegenover 3,9 % in het Brussels Gewest). Het aantal kinderen jonger dan drie jaar is nauwelijks veranderd over de periode, maar is duidelijk gedaald in 2021. Over het algemeen merken we vanaf 2016 een dalende trend van het aantal kinderen van die leeftijd in het hele Brussels Gewest (met een sterkere daling in 2021) **3-3**.

3.3. KINDEROPVANG: DEKKINGSGRAAD EN TOEGANKELIJKHEID

De **dekkingsgraad** van de opvang van kinderen jonger dan drie jaar op 31 december 2020 bedroeg 51 % in Watermaal-Bosvoorde, dus één plaats per twee kinderen (jonger dan drie jaar). Dat is meer dan op het niveau van het Brussels Gewest (43 %) **3-4**. Het percentage in Watermaal-Bosvoorde lag lager (en dus dichterbij het gewestelijke percentage) in de periode 2017-2019, na een daling van het aantal kinderopvangplaatsen in 2017.

Op 31 december 2020 beschikte Watermaal-Bosvoorde over 340 plaatsen in de kinderopvang **3-5**. Net als in de meeste Brusselse gemeenten gaat het hoofdzakelijk om plaatsen in de collectieve opvang (88 %); de beschikbaarheid van gezinsopvang (onthaalouders) is echter groter in de gemeente dan in het gewest.

Sommige van die plaatsen zijn voorbehouden voor (of geven voorrang aan) bepaalde categorieën van kinderen, bijvoorbeeld kinderen van het personeel van ondernemingen of instellingen (die niet noodzakelijk in het Brussels Gewest wonen) of worden met voorrang toegekend aan inwoners van de gemeente. Als we de opvangplaatsen die voorbehouden zijn voor bepaalde categorieën kinderen buiten beschouwing laten, daalt de dekkingsgraad in Watermaal-Bosvoorde van 51 % naar 44 % **3-5**.

Als we ten slotte alleen rekening houden met de *volledig toegankelijke plaatsen*, dus plaatsen die niet voorbehouden zijn en ook worden aangeboden tegen een tarief berekend op basis van het inkomen van de ouders, bedraagt de dekkingsgraad 34 % in Watermaal-Bosvoorde, dus één plaats per drie kinderen (jonger dan drie jaar); dat is nog altijd meer dan het gewestelijke gemiddelde (26 %). Met andere woorden: 66 % van alle plaatsen in Watermaal-Bosvoorde is niet voorbehouden en wordt aangeboden tegen een tarief berekend op basis van het inkomen van de ouders. Dat percentage ligt hoger dan dat van het gewest.

3-5 Kinderopvang en toegankelijkheid van het aanbod, 31 december 2015 en 2020

	Watermaal-Bosvoorde		Brussels Gewest	
	2015	2020	2015	2020
Totaal aantal kinderopvangplaatsen	326	340	18.576	20.643
waarvan				
Aantal plaatsen in groepsopvang	281	299	17.992	20.111
Aantal plaatsen in gezinsopvang	45	41	584	532
waarvan				
Aantal gereserveerde plaatsen of plaatsen met voorrang	0	48	2.691	2.754
Aantal toegankelijke plaatsen	326	292	15.885	17.889
Aantal kinderopvangplaatsen per 100 kinderen jonger dan drie jaar	47,1	51,4	34,7	43,1
Aantal toegankelijke kinderopvangplaatsen per 100 kinderen jonger dan drie jaar	47,1	44,2	29,7	37,4
Aantal toegankelijke en inkomensgerelateerde kinderopvangplaatsen per 100 kinderen jonger dan drie jaar	30,3	34,2	20,1	25,9
Aandeel inkomensgerelateerde kinderopvangplaatsen ten opzichte van het totaal aantal plaatsen (%)	64,4	66,5	58,1	60,1

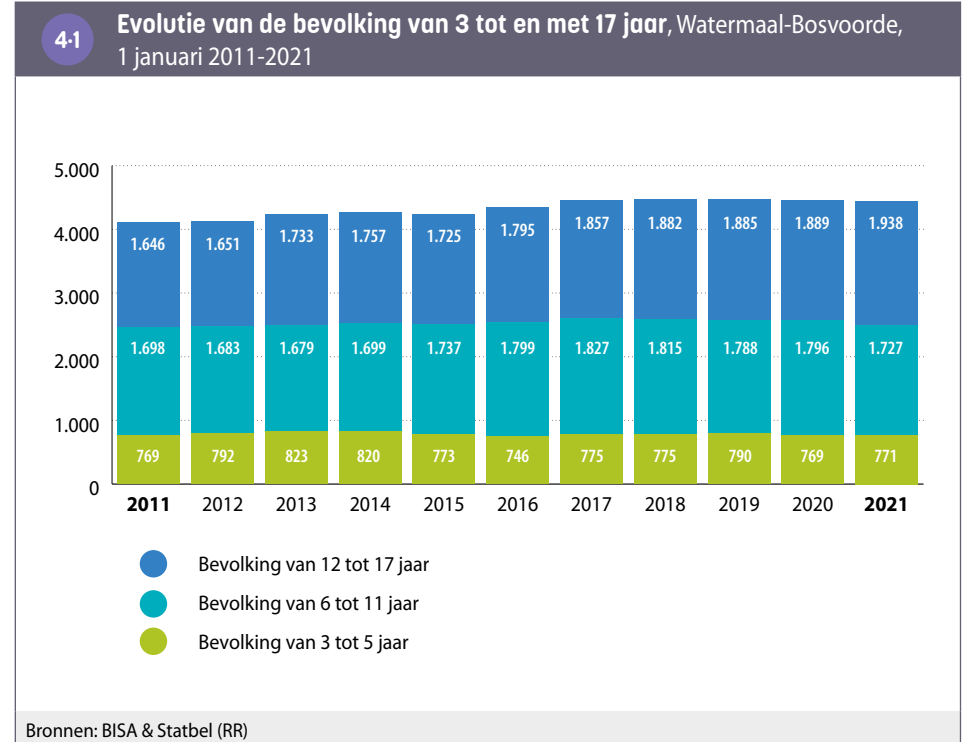
Bronnen: BISA, ONE, Kind en Gezin, Statbel (RR)

4. ONDERWIJS

4.1. EVOLUTIE VAN DE BEVOLKING VAN 3 TOT EN MET 17 JAAR

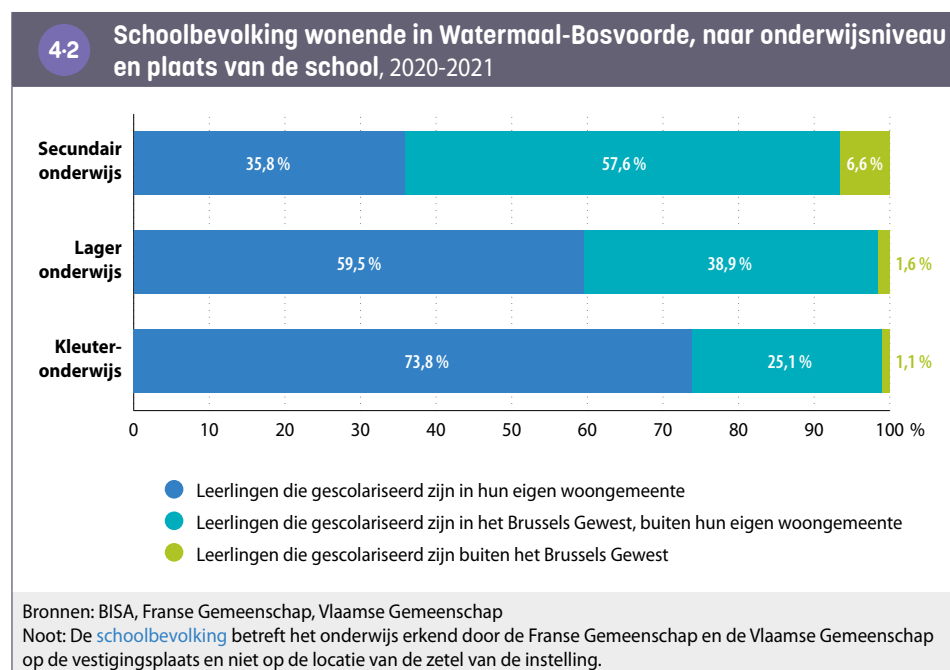
Tussen 2011 en 2021 is het aantal kinderen van 3 tot 5 jaar niet veranderd in Watermaal-Bosvoorde. Het aantal kinderen van 6 tot 11 jaar is zeer licht gestegen (+2 %), terwijl het aantal adolescenten van 12 tot 17 jaar is toegenomen met 18 %. Het aandeel van de kinderen in de totale bevolking van de gemeente bedroeg in 2021 respectievelijk 3 % (3-5 jaar), 7 % (6-11 jaar) en 8 % (12-17 jaar). Die aandelen zijn relatief stabiel gebleven tussen 2011 en 2021, met uitzondering van het aandeel van de 12-17-jarigen, dat een lichte stijging vertoont.

Merk op dat de cijfers in Figuur 4-1 gebaseerd zijn op de **officiële bevolking**. Als gevolg hiervan zijn sommige kinderen (van wie de ouders bijvoorbeeld in het **Wachtregister** zijn ingeschreven of in een onregelmatige situatie verkeren, maar ook de kinderen van diplomaten) niet meegeteld. Die kinderen kunnen evenwel schoollopen in de gemeente en meegeteld worden in de gegevens over de **schoolbevolking**. Omgekeerd zijn er ook kinderen die wel in de officiële bevolkingscijfers voorkomen, maar die we niet terugvinden in de schoolbevolking. Die schoolbevolking telt immers enkel de kinderen die schoollopen in een school van de Vlaamse of Franse Gemeenschap. Dat verklaart de mogelijke verschillen tussen de gegevens over de officiële bevolking en die over de schoolbevolking (zie volgend punt).

4.2. SCHOOLBEVOLKING: ONDERWIJSNIVEAU, PLAATS VAN DE SCHOOL EN ONDERWIJSVORM

In het schooljaar 2020-2021 waren er respectievelijk 835, 1.576 en 1.831 kinderen die in Watermaal-Bosvoorde wonen, ingeschreven in het kleuter-, basis- en secundair onderwijs van een van de twee Gemeenschappen (Franse of Vlaamse)⁷. Bijna drie vierde van de leerlingen ingeschreven in het kleuteronderwijs gaat naar een school in Watermaal-Bosvoorde (74 %), tegenover 59 % van de leerlingen in het lager onderwijs en 36 % van de leerlingen in het secundair onderwijs **4-2**.

Hoewel een deel van de leerlingen die uit de gemeente dus buiten de gemeente naar school gaat, zijn er ook bewegingen in tegenovergestelde richting. 39 % van de leerlingen van de kleuterschool in de gemeente woont namelijk elders. Dat geldt ook voor 42 % van de leerlingen die naar een basisschool in de gemeente gaat en voor 68 % van de leerlingen die naar een secundaire school gaat.

⁷ Leerlingen die onderwijs volgen buiten de Gemeenschappen (Europese of internationale scholen, privé scholen die niet officieel erkend zijn door één van de twee Gemeenschappen, thuisonderwijs), zijn dus niet meegeteld.

In vergelijking met het Brussels Gewest zijn de leerlingen van het secundair onderwijs die in Watermaal-Bosvoorde wonen vaker ingeschreven in het algemeen onderwijs en minder vaak in het technisch en vooral beroepsonderwijs: respectievelijk 46 %, 12 % en 6 % van de leerlingen van het secundair onderwijs die in Watermaal-Bosvoorde wonen, zijn ingeschreven in het algemeen, technisch en beroepsonderwijs, tegenover 33 %, 16 % en 11 % van de leerlingen op gewestelijk niveau **4-3**. Het percentage leerlingen ingeschreven in het buitengewoon onderwijs (basis- en secundair onderwijs) ligt dicht bij het percentage van het Brussels Gewest.

4-3 Verdeling van de schoolbevolking in het leerplichtonderwijs (woonplaats) naar onderwijsniveau en onderwijsvorm, 2020-2021

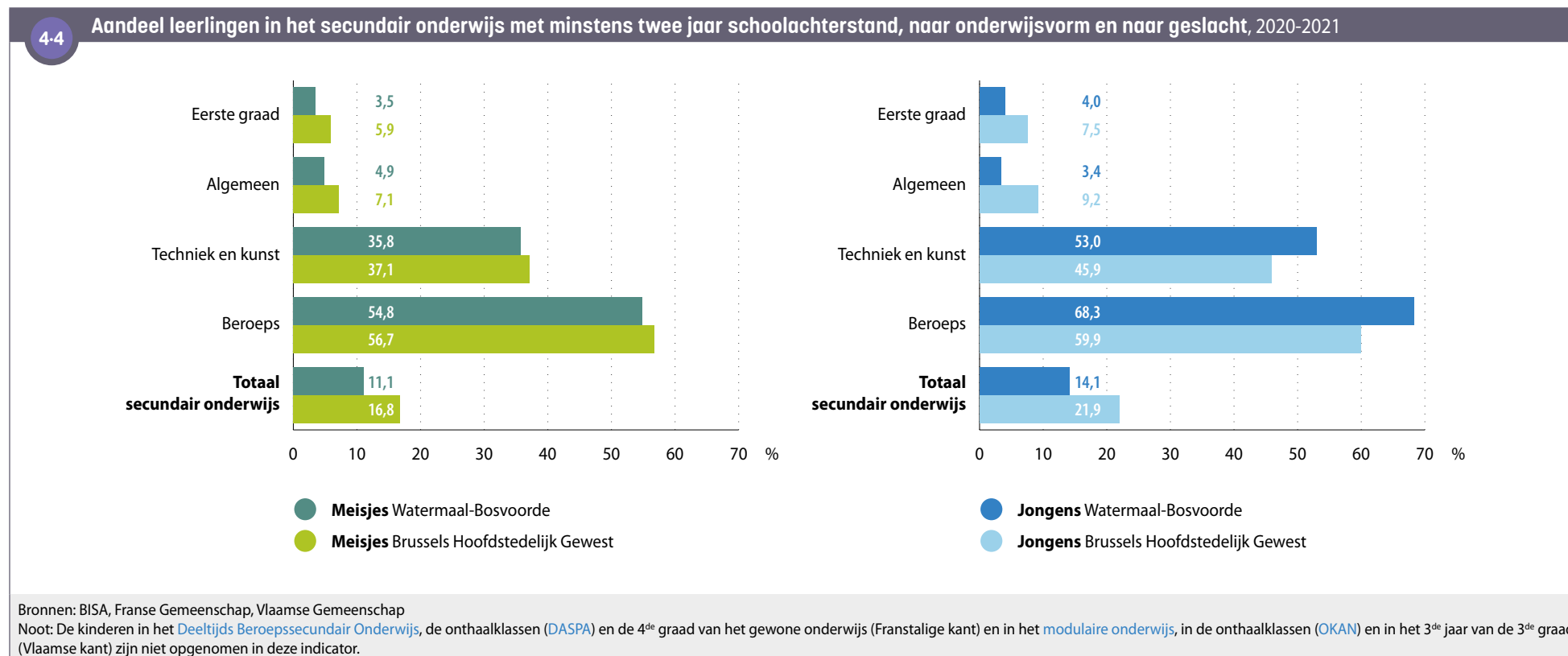
	Watermaal-Bosvoorde		Brussels Gewest
	Aantal	% in het niveau	% in het niveau
Kleuteronderwijs			
Gewoon kleuteronderwijs	835	100	99,2
Buitengewoon kleuteronderwijs	0	0,0	0,8
Totaal kleuteronderwijs	835	100	100
Lager onderwijs			
Gewoon lager onderwijs	1.510	95,8	95,6
Buitengewoon lager onderwijs	66	4,2	4,4
Totaal lager onderwijs	1.576	100	100
Secundair onderwijs			
Secundair onderwijs 1 ^{ste} graad	555	30,3	32,1
Secundair onderwijs 2 ^{de} en 3 ^{de} (en 4 ^{de} graad voor de Franse Gemeenschap)			
<i>Algemeen</i>	844	46,1	33,5
<i>Technisch</i>	212	11,6	16,4
<i>Kunst</i>	9	0,5	0,5
<i>Beroeps</i>	110	6,0	11,3
<i>Deeltijds Beroepssecundair Onderwijs (DBSO)</i>	24	1,3	1,6
Buitengewoon secundair onderwijs	62	3,4	3,5
Secundair DASPA en OKAN	15	0,8	1,1
Totaal secundair onderwijs	1.831	100	100

Bronnen: BISA, Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap
 Noot: De gegevens van de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap zijn per onderwijsvorm gehergroepeerd.

4.3. SCHOOLACHTERSTAND

Het aantal kinderen met een schoolachterstand (van minstens twee jaar) is lager in Watermaal-Bosvoorde dan in het Brussels Gewest⁸. Het betreft niettemin 13 % van de leerlingen in het secundair onderwijs die in de gemeente wonen. Het aandeel leerlingen met een schoolachterstand (twee jaar of meer) hangt sterk samen met de studierichting, zowel in Watermaal-Bosvoorde als op gewestelijk niveau. Het beroepsonderwijs vertoont het hoogste percentage leerlingen met een schoolachterstand, gevolgd door het technisch en kunstonderwijs en daarna het algemeen onderwijs. In Watermaal-Bosvoorde (en in het gewest in zijn geheel) zijn er meer jongens met een schoolachterstand dan meisjes, ongeacht de studierichting.

Het aandeel leerlingen met een achterstand in het secundair onderwijs (ongeacht de richting) blijkt in Watermaal-Bosvoorde lager te liggen dan in het gewest. Als we echter een onderscheid maken per studierichting en per graad, zien we dat het aandeel jongens met een achterstand in het technisch en beroepsonderwijs groter is in Watermaal-Bosvoorde dan op gewestelijk niveau, in tegenstelling tot wat wordt waargenomen bij de meisjes alsook in de andere richtingen en in de eerste graad ⁴⁻⁴.

⁸ Het betreft de schoolachterstand van adolescenten die in Watermaal-Bosvoorde wonen, ongeacht waar ze naar school gaan.

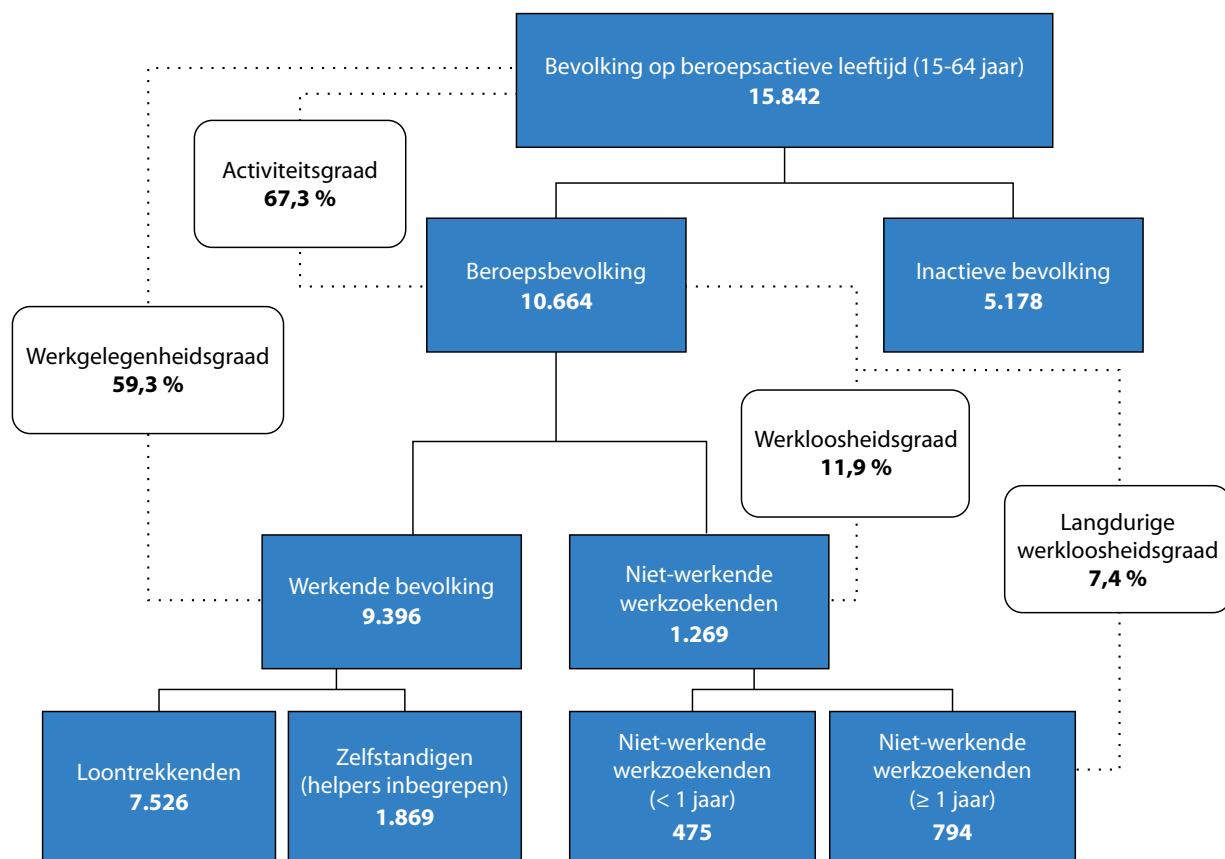
5. ARBEIDSMARKT

5-1

Structuur en voornaamste indicatoren van de bevolking op beroepsactieve leeftijd, Watermaal-Bosvoorde, jaargemiddelde 2019

5.1. SOCIAAL-ECONOMISCHE POSITIE VAN DE BEVOLKING

In 2019 waren 15.842 inwoners van Watermaal-Bosvoorde, of 67 % van de personen op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar), actief op de arbeidsmarkt. Iets minder dan negen op de tien van hen had een job en een op de tien was bij Actiris ingeschreven als **niet-werkende werkzoekende** (NWWZ). Van de mensen die werkloos zijn, is zes op de tien dat al minstens een jaar **5-1**.

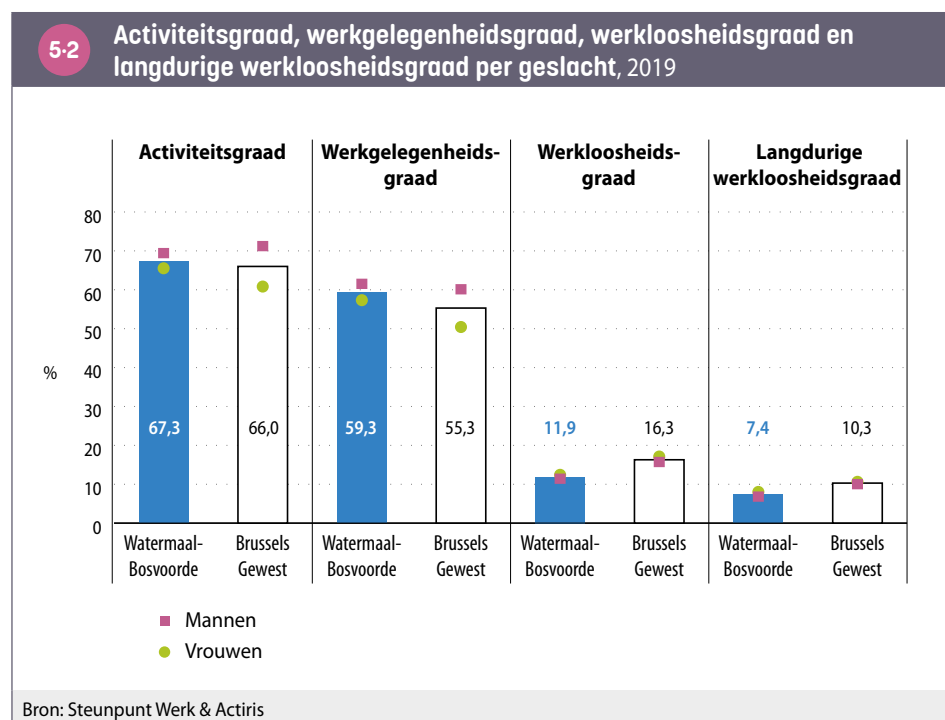
Bronnen: Steunpunt Werk, Actiris

Noot: De bevolking op beroepsactieve leeftijd is het gemiddelde van de bevolking op beroepsactieve leeftijd op 1 januari 2019 en die op 1 januari 2020.

5.2. ACTIVITEITS-, WERKGELEGENHEIDS- EN WERKLOOSHEIDSGRAAD

In vergelijking met het Brussels Gewest is de **activiteitsgraad** (15-64 jaar) van mannen in Watermaal-Bosvoorde lager en die van vrouwen hoger. Binnen de **beroepsbevolking** ligt de **werkloosheidsgraad** (totaal en langdurig⁹) lager in Watermaal-Bosvoorde dan op gewestelijk niveau, zowel voor mannen als voor vrouwen. Tot slot ligt de **werkgelegenheidsgraad** hoger in Watermaal-Bosvoorde dan in het gewest in zijn geheel, vooral voor vrouwen.

Over het algemeen is de **genderongelijkheid** veel minder uitgesproken in Watermaal-Bosvoorde dan op gewestelijk niveau **5-2**.

De **activiteitsgraad** van jongeren (15-24 jaar) is lager in Watermaal-Bosvoorde dan op gewestelijk niveau, waarschijnlijk doordat ze meer toegang tot hoger onderwijs hebben dan de jongeren in het volledige gewest. Voor de jongeren in Watermaal-Bosvoorde die zich op de arbeidsmarkt begeven (**beroepsbevolking** tussen 15 en 24 jaar), is de toegang tot de

arbeidsmarkt even moeilijk als in het gewest in zijn geheel. Hun **werkloosheidsgraad** bedraagt 22,5 %. Vanaf 2015 is de jeugdwerkloosheid in het Brussels Gewest in zijn geheel sterk gedaald, wat evenwel niet gepaard gaat met een evenredige stijging van de **werkgelegenheidsgraad** van de jongeren (niet geïllustreerd, zie verder). De **activiteitsgraad** in de leeftijdscategorieën 25-49 jaar en 50-64 jaar ligt hoger in Watermaal-Bosvoorde dan in het gewest, terwijl de werkloosheidsgraad lager ligt **5-3**.

5-3 Voornaamste indicatoren van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar) naar leeftijdsgroep, 2019

	Activiteitsgraad (%)		Werkgelegenheidsgraad (%)		Werkloosheidsgraad (%)	
	Watermaal-Bosvoorde	Brussels Gewest	Watermaal-Bosvoorde	Brussels Gewest	Watermaal-Bosvoorde	Brussels Gewest
15 - 24 jaar	17,0	25,1	13,2	19,2	22,5	23,6
25 - 49 jaar	82,3	77,0	72,9	65,3	11,4	15,1
50 - 64 jaar	74,8	69,2	66,4	57,0	11,2	17,6
Totaal	67,3	66,0	59,3	55,3	11,9	16,3

Bron: Steunpunt Werk

Wat de veranderingen in de **activiteitsgraad** en de **werkgelegenheidsgraad** betreft, laat figuur **5-4** een opmerkelijke onderbreking in de reeksen zien: sinds 2017 worden ook de werknemers van Europese en internationale instellingen tot de beroepsbevolking gerekend, wat de activiteitsgraad en de werkgelegenheidsgraad omhoogtrekt. Vóór 2017 waren er geen gedetailleerde statistieken over de werkgelegenheid in deze instellingen en werden deze personen ten onrechte als inactief beschouwd. Als gevolg daarvan worden de werkgelegenheids- en activiteitsgraad tot 2016 onderschat en de werkloosheidsgraad overschat. Dat in Watermaal-Bosvoorde de personen die in die instellingen werken nu worden meegerekend, heeft een grote invloed. In 2021 werkten immers 750 inwoners van Watermaal-Bosvoorde in Europese en internationale instellingen¹⁰.

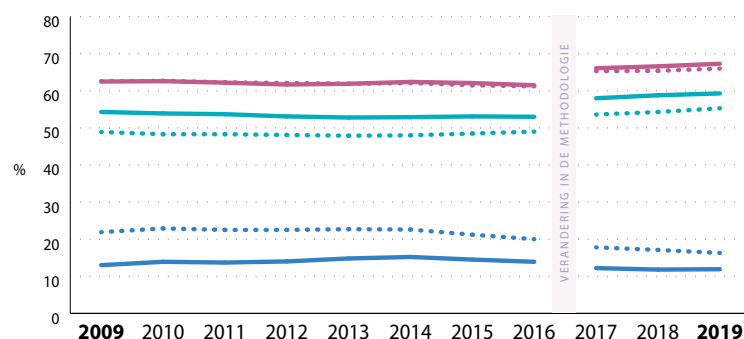
Vanaf 2015 daalt de **werkloosheidsgraad**, een algemene trend die zich ook op gewestelijk niveau voordoet. Die daling kan worden verklaard door meerdere factoren, waaronder een verbetering van het economische klimaat in heel het land en bepaalde tewerkstellingsmaatregelen in het gewest. De werkgelegenheidsgraad is daarbij inderdaad lichtjes verbeterd. De daling van de werkloosheid wordt echter ook verklaard door strengere voorwaarden voor de toegang tot inschakelingsuitkeringen (federale maatregelen), zowel in Watermaal-Bosvoorde als in het Brussels Gewest. Dat verklaart deels de sterkere daling van de werkloosheid onder jongeren. Sinds 2015 zijn de inschakelingsuitkeringen beperkt tot drie jaar. Er werden ook andere, meer

9 De langdurige **werkloosheidsgraad** komt overeen met het aandeel personen dat een jaar of langer werkloos is.

10 Bron: BISA. Militairen en werknemers onder Belgisch contract (onderworpen aan socialezekerheidsbijdragen) zijn niet in dat aantal inbegrepen.

beperkende voorwaarden ingevoerd (met betrekking tot leeftijd, diploma en wachttijden). De grotere beperking van de RVA-uitkeringen wordt gedeeltelijk weerspiegeld in het aantal inschrijvingen bij Actiris (geen inschrijving of schrapping). Tot slot wordt het werkloosheidscijfer vanaf 2017 ook beïnvloed door de onderbreking van de reeks en de opname van de werknemers van Europese en internationale instellingen in de [beroepsbevolking](#).

5-4 Evolutie van de werkloosheidsgraad, werkgelegenheidsgraad en activiteitsgraad, jaargemiddelde 2009-2019

Activiteitsgraad	— Watermaal-Bosvoorde
 Brussels Hoofdstedelijk Gewest
Werkgelegenheidsgraad	— Watermaal-Bosvoorde
 Brussels Hoofdstedelijk Gewest
Werkloosheidsgraad	— Watermaal-Bosvoorde
 Brussels Hoofdstedelijk Gewest

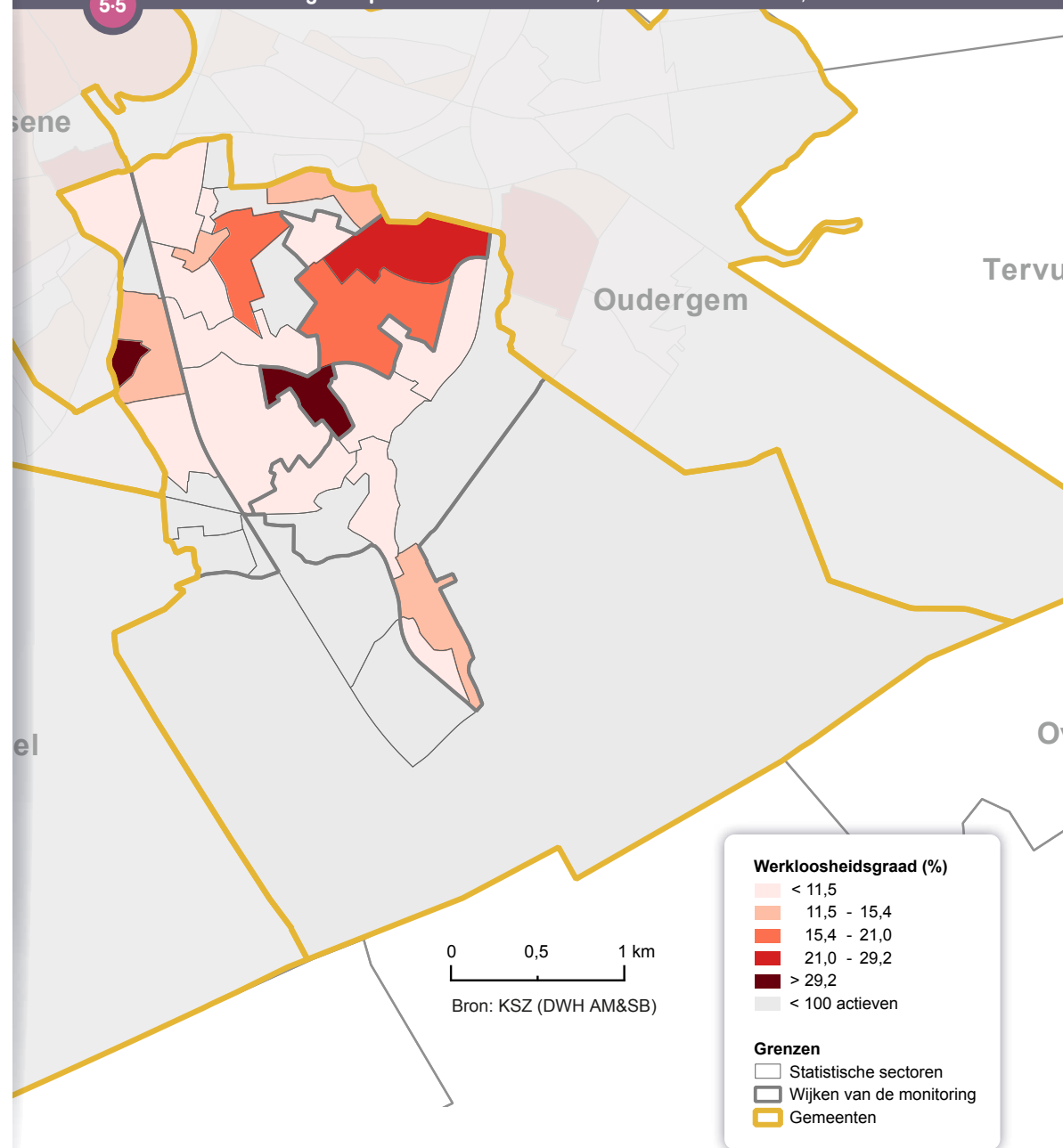
Bron: Steunpunt Werk

Noot: Sinds 2017 worden ook de werknemers van Europese en internationale instellingen tot de [beroepsbevolking](#) gerekend. Vóór 2017 waren er geen gedetailleerde statistieken over de werkgelegenheid in deze instellingen en werden deze mensen ten onrechte als inactief beschouwd. Als gevolg daarvan worden tot 2016 de [werkgelegenheids-](#) en [activiteitsgraad](#) onderschat en wordt de [werkloosheidsgraad](#) overschat.

De algemene cijfers verhullen bepaalde ongelijkheden binnen de gemeente **5-5**. De [werkloosheidsgraad](#) is vooral hoog in de [statistische sectoren](#) Ville-Et-Forêt - Eland (wijk Dries) en Logis-Zuid (wijk Drie Linden), waar ze rond de 30% schommelen; de werkloosheidscijfers zijn ook hoog in de sector Floréal (23%) en in de sector Logis-Noord (21%) in de wijk Drie Linden. Die vier sectoren bestaan voornamelijk uit sociale woningen (zie hoofdstuk **9**, Huisvesting). Andere sectoren zoals Ottervanger - Wiener (in de wijk Watermaal-Centrum)

5-5

Werkloosheidsgraad per statistische sector, Watermaal-Bosvoorde, 2018

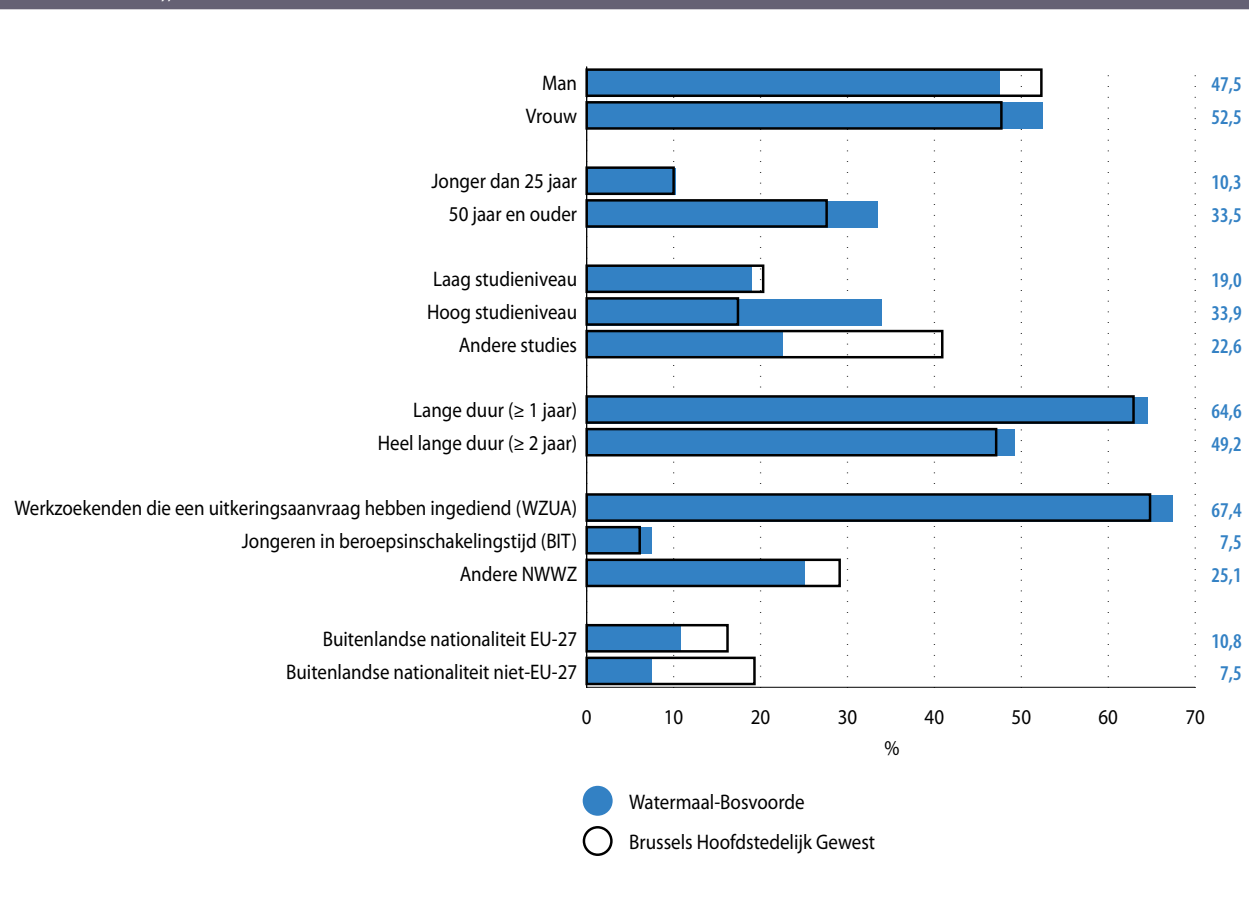
of de Bezemhoek (Bosvoorde-Centrum), die geen sectoren met sociale woningen zijn, hebben ook werkloosheidspercentages die hoger liggen dan het gemeentelijke gemiddelde.

5.3. PROFIEL VAN DE NIET-WERKENDE WERKZOEKENDEN

Het profiel van de [niet-werkende werkzoekenden \(NWWZ's\)](#) – ingeschreven bij Actiris – in Watermaal-Bosvoorde verschilt van het profiel op gewestelijk niveau. Het grootste verschil is dat van het diploma: verhoudingsgewijs zijn er meer NWWZ's met een diploma hoger onderwijs in Watermaal-Bosvoorde dan in het Brussels Gewest in zijn geheel. Het aandeel NWWZ's van wie het diploma niet erkend wordt in België ('Andere studies') ligt beduidend lager in Watermaal-Bosvoorde. Daarnaast zijn er meer vrouwen, 50-plussers en personen met de Belgische nationaliteit onder de NWWZ's in Watermaal-Bosvoorde dan in het gewest [5-6](#).

5-6

Verdeling van de niet-werkende werkzoekenden volgens diverse kenmerken (% van het totaal aantal NWWZ), 2021

Bron: Actiris, berekeningen BISA

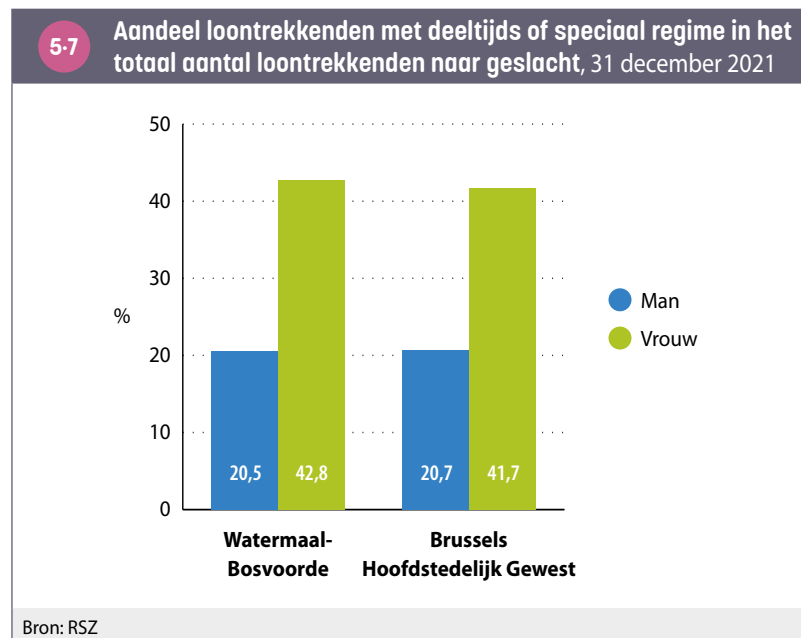
Noot: De categorie 'andere studies' groepeert de NWWZ met een diploma dat niet erkend is in België. Het gaat om diploma's van scholen in het buitenland, ongeacht het studieniveau.

5.4. KENMERKEN VAN DE BOSVOORDSE LOONTREKKENDEN

In 2019 zijn 7.526 inwoners van Watermaal-Bosvoorde aan de slag als loontrekkende werknemer. Onder hen werkt 11 % in de eigen gemeente en 89 % buiten Watermaal-Bosvoorde¹¹. In tegenstelling tot het volgende hoofdstuk (Economische activiteit), dat inzoomt op de loontrekkenden die in Watermaal-Bosvoorde werken, gaat dit hoofdstuk over de loontrekkenden die in Watermaal-Bosvoorde wonen.

Deeltijdse loontrekkenden

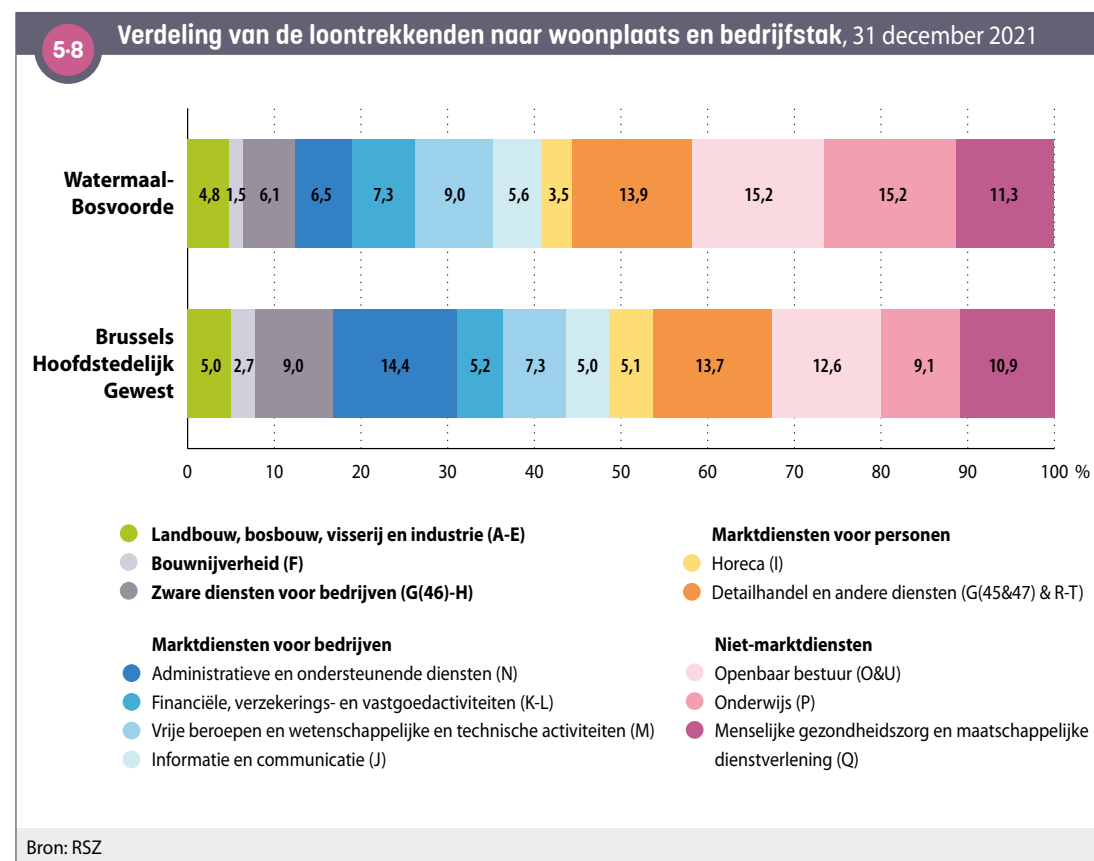
Over het algemeen werken vrouwen in Watermaal-Bosvoorde en in de rest van het gewest veel vaker deeltijds dan mannen. Het aandeel deeltijdse werknemers is gelijk aan dat in het Brussels Gewest: 20,5 % van de mannelijke werknemers en 42,8 % van de vrouwelijke werknemers in Watermaal-Bosvoorde werkt deeltijds **5-7**.

Activiteitssectoren van de Bosvoordse loontrekkenden

In vergelijking met de gewestelijke spreiding zijn de Bosvoordse loontrekkenden verhoudingsgewijs meer vertegenwoordigd in de sector van het onderwijs en, in mindere mate, in het openbaar bestuur, gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten, alsook financiële en vastgoedactiviteiten. Dat zijn sectoren die globaal genomen vooral hooggeschoolde werknemers tewerkstellen.

Omgekeerd zijn Bosvoordse loontrekkenden, nog altijd in vergelijking met de gewestelijke spreiding, ondervertegenwoordigd in de **administratieve en ondersteunende diensten**, de **zware diensten voor bedrijven** en de horeca **5-8**. Dat zijn sectoren die doorgaans meer laaggeschoolde werknemers tewerkstellen.

11 Cijfers van 2019. Source: Steunpunt Werk.

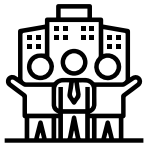
6. ECONOMISCHE ACTIVITEIT

6-1

Beschrijving van de economische activiteiten in Watermaal-Bosvoorde, 2019

2.895
maatschappelijke
zetels, btw-plichtig

655
lokale
vestigingseenheden

7.257
werknemers

2.111
zelfstandigen

84
werknemers in de
internationale instellingen

6.1. ALGEMENE SITUATIE

In 2019 waren er 2.895 **maatschappelijke zetels** van btw-plichtige ondernemingen en 655 **vestigingseenheden** (exploitatiezetels van ondernemingen met ten minste één bij de RSZ aangegeven werknemer)¹² op het grondgebied van Watermaal-Bosvoorde. Die ondernemingen hebben 7.257 personen in dienst (die in de gemeente werken, maar er niet noodzakelijk wonen). Ten slotte waren er 2.111 zelfstandigen actief in Watermaal-Bosvoorde¹³ 6-1. Merk op dat slechts 84 jobs verband houden met Europese en internationale instellingen op het Bosvoordse grondgebied.

6.2. DE SPECIFIEKE ECONOMISCHE KENMERKEN VAN WATERMAAL-BOSVOORDE

In vergelijking met het hele Brussels Gewest hebben de jobs in Watermaal-Bosvoorde de volgende kenmerken 6-2:

- een oververtegenwoordiging van zelfstandigen van 9 procentpunten ten opzichte van de gewestelijke situatie;
- een oververtegenwoordiging van bedienden onder de loontrekkenden, in tegenstelling tot arbeiders en ambtenaren.

¹² aantal **maatschappelijke zetels** van btw-plichtige bedrijven is bijna altijd hoger dan het aantal **vestigingseenheden** binnen een gemeente. Dat komt doordat de statistieken van btw-plichtige bedrijven ook ondernemingen omvatten die geen werknemers aangeven bij de RSZ, zoals het geval is voor een groot aantal zelfstandigen. Deze bedrijven zonder werknemers zijn niet opgenomen in de statistieken van de lokale vestigingseenheden.

6-2

Kenmerken van de werkenden, naar werkplaats, 2019

	Watermaal-Bosvoorde	Brussels Gewest
Aandeel van de zelfstandigen bij de werkenden	22,5 %	13,2 %
Verdeling van de arbeid in loondienst volgens statuut		
Aandeel arbeiders	17,9 %	20,1 %
Aandeel bedienden	74,3 %	61,9 %
Aandeel ambtenaren	7,8 %	17,9 %
Verdeling van de loontrekkenden naar geslacht		
Aandeel vrouwen	52,3 %	51,2 %
Aandeel mannen	47,7 %	48,8 %
Bronnen: Steunpunt Werk, RSZ; berekeningen BISA Noot: de gegevens met betrekking tot status en geslacht hebben betrekking op de loontrekkenden zoals geteld door de RSZ.		

Het Bosvoordse bedrijfsweefsel vertoont de volgende kenmerken 6-3:

- Er zijn meer **maatschappelijke zetels** per inwoner in Watermaal-Bosvoorde dan in het Brussels Gewest, maar het aantal **vestigingseenheden** per inwoner ligt iets lager in de gemeente.
- Anderzijds ligt de **indicator van de ondernemingsdynamiek**, die het verschil meet tussen de oprichting en de stopzetting van ondernemingen in de loop van een jaar, iets hoger in Watermaal-Bosvoorde dan in het Brussels Gewest in zijn geheel.

¹³ Een bedrijf kan gekoppeld zijn aan een rechtspersoon (nv, bvba, coöperatie) of een natuurlijke persoon (een zelfstandige). Een **maatschappelijke zetel** is de centrale vestiging van een bedrijf (de enige als het bedrijf 1 vestiging heeft, de plaats waar de jaarbalans wordt opgemaakt als het er meerdere heeft). De statistieken tellen het aantal bedrijven met een btw-nummer. Niet alle bedrijven hebben een btw-nummer, de vrije beroepen zijn bijvoorbeeld niet btw-plichtig. Het aantal **zelfstandigen** komt overeen met het aantal inschrijvingen van het RSVZ. Dat aantal omvat in principe alle zelfstandigen, ook de helpers.

Zowel de zeer kleine ondernemingen (minder dan vijf werknemers) als de grote ondernemingen (50-199 werknemers) zijn oververtegenwoordigd in Watermaal-Bosvoorde in vergelijking met het gewest in zijn geheel, in tegenstelling tot de middelgrote ondernemingen (10-49 werknemers) en de zeer grote ondernemingen (meer dan 200 werknemers).

6.3 Beschrijving van de ondernemingen, 2020		
	Watermaal-Bosvoorde	Brussels Gewest
Aantal maatschappelijke zetels voor 1.000 inwoners	120,7	92,9
Aantal lokale vestigingseenheden voor 1.000 inwoners	28,2	30,9
Indicator van de ondernemingsdynamiek	3,2 %	2,9 %
Aandeel lokale vestigingseenheden:		
van 1 tot 4 werknemers	66,8 %	64,8 %
van 5 tot 9 werknemers	14,6 %	14,6 %
van 10 tot 49 werknemers	13,7 %	15,6 %
van 50 tot 199 werknemers	4,1 %	3,7 %
van meer dan 200 werknemers	0,8 %	1,3 %
Bronnen: RSZ, Statbel, BISA; berekeningen BISA		

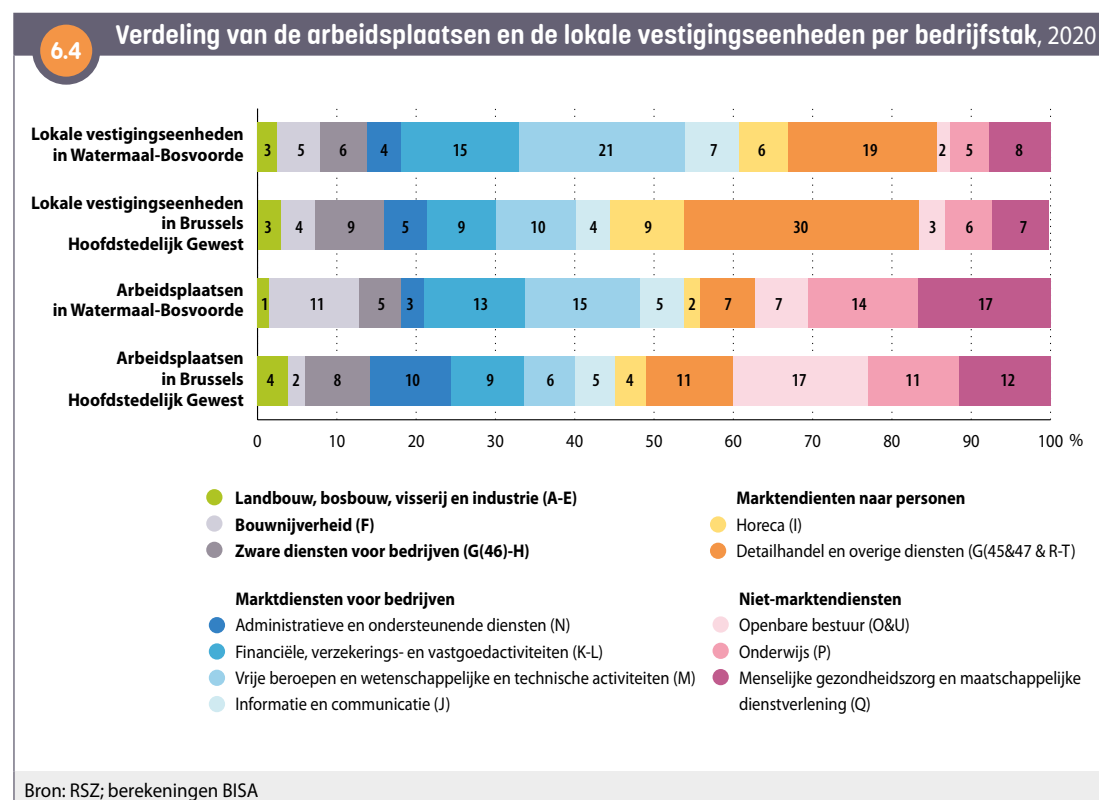
De sectorale specialisaties van de gemeente zijn de volgende 6.4 :

- Twee sectoren van de marktdiensten voor bedrijven zijn oververtegenwoordigd in de gemeente (in vergelijking met de gewestelijke situatie), zowel wat het aantal vestigingen als het aantal banen betreft: gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten, en financiële, verzekerings- en vastgoedactiviteiten. De gemeente huisvest een aantal kantoren van grote bedrijven in die sectoren, voornamelijk gelegen langs de Vorstlaan en de Terhulpesteenweg. Het dient opgemerkt dat die sectoren, en vooral de sector gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten, voornamelijk hooggekwalificeerde werknemers in dienst hebben.

- De sectoren menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening en die van het onderwijs (niet-marktdiensten voor personen) zijn ook oververtegenwoordigd wat het aantal banen betreft. Dat kan met name worden verklaard door de aanwezigheid van het Centre La Clairière (instelling voor personen met een handicap en buitengewoon onderwijs) in de gemeente. De gemeente heeft ook verschillende rusthuizen met een relatief groot aantal bedden, die ook kunnen bijdragen tot een bepaald aantal banen

in de sector van de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening. Wat onderwijs betreft, zijn er in de gemeente verschillende grote scholen aanwezig, waaronder kleuter-, basis- en secundaire scholen.

- De bouwsector is sterk oververtegenwoordigd voor wat het aantal jobs betreft in Watermaal-Bosvoorde. Een aantal grote bouwbedrijven hebben hun maatschappelijke zetel langs of in de buurt van de Vorstlaan en de Terhulpesteenweg gevestigd. Hier bevinden zich de werkplekken van de maatschappelijke zetel en van de arbeiders op werven.

6.3. BEDRIJFSMIGRATIES

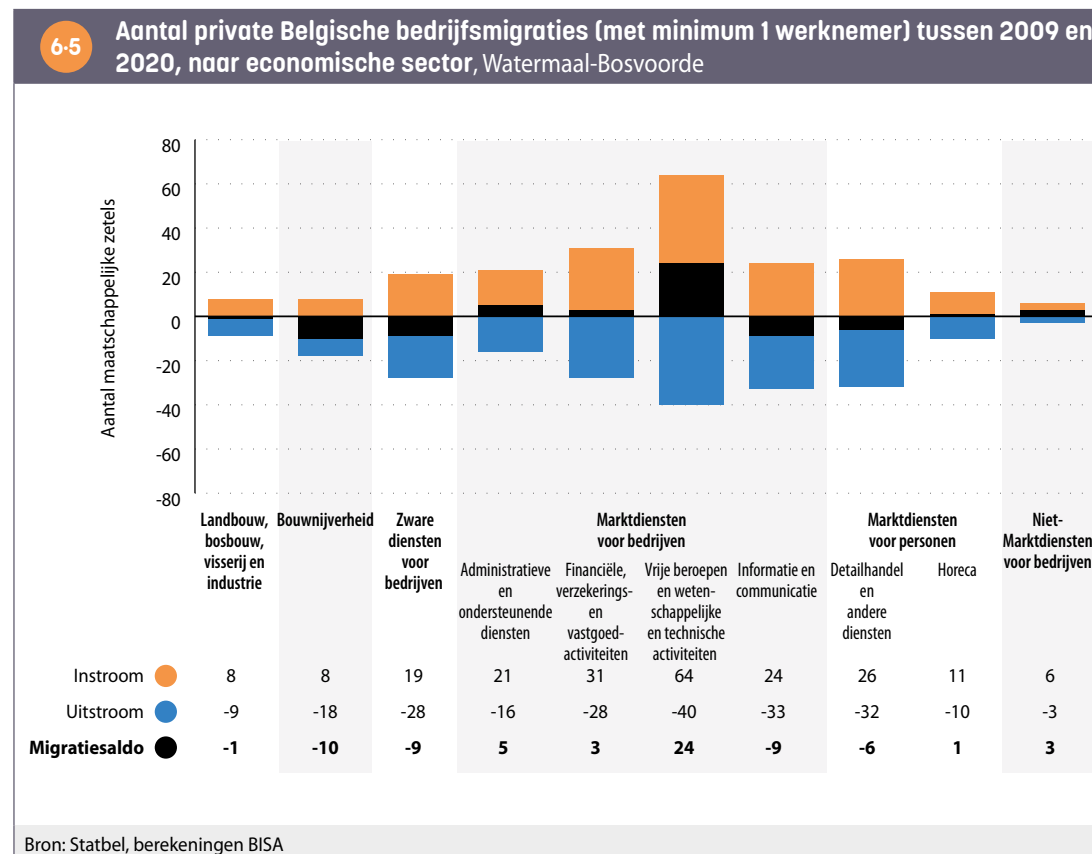
Tussen 2009 en 2020 is het **saldo van de bedrijfsmigraties** in Watermaal-Bosvoorde bijna nul; het aantal vertrekkende privébedrijven (Belgisch en met minstens één werknemer) is gelijk aan het aantal nieuwe bedrijven van dat type in de gemeente¹⁴. In de periode 2009-2020 vestigden 218 bedrijven zich in Watermaal-Bosvoorde en verlieten er 217 de gemeente.

Bij nader inzien is het vooral dankzij de komst van bedrijven in de sector van de gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten dat het saldo van de bedrijfsmigraties naar Watermaal-Bosvoorde bijna 0 bedraagt. Watermaal-Bosvoorde is zichtbaar aantrekkelijk voor bedrijven in die sector, die een grotendeels positief migratiesaldo heeft. Mogelijk komt dit doordat die bedrijven hier een geschikte werkomgeving vinden, met bestaand vastgoed dat voornamelijk gelegen is langs de Vorstlaan en de Terhulpssteenweg en gemakkelijk bereikbaar is met de trein (er zijn twee stations) of met de auto (vooral voor wie via de E411 komt). Over deze periode is het saldo licht positief, vooral in de sector van de **administratieve en ondersteunende diensten** en in de financiële en vastgoedactiviteiten. Aan de andere kant is het migratiesaldo negatief voor de bouwsector, de **zware diensten aan bedrijven**, de informati- en communicatiesector en de **detailhandel en overige diensten** 6-5.

Als we de migratie van Bosvoordse bedrijven uitsplitsen naar het gewest van herkomst of bestemming, zien we voor Watermaal-Bosvoorde (over de periode 2009-2020):

- een negatief migratiesaldo voor de migraties uit of naar Vlaanderen en Wallonië (-9 per 1.000 bedrijven), net als voor de andere Brusselse gemeenten;
- een positief migratiesaldo uit of naar de 18 andere Brusselse gemeenten (+9 per 1.000 bedrijven).

Op de schaal van het Brussels Gewest lijkt Watermaal-Bosvoorde dus een vrij aantrekkelijke gemeente te zijn, wat het negatieve saldo ten opzichte van Vlaanderen en Wallonië compenseert.

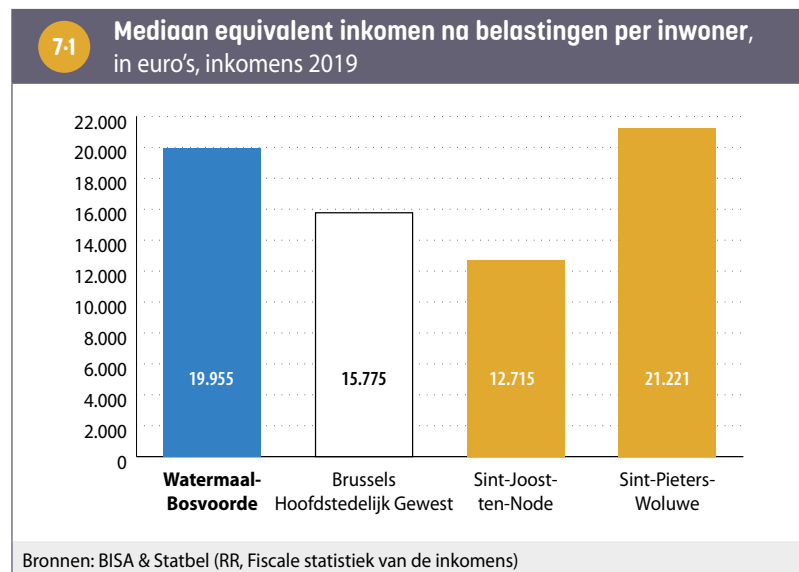

¹⁴ De analyse van de migratie is gebaseerd op de intergemeentelijke verplaatsingen van de **maatschappelijke zetels** van Belgische privébedrijven met ten minste één werknemer over de periode 2009-2020 (zie Focus nr. 54 en 55 van het BISA voor meer methodologische details).

7. INKOMENS

7.1. FISCALE INKOMENS

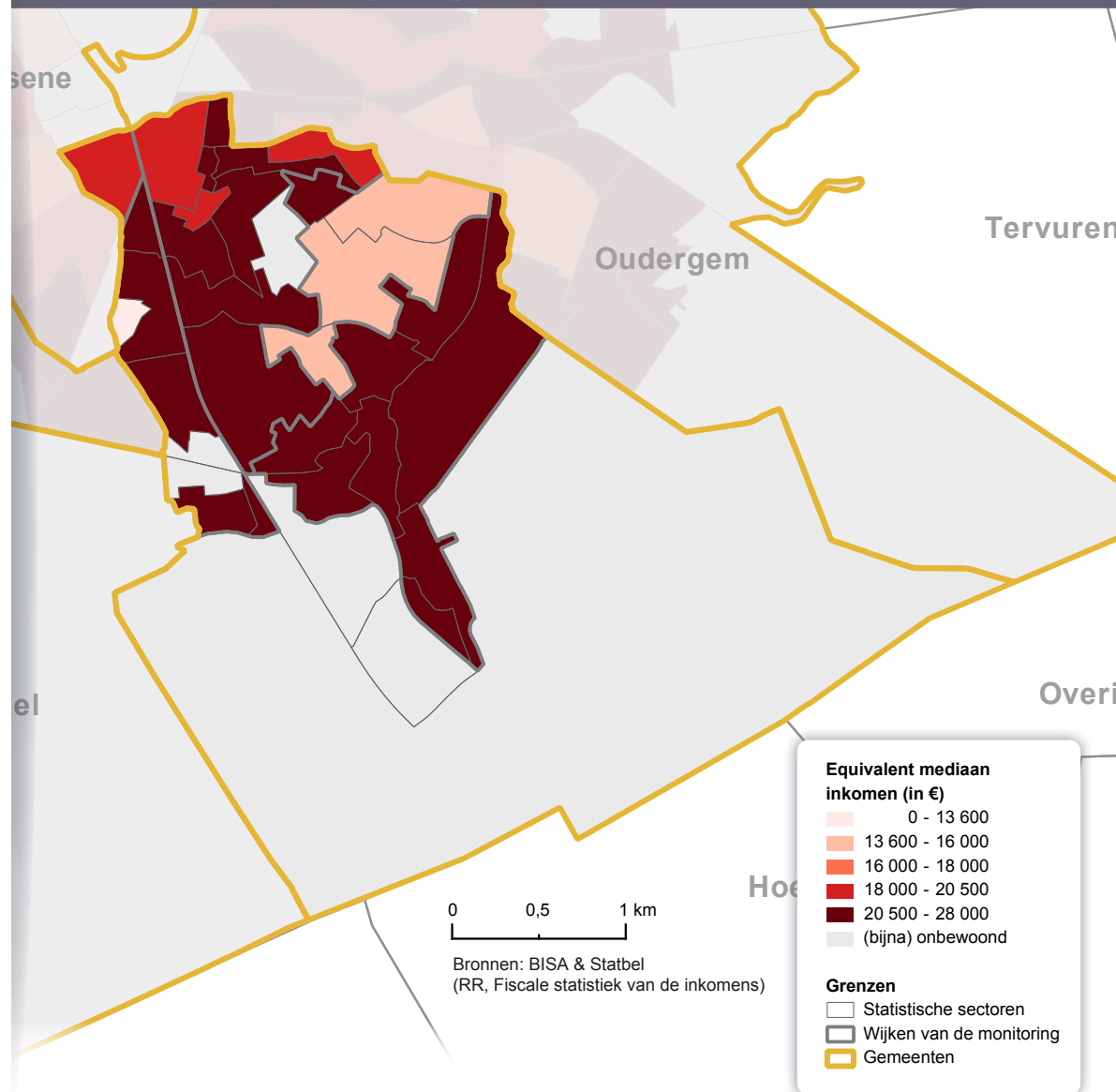
Op basis van de [fiscale statistieken](#) en rekening houdend met de samenstelling van de gezinnen bedraagt het [mediaan equivalent inkomen per inwoner na belastingen](#) in Watermaal-Bosvoorde 19.955 euro voor 2019; dat is 26 % boven de Brusselse mediaan. Dat inkomen is het laagst in de gemeente Sint-Joost-ten-Node en het hoogst in Sint-Pieters-Woluwe [7-1](#).

Het [mediaan equivalent inkomen na belastingen](#) is hoog tot zeer hoog in de meeste statistische sectoren van de gemeente (in vergelijking met het gewestelijke mediaan inkomen), maar is zeer laag in de sector Ville-Et-Forêt - Eland (in de wijk Dries) en in de statistische sectoren die de sociale woonwijken in de wijk Drie Linden omvatten: Logis-Zuid, Logis-Noord en Floréal [7-2](#).

7-2

Mediaan equivalent inkomen na belastingen per inwoner per statistische sector, Watermaal-Bosvoorde, in euro's, inkomens 2019

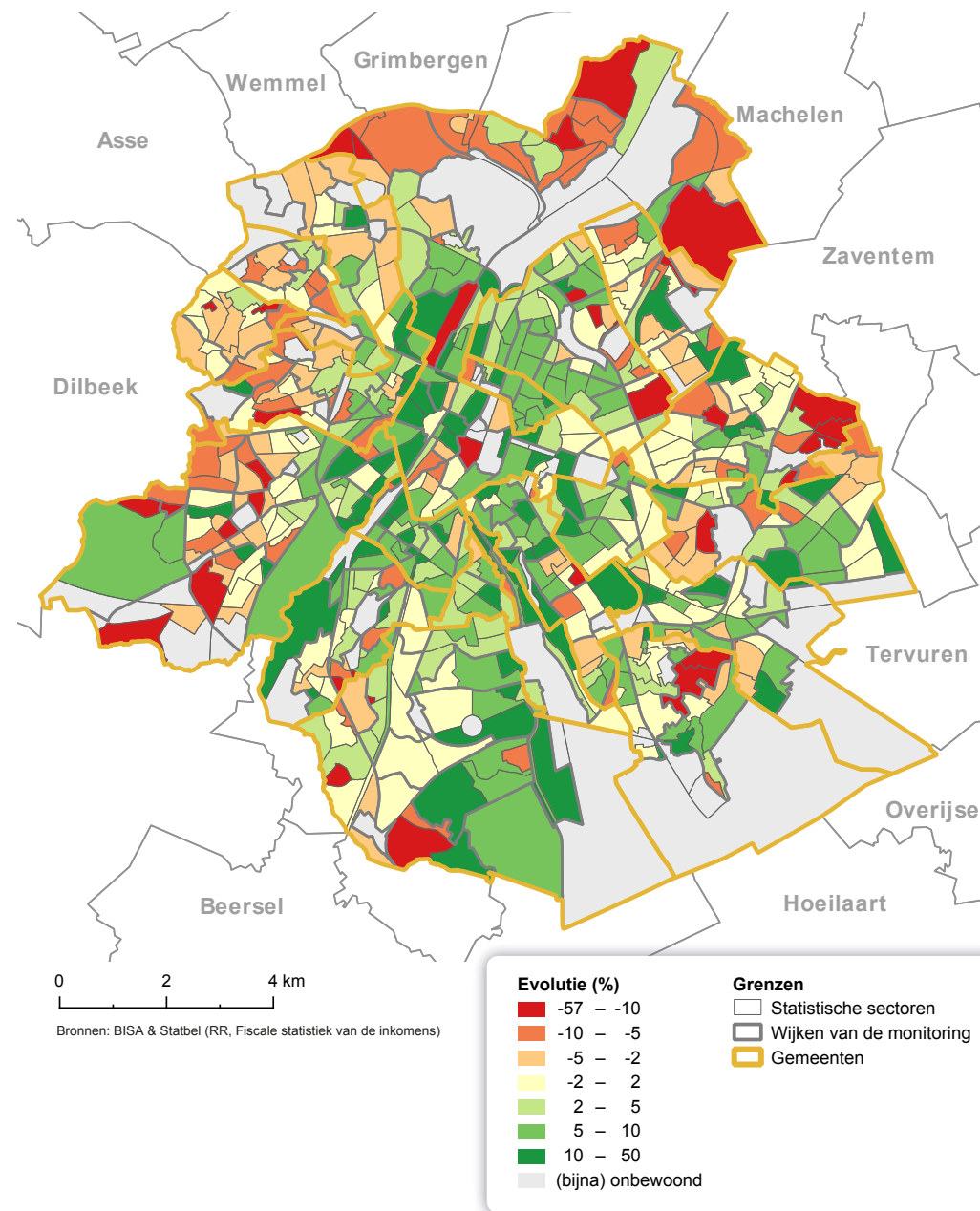
Kaart 7.3 toont de evolutie van de reële termen¹⁵ per **statistische sector** tussen 2009 en 2019 in het Brussels Gewest. In het algemeen is het mediaan equivalent inkomen gestegen in de **eerste kroon** van de stad, met name langs het kanaal in de **arme sikkel** (hoewel dit een van de meest achtergestelde gebieden van de hoofdstad blijft). Er is ook een toename vastgesteld in veel welvarende sectoren, vooral in het zuidoostelijke kwadrant van de **tweede kroon** (waarvan Watermaal-Bosvoorde deel uitmaakt). Omgekeerd zien we ook een daling van de mediane inkomens in veel statistische sectoren van de tweede kroon, in het bijzonder in het noordwesten van het gewest, maar ook in veel sectoren met sociale huisvesting¹⁶.

In Watermaal-Bosvoorde is de evolutie van het mediaan inkomen per **statistische sector** vrij gemengd. Terwijl in veel sectoren het mediane inkomen stijgt, is er in andere sectoren sprake van stagnatie, en in sommige sociale woonwijken is een duidelijke achteruitgang te zien: dat is het geval in de tuinwijken Le Logis en Floréal. Er werden ook dalingen vastgesteld in andere sectoren, met name in de wijken Watermaal-Centrum (sectoren IJsvogel en Visserijen) en Bosvoorde-Centrum (sector Vorst-West).

Die inkomensverschuivingen in een **statistische sector/wijk** kunnen het gevolg zijn van de verandering in de het inkomen van inwoners die gedurende heel de periode ter plaatse zijn gebleven, maar ook van veranderingen in de bevolking (migratie, geboorten en overlijdens) en de evolutie van de kenmerken daarvan.

7.3

Evolutie van het mediaan equivalent inkomen na belastingen per inwoner per statistische sector, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in %, inkomens 2009-2019

15 Het betreft de evolutie van de reële inkomens of tegen constante prijzen, dus met neutralisatie van de impact van de inflatie.

16 Zie BISA (2021) voor meer informatie over deze evoluties.

De mate van **inkomensongelijkheid**, gemeten aan de hand van de **Gini-coëfficiënt**, is hoger in Watermaal-Bosvoorde dan het gemiddelde van de 19 gemeenten **7-4**.

7-4 Gini-coëfficiënt op basis van het equivalent inkomen per persoon, inkomens 2019		
	Watermaal-Bosvoorde	Gemiddelde van de 19 Brusselse gemeenten
Gini-coëfficiënt – Totaal belastbaar inkomen per persoon	0,43	0,41
Gini-coëfficiënt – Inkomen na belastingen per persoon	0,35	0,33

Bronnen: BISA & Statbel (RR, Fiscale statistiek van de inkomens)

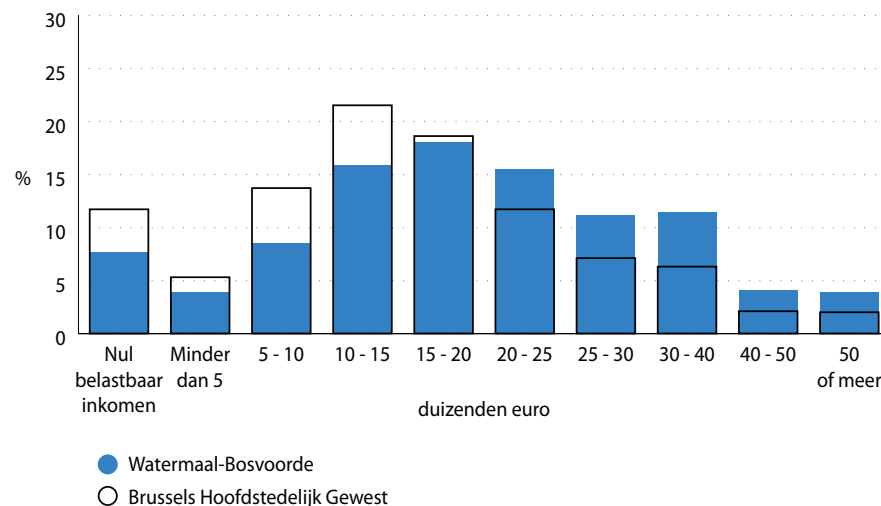
Personen met een **equivalent inkomen na belastingen** in de inkomensklassen hoger dan 20.000 euro zijn sterker vertegenwoordigd in Watermaal-Bosvoorde dan op gewestelijk niveau. De oververtegenwoordiging van inwoners met zeer hoge aangegeven inkomens kan de hogere mate van ongelijkheid in de gemeente helpen te verklaren (zie hierboven). De inwoners met zeer lage tot middelhoge aangegeven inkomens (klassen van 5.000 tot 25.000 euro) zijn daarentegen ondervertegenwoordigd in Watermaal-Bosvoorde in vergelijking met de rest van het gewest **7-5**.

Het aandeel van de bevolking dat leeft in een gezin met een totaal netto belastbaar inkomen dat nul bedraagt, is lager in Watermaal-Bosvoorde dan in het Brussels Gewest. De aangiften waarvan het totaal netto belastbaar inkomen nul is, zijn van personen met vrijgestelde inkomens of die geen enkel inkomen aangeven aan de personenbelasting. Het kan gaan om personen die niet-belastbare sociale uitkeringen (zoals het **leefloon** en tegemoetkomingen voor personen met een handicap) ontvangen, internationale ambtenaren, bepaalde studenten enz.

Die categorieën van belastingplichtigen kunnen in bepaalde gevallen ook in de heel lage mediane equivalente inkomensklassen vallen (minder dan 5.000 euro), terwijl hun effectieve inkomen voor sommigen in werkelijkheid hoger is. Deze inkomensklassen moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, gezien de vertekeningen die inherent zijn aan **fiscale statistiek** (zie glossarium).

7-5

Verdeling van de bevolking volgens het equivalent inkomen na belastingen, inkomens 2019

Bronnen: BISA & Statbel (RR, Fiscale statistiek van de inkomens)

Noot: Omwille van de eenvoud worden de klassen aangeduid met afgeronde cijfers, terwijl in werkelijkheid enkel de ondergrens van elke klasse wordt opgenomen.

Wanneer we het belastbare inkomen bekijken dat individueel door de belastingplichtigen in Watermaal-Bosvoorde wordt aangegeven, ligt het mediaan belastbare inkomen van vrouwen lager dan dat van mannen, net als in de rest van het Brussels Gewest ⁷⁻⁶. Dat is het geval voor alle gezinssituaties in Watermaal-Bosvoorde, inclusief alleenstaanden. Op gewestelijk niveau geven alleenstaande vrouwen echter een hoger belastbaar inkomen aan dan hun mannelijke tegenhangers. De mediane inkomens liggen hoger in Watermaal-Bosvoorde dan in het hele gewest, ongeacht het geslacht of het type huishouden.

7-6 Mediaan belastbaar inkomen van de aangevers naar geslacht en positie in het huishouden, in euro's, inkomens 2019

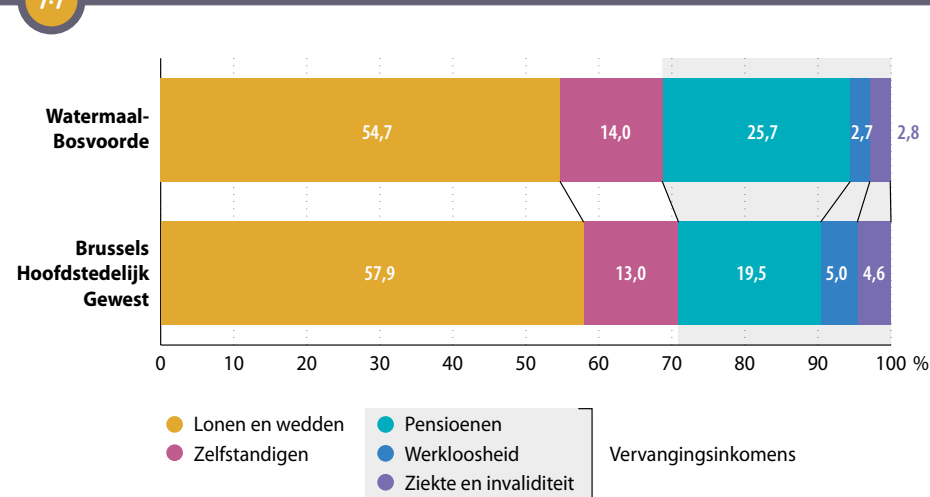
	Watermaal-Bosvoorde			Brussels Hoofdstedelijk Gewest		
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Alleenwonend	23.409	21.918	22.372	18.090	19.182	18.753
Samenwonend of gehuwd zonder kinderen	26.339	20.010	24.040	23.208	18.087	21.060
Samenwonend of gehuwd met kind(eren)	34.906	26.376	30.895	23.438	17.525	21.052
Alleenstaande ouder	30.259	21.920	23.000	21.221	18.032	18.495
Totaal	27.928	22.410	24.754	21.751	18.408	19.886

Bronnen: BISA & Statbel (RR, Fiscale statistiek van de inkomens)

Noot: • Alleen aangevers die op 1 januari 2019 18 jaar of ouder waren, zijn in deze tabel opgenomen.
 • Aangevers met een nul of negatief belastbaar inkomen (gecorrigeerd met het huwelijksquotiënt) werden uitgesloten voordat het mediaan inkomen werd berekend.
 • De regel 'Totaal' bevat alleen aangevers met het type positie in het huishouden dat in deze tabel wordt gepresenteerd. De inkomens van leden van collectieve huishoudens, kinderen, andere leden van een huishouden of personen die tot andere soorten huishoudens behoren, zijn niet in aanmerking genomen voor de berekening van de medianen in de regel 'Totaal'.

Uit een analyse van de bron van die belastinginkomsten (vóór belastingen) blijkt dat het aandeel van inkomsten uit arbeid in loondienst lager is in Watermaal-Bosvoorde dan op gewestelijk niveau (55 % vergeleken met 58 %), terwijl het aandeel van inkomsten uit zelfstandige arbeid iets hoger is (14 % vergeleken met 13 %). Het aandeel werkloosheids- en invaliditeitsuitkeringen is veel lager in Watermaal-Bosvoorde (5,5 % tegenover 10 % voor het gewest). Tot slot is het aandeel van de inkomsten uit pensioenen hoger (26 % tegenover 19,5 % in het gewest), gelet op het hoge percentage ouderen in de gemeente ⁷⁻⁷.

7-7 Componenten van het gezamenlijk netto inkomen, inkomens 2019

Bronnen: BISA & Statbel (Fiscale statistiek van de inkomens)

Noot: De inkomens van zelfstandigen worden in de aangiften van de personenbelasting doorgaans onderschat.

7.2. PERSONEN DIE EEN UITKERING ONTVANGEN

Het aantal personen dat een vervangingsinkomen (werkloosheidsuitkering of invaliditeitsuitkering) of een sociale bijstandsuitkering ontvangt, is een indicator van het aantal personen dat met een beperkt inkomen moet leven, vaak onder de [armoederisicogrens](#).

Het percentage van de bevolking dat een werkloosheidsuitkering, een invaliditeitsuitkering of een socialebijstandsuitkering ontvangt, is in het algemeen lager in Watermaal-Bosvoorde dan in het Brussels Gewest, ongeacht de leeftijdsklasse. Dat percentage is echter hoger in Watermaal-Bosvoorde dan in de naburige gemeenten in het zuidoosten van het gewest. Van de Bosvoordse bevolking op beroepsactieve leeftijd (18-64 jaar) ontvangt 7 % een werkloosheidsuitkering, 4,6 % een invaliditeitsuitkering, 4,3 % een [leefloon](#) of [equivalent leefloon](#) en 2 % een tegemoetkoming voor personen met een handicap. Onder jongvolwassenen (18-24 jaar) ontvangt meer dan een op de tien een (equivalent) leefloon, en onder ouderen (65 jaar en ouder) ontvangt 7 % een IGO en 5 % een tegemoetkoming voor personen met een handicap ⁷⁻⁸.

7-8

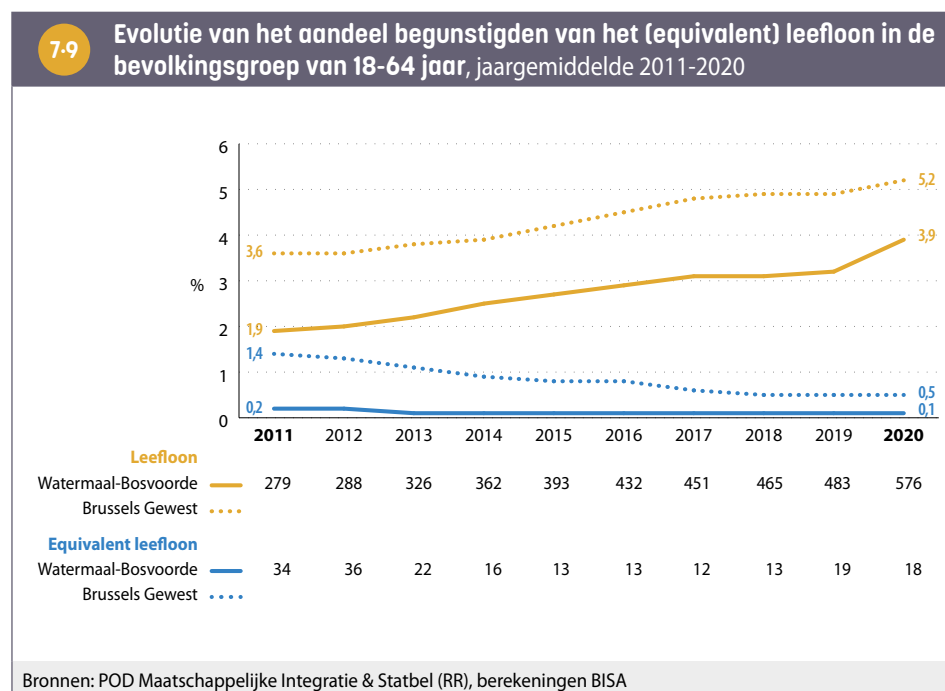
Aantal en percentage personen die een werkloosheidsuitkering, invaliditeitsuitkering of sociale bijstandsuitkering ontvangen naar leeftijdsklasse, januari 2011 en 2021

	Watermaal-Bosvoorde			Brussels Hoofdstedelijk Gewest	
	Aantal (2021)	% (2011)	% (2021)	% (2011)	% (2021)
Bevolking van 18 tot 24 jaar	2.184	100	100	100	100
Leefloon of equivalent leefloon (OCMW)	250	5,5	11,4	9,1	15,4
Werkloosheids- of inschakelingsuitkering (1)	34	3,6	1,6	7,9	2,5
Bevolking van 18 tot 64 jaar	14.900	100	100	100	100
Leefloon of equivalent leefloon (OCMW)	644	2,2	4,3	5,0	6,0
Werkloosheids- of inschakelingsuitkering (1)	1.035	9,7	6,9	13,2	8,5
Invaliditeitsuitkeringen (2)	679	3,1	4,6	3,4	5,1
Tegemoetkomingen voor personen met een handicap (2)	298	2,3	2,0	1,8	2,0
Bevolking van 65 jaar en ouder	5.223	100	100	100	100
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)	383	5,1	7,3	9,3	12,7
Tegemoetkomingen voor personen met een handicap (2)	271	4,2	5,2	6,0	6,4

Bronnen: POD MI, RVA, RIZIV, FOD Sociale Zekerheid - DGPH, FPD, Statbel (RR); berekeningen BISA
 (1) Het gaat om het aantal betalingen van uitkeringen.
 (2) Gegevens voor december 2010 en december 2020.

De **evolutie** van het aandeel begunstigden van een **leefloon** in de bevolking op beroepsactieve leeftijd (18-64 jaar) in Watermaal-Bosvoorde over de laatste tien jaar volgt een opwaartse trend, net als op gewestelijk niveau. Het groeipercentage was echter hoger in Watermaal-Bosvoorde; het aantal leefloonontvangers in de gemeente is in die periode meer dan verdubbeld, met een duidelijke stijging in 2020 na de COVID-19-crisis **7.9**.

Het aantal mensen dat het **equivalent leefloon** ontvangt, is heel laag in Watermaal-Bosvoorde. We benadrukken dat die cijfers dateren van vóór de oorlog in Oekraïne en de instroom van vluchtelingen uit dat land, aangezien de Oekraïense vluchtelingen onder tijdelijke bescherming (onder de vereiste voorwaarden) recht hebben op een equivalent leefloon.

7.3. RECHTHEBBENDEN OP DE VERHOOGDE TEGEMOETKOMING (RVT)

Het aantal **rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming** (RVT) voor de verzekering voor geneeskundige verzorging kan worden gebruikt als indicator voor het aantal personen dat in moeilijke financiële omstandigheden leeft.

In januari 2021 hadden 4.479 personen in Watermaal-Bosvoorde recht op de verhoogde tegemoetkoming als titularis of als persoon ten laste, d.w.z. 18 % van de bevolking. Dat is lager dan in het gewest in zijn geheel (26,5 %), maar hoger dan in andere gemeenten in het zuidoosten van het gewest **7.10**.

7.10 Aantal en percentage rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming in het kader van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging (RVT), naar leeftijdsklasse en geslacht, januari 2021

Leeftijdsklasse	Watermaal-Bosvoorde			Brussels Hoofdstedelijk Gewest					
	Aantal rechthebbenden ⁽¹⁾			Percentage rechthebbenden ⁽¹⁾ in de bevolking					
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal
Jonger dan 18 jaar	497	511	1.008	19,2	20,3	19,8	32,7	32,7	32,7
18 - 24 jaar	226	244	470	21,0	22,0	21,5	31,8	31,7	31,8
25 - 64 jaar	790	1.119	1.909	13,4	16,4	15,0	19,4	23,8	21,6
65 jaar en ouder	357	735	1.092	17,4	23,2	20,9	30,6	35,3	33,4
Totaal	1.870	2.609	4.479	16,1	19,2	17,8	24,8	28,2	26,5

Bronnen: BISA, KSZ (DWH AM&SB), Statbel (RR)
 (1) Titularissen en personen ten laste.

8. GEMEENTELIJKE FINANCIËN

8.1. KERNINDICATOREN VOOR DE GEMEENTELIJKE FINANCIËN

De gewone begroting van de gemeente betreft het geheel van ontvangsten en uitgaven die op een regelmatige en gebruikelijke wijze voorvallen. De ontvangsten en uitgaven betreffende investeringen hebben een onregelmatig karakter. Ze worden apart in beschouwing genomen, in de zogeheten buitengewone begroting.

Wanneer de periode van 2015-2020 in beschouwing wordt genomen, valt op dat Watermaal-Bosvoorde van 2015 tot 2019 een overschot boekte op de gewone dienst, toen haar ontvangsten groter waren dan haar uitgaven. In 2020 namen, ten gevolge van de COVID-19-crisis, de uitgaven van de gemeente echter sneller toe dan haar ontvangsten. De gewone dienst vertoonde dat jaar bijgevolg een negatief saldo. Het gecumuleerd resultaat bleef wel ieder jaar positief.

De ontvangsten en de uitgaven van een gemeente hangen sterk af van haar aantal inwoners. Om gemeenten te kunnen vergelijken worden de ontvangsten en de uitgaven, alsook de schuld en de investeringen daarom uitgedrukt **per inwoner**.

In de rekeningen van 2015-2020 waren de gewone ontvangsten en uitgaven per inwoner, alsook de schuld en de investeringsuitgaven per inwoner in Watermaal-Bosvoorde gemiddeld in deze periode lager dan voor het geheel van de 19 Brusselse gemeenten **8-1**.

8-1 Kernindicatoren van de gemeentelijke financiën, gemiddelde van de rekeningen 2015-2020		
	Watermaal-Bosvoorde	19 Brusselse gemeenten
Gewone ontvangsten in euro per inwoner	1.723	1.922
Gewone uitgaven in euro per inwoner	1.636	1.886
Schuld in euro per inwoner	770	1.463
Investeringsuitgaven in euro per inwoner	162	292

Bronnen: GOB - BPB & Statbel (RR), berekeningen BISA

8.2. STRUCTUUR VAN DE BELANGRIJKSTE GEWONE ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

De grootste ontvangstensbron in Watermaal-Bosvoorde zijn de opcentiemen op de **onroerende voorheffing**¹⁷. Hun aandeel in de gewone ontvangsten is groter in vergelijking met de 19 gemeenten samen (36 % van de gewone ontvangsten in Watermaal-Bosvoorde tegenover 29 % voor de 19 gemeenten, gemiddelde van de rekeningen 2015-2020). Herleid tot het aantal inwoners toont de gemeente een opbrengst uit de onroerende voorheffing die behoort tot de hoogste van de 19 Brusselse gemeenten, bij een tarief onder het gemiddelde.

De opcentiemen bij de **personenbelasting**¹⁸ vormen de tweede inkomensbron voor de gemeente (22 % van de inkomsten van Watermaal-Bosvoorde, tegenover 10 % voor de 19 gemeenten samen). Per inwoner haalt de gemeente het hoogste rendement uit de personenbelasting van alle Brusselse gemeenten (gemiddelde van de periode 2015-2020). Zowel het mediaan inkomen van de inwoners als het tarief van de personenbelasting behoren immers tot de hoogste van het Gewest (zie hoofdstuk **7**, Inkomens).

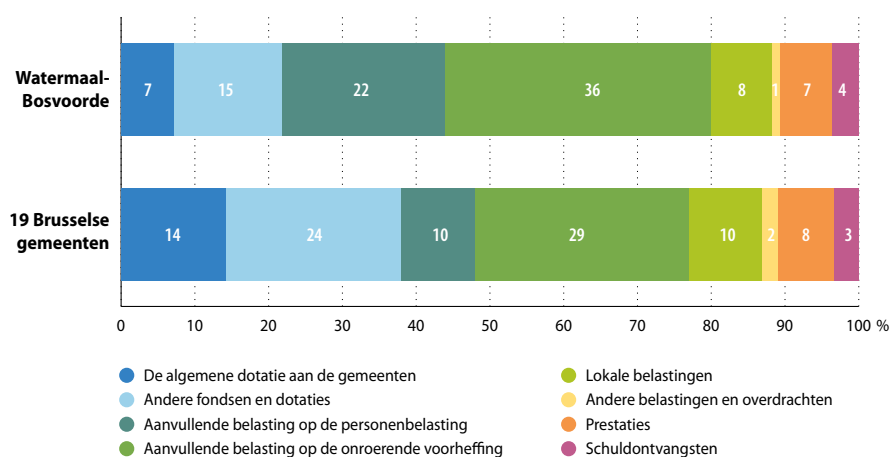
Het geheel van de **fondsen en dotaties**¹⁹ vormt de derde grootste bron van **ontvangsten** voor Watermaal-Bosvoorde. Het aandeel van deze bron ligt wel duidelijk lager in vergelijking met de 19 gemeenten samen (22 % voor Watermaal-Bosvoorde ten opzichte van 38 % voor het Gewest, gemiddelde van de rekeningen 2015-2020). De algemene dotatie aan de gemeenten is goed voor 7 % van de ontvangsten van Watermaal-Bosvoorde, de andere fondsen en dotaties voor 15 % **8-2**. Mede door de hoge eigen inkomsten van de gemeente, ontvangt ze immers een kleiner deel van de algemene dotatie aan de gemeenten (compenserende rol).

¹⁷ Belasting op het bezit van onroerende goederen, zoals woningen en gronden.

¹⁸ Belasting op de inkomens van particulieren, zoals lonen en uitkeringen.

¹⁹ Algemene dotatie aan de gemeenten (ADG): dotatie vanwege het Brussels Gewest om de algemene financiering te verzekeren. Andere fondsen en dotaties: voor specifieke doeleinden.

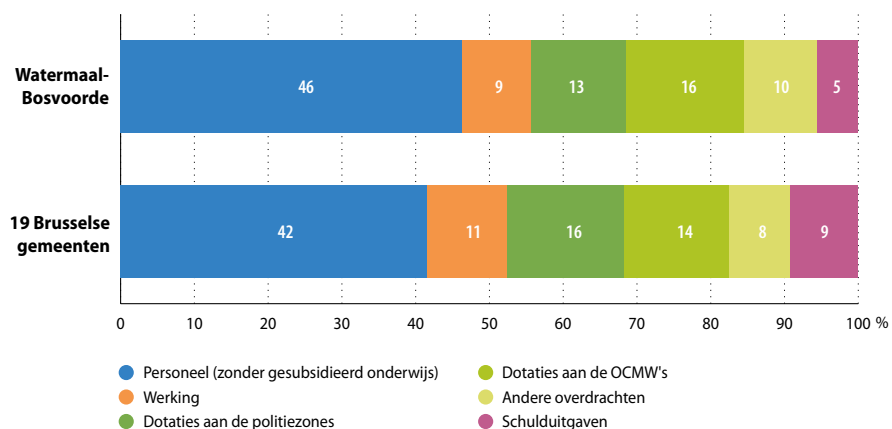
8-2 Verdeling van de gewone ontvangsten (zonder het gesubsidieerd onderwijs), gemiddelde van de rekeningen 2015-2020

Bron: GOB - BPB, berekeningen BISA

- Noten:
- De ontvangsten uit prestaties zijn degene die betrekking hebben op de levering van een goed of een dienst door de gemeente (bijvoorbeeld huurinkomsten voor een gebouw).
 - De schuldontvangsten omvatten hoofdzakelijk de dividenden die de gemeenten krijgen van de intercommunales en daarnaast de kredietinteresten.

8-3 Verdeling van de gewone uitgaven (zonder het gesubsidieerd onderwijs), gemiddelde van de rekeningen 2015-2020

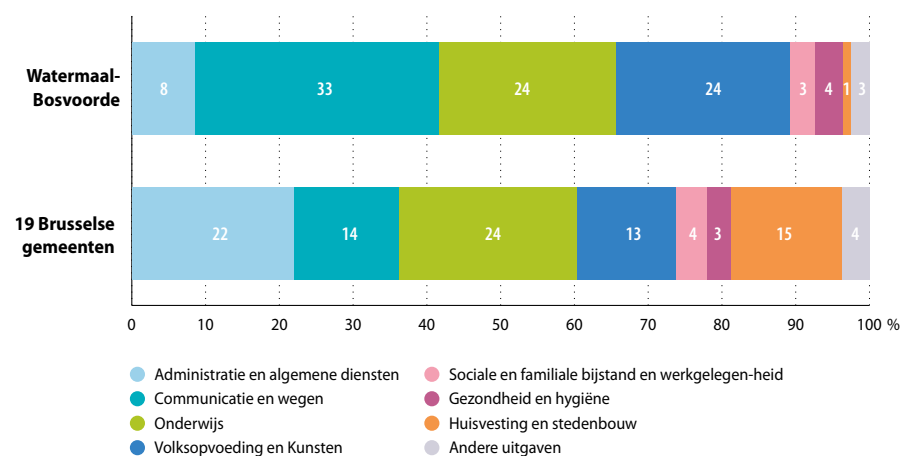
Bron: GOB - BPB, berekeningen BISA

Net als in de andere gemeenten, zijn de personeelskosten de belangrijkste **uitgaven** van de gemeente Watermaal-Bosvoorde. Zo werd in de periode 2015-2020 gemiddeld 46 % van de gewone uitgaven besteed aan de personeelskosten van het gemeentebestuur, tegenover 42 % voor de 19 gemeenten **8-3**. De werkingsuitgaven, de dotatie aan de politiezone en de schulduitgaven zijn relatief lager in Watermaal-Bosvoorde dan in de 19 gemeenten samen, in tegenstelling tot de dotatie aan het OCMW en de andere overdrachten.

8.3. INVESTERINGEN

De **investeringsuitgaven** schommelen sterk van jaar tot jaar. Men kan echter vaststellen dat de domeinen communicatie en wegen (33 % van de investeringsuitgaven, tegenover 14 % voor de 19 gemeenten), volksoopvoeding en kunsten (24 % van de investeringsuitgaven, tegenover 13 % voor de 19 gemeenten) en onderwijs (24 % van de investeringsuitgaven, en eveneens 24 % voor de 19 gemeenten) in de periode 2015-2020 een aanzienlijk deel van de investeringen in Watermaal-Bosvoorde hebben vertegenwoordigd. Administratie en algemene diensten (8 % van de investeringsuitgaven, tegenover 22 % voor de 19 gemeenten) en huisvesting en stedenbouw (1 % van de investeringsuitgaven, tegenover 15 % voor de 19 gemeenten) vertegenwoordigden daarentegen een relatief minder groot aandeel van de investeringen in de gemeente in die periode **8-4**.

8-4 Verdeling van de investeringsuitgaven per functie, gemiddelde van de rekeningen 2015-2020

Bron: GOB - BPB, berekeningen BISA

9. HUISVESTING

Op 1 januari 2021 telde Watermaal-Bosvoorde 6.935 gebouwen, waarvan 6.460 residentiële en 475 niet-residentiële. Het aandeel woongebouwen is hoger dan het gewestelijke gemiddelde, net als in de meeste gemeenten in de **tweede kroon** van het gewest. De residentiële gebouwen omvatten 12.130 woningen in Watermaal-Bosvoorde, waaronder 2.056 sociale woningen.

Op het moment van schrijven beschikken we niet over recente gegevens over huurbedragen op gemeentelijk niveau. De laatst beschikbare gegevens over de huurprijzen op gemeentelijk niveau dateren van 2018. Toen bedroeg de gemiddelde huurprijs 866 euro in Watermaal-Bosvoorde, tegenover 739 euro op gewestelijk niveau²⁰. Over het algemeen drukken de kosten van huur en nutsvoorzieningen (energie en water) zwaar op het budget van vele Brusselse gezinnen. Ze zijn een van de belangrijkste oorzaken van de overmatige schuldenlast van de huishoudens²¹.

9.1. KENMERKEN VAN WOONGEBOUWEN

Van de 6.460 residentiële gebouwen in Watermaal-Bosvoorde bestaat 90 % uit huizen²² en 10 % uit appartementsgebouwen, tegenover respectievelijk 77 % en 23 % in het Brussels Gewest. Meer specifiek is 57 % van de huizen een gesloten bebouwing, 26 % een halfopen bebouwing en 7 % een open bebouwing, tegenover respectievelijk 64 %, 9 % en 4 % in het Brussels Gewest. Huizen met (vooral) halfopen en open bebouwing zijn er dus oververtegenwoordigd tegenover het gewestelijke gemiddelde, in tegenstelling tot huizen met gesloten bebouwing en vooral appartementsgebouwen **9-1**.

9-1 Verdeling van de woongebouwen naar type (kadastraal karakter), 2021				
	Huizen in gesloten bebouwing	Huizen in halfopen bebouwing	Huizen in open bebouwing	Appartementsgebouwen
Watermaal-Bosvoorde	57 %	26 %	7 %	10 %
Brussels Gewest	64 %	9 %	4 %	23 %

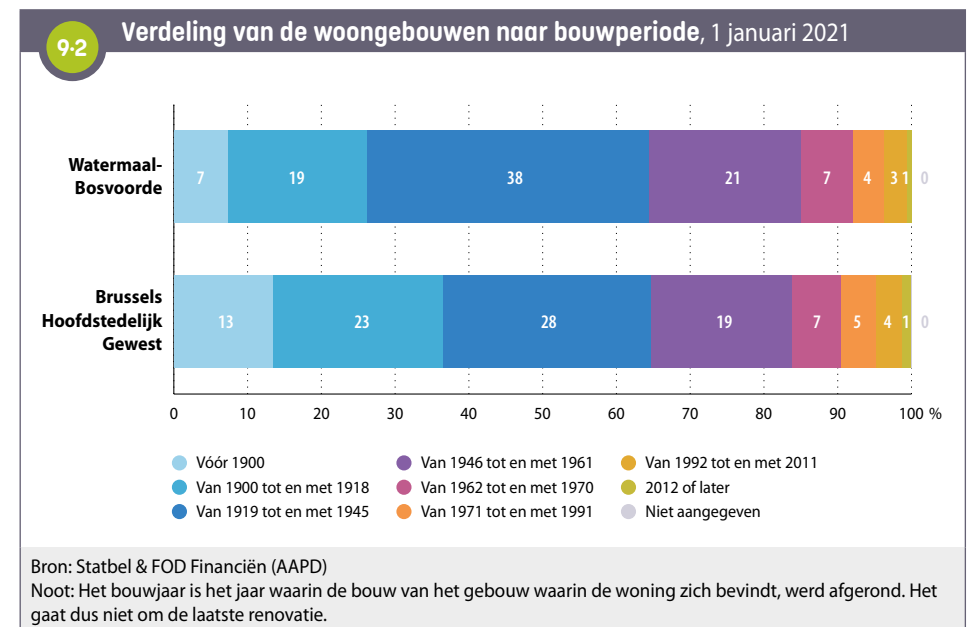
Bron: Statbel & FOD Financiën (AAPD)

20 BGHM, Observatiecentrum van de huurprijzen, enquête 2018 <https://slrb-bghm.brussels/sites/default/files/media/publication/documents/slrb-obsloyer-enquete2018-nl-web.pdf>

21 Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2020).

22 Sommige van deze gebouwen, geïdentificeerd als huizen, zijn soms onderverdeeld in meerdere woningen.

Hoewel de verstedelijking van de gemeente begon aan het einde van de 19de eeuw, werden de meeste woningen na de Eerste Wereldoorlog gebouwd (**tweede kroon**). Bijna 60 % van de residentiële gebouwen werd gebouwd tussen 1919 en 1961 **9-2**. Het was ook aan het begin van die periode (de jaren 1920) dat de tuinvijken Le Logis en Floréal werden gebouwd. Oude en zeer oude residentiële gebouwen (gebouwd vóór 1919) zijn niettemin zeer aanwezig in Watermaal-Bosvoorde, weliswaar in mindere mate dan op gewestelijk niveau (26 % van het residentiële gebouwenbestand, tegenover 36 % in het gewest), maar nog altijd aanzienlijk meer dan in de meeste andere gemeenten van de tweede kroon.

Grote woningen zijn oververtegenwoordigd in Watermaal-Bosvoorde in vergelijking met het gewestelijke gemiddelde. Op basis van Census 2011 heeft 21 % van de woningen vijf kamers, 15 % heeft zes kamers, 11 % heeft zeven kamers en 16 % heeft acht kamers of meer. Elk van die percentages ligt hoger dan op gewestelijk niveau. Tegelijk zijn woningen met minder dan vijf kamers ondervertegenwoordigd in de gemeente (31 % tegenover 47 % op gewestelijk niveau; zie Zoom op gemeenten, editie 2016).

Nog steeds op basis van de gegevens van de Census 2011 blijkt dat de helft (50 %) van de woningen door hun eigenaar bewoond worden; die verhouding ligt dus veel hoger dan op gewestelijk niveau (39 %).

9.2. SOCIALE WONINGEN EN ANDERE WONINGEN VAN SOCIALE AARD

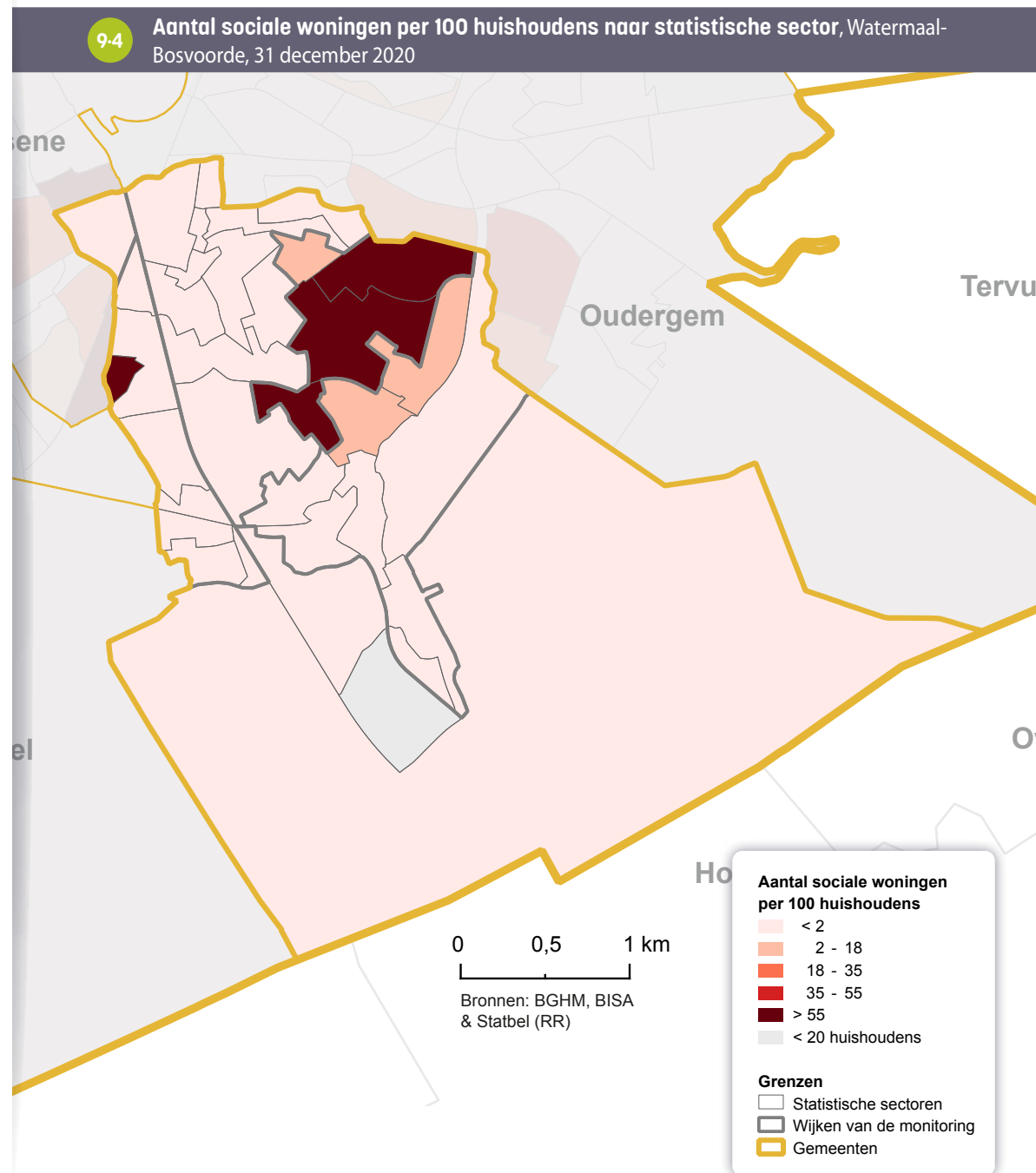
Op 31 december 2020 telde Watermaal-Bosvoorde 2056 **sociale woningen**, 46 minder dan in december 2010. In verhouding tot het aantal gezinnen is het aantal sociale woningen in Watermaal-Bosvoorde (17,9 per 100 gezinnen) veel groter dan op gewestelijk niveau (7,2 per 100 gezinnen) **9-3**. Watermaal-Bosvoorde is de gemeente waar dat aandeel het hoogst is in het Brussels Gewest.

In 2022 staan 478 Bosvoordse gezinnen (508 als de aanvragen voor woningen voor bescheiden en middeninkomens worden meegeteld), of 4 % van de gezinnen in de gemeente, op de wachtlijst voor sociale huisvesting in het Brussels Gewest; ze voldoen dus aan de toegangsvoorwaarden en wachten tot hen een woning wordt toegewezen²³.

9-3 Aantal en aandeel sociale woningen, 31 december 2020		
	Watermaal-Bosvoorde	Brussels Gewest
Aantal sociale woningen	2.056	40.089
Aantal sociale woningen per 100 private huishoudens	17,9	7,2
Bronnen: BGHM en Statbel, berekeningen BISA		

Dit grote aantal sociale woningen houdt verband met de aanwezigheid van de twee tuinvijken, Le Logis en Floréal (in de [wijk Drie Linden](#)), die een groot aandeel sociale woningen bevatten. De [statistische sector Ville-Et-Forêt - Eland](#) (in de wijk Dries), in het westen van de gemeente, bestaat ook bijna uitsluitend uit sociale woningen **9-4**.

²³ Bronnen: BGHM en Statbel, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel. Aantal gezinnen op de wachtlijst op 8 juni 2022, vóór het schrappen van de lijst.

Naast de sociale woningen zijn er nog andere ‘**woningen van sociale aard**’. Deze huisvestingscategorie omvat sociale woningen, maar ook andere “woningen, geproduceerd of beheerd in het kader van een gewestelijk overheidsbeleid, of het nu gaat om de vaststelling van de huurprijs of de voorwaarden voor de aankoop en/of wederverkoop van de onroerende goederen.”²⁴. Binnen die brede categorie verschillen echter de criteria voor de toegang en het al dan niet permanente sociale karakter van deze woningen. In Watermaal-Bosvoorde zijn er relatief weinig van die andere woningen van sociale aard.

Wat het huurbestand betreft, zijn er naast de sociale woningen die worden verhuurd door de Openbare vastgoedmaatschappijen (OVM's), ook een aantal andere **openbare woningen** met potentieel sociaal karakter (woningen van de gemeente, het OCMW, het Woningfonds en, zeldzamer, van de gewestelijke Regie der Gebouwen). Net als bij sociale huisvesting is de duur van de sociale bestemming permanent. Watermaal-Bosvoorde telt 49 dergelijke woningen²⁵. Er moet echter worden opgemerkt dat over het algemeen in het Brussels Gewest een deel van deze woningen verhuurd wordt tegen prijzen die dicht aanleunen bij die van de particuliere markt (en dus voorbehouden zijn aan de middenklasse).

Daarnaast wordt een aantal woningen in privébezit beheerd door **sociale verhuurkantoren** (SVK's), met huurprijzen onder de marktprijs voor huishoudens met een laag inkomen. Het bedrag dat de huurder betaalt, hangt af van de huur die is overeengekomen met de eigenaar van de woning. Bovendien is de sociale bestemming van deze woningen, in tegenstelling tot de openbare woningen, niet permanent. Ze hangt af van de privé-eigenaar. De minimale duur van een contract met een SVK is 3 jaar. In Watermaal-Bosvoorde worden op 30 september 2019 62 woningen verhuurd via een SVK.

Tot slot zijn er ook een aantal voorzieningen die de **aankoop** van een woning betaalbarer moeten maken. Sommige overheidsprogramma's zijn gericht op de bouw van woningen en hun verkoop onder de marktprijs²⁶, terwijl andere de toegang tot krediet vergemakkelijken, zodat personen op de particuliere markt kunnen kopen²⁷. In totaal zijn er 42 sociale koopwoningen in Watermaal-Bosvoorde²⁸ **9.5**.

24 Perspective.brussels (2021).

25 Gemeentelijke woningen (gemeente en OCMW, exclusief leegstaande woningen) op 31 december 2019.

26 Het betreft bijvoorbeeld woningen verkocht door het Woningfonds of Citydev of in het kader van wijkcontracten.

27 Hier gaat het bijvoorbeeld om door het Woningfonds verstrekte leningen.

28 Dit betreft: door het Woningfonds verkochte woningen op 31 december 2020, woningen uit Duurzame Wijkcontracten op 31 december 2020, door Citydev verkochte woningen tussen 2010 en 31 december 2020, en actieve leningen van het Woningfonds op 31 december 2019.

9-5

Aantal woningen van sociale aard (exclusief sociale woningbouw), huurwoningen en koopwoningen, 2019 en 2020

	Huurwoningen		Koopwoningen
	Openbare huisvesting (met uitzondering van sociale huisvesting)	Particuliere huisvesting (SVK)	
Watermaal-Bosvoorde	49	62	42
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	7.526	6.962	11.079
Bronnen: Woningfonds, Citydev, urban.brussels/DSV, CLTB, Brussel Huisvesting, Gewestelijke Grondregie			

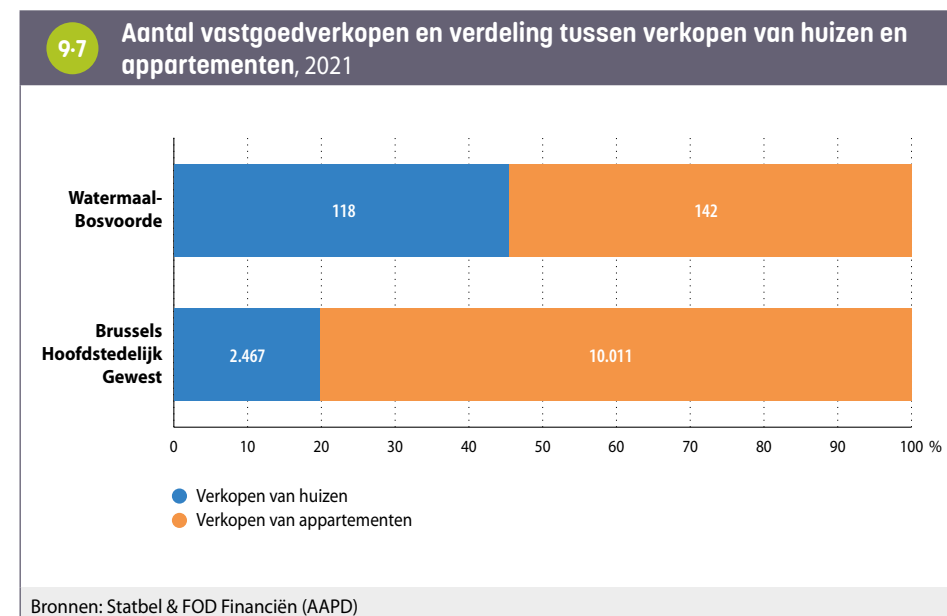
9.3. VASTGOEDPRIJZEN

Over het algemeen liggen de vastgoedprijzen in Watermaal-Bosvoorde hoger dan in het Brussels Gewest. In 2021 bedroeg de mediane verkoopprijs voor appartementen en huizen in gesloten en halfopen bebouwing respectievelijk 275.000 en 550.000 euro in de gemeente, tegenover 240.000 en 455.000 euro voor het gewest ⁹⁻⁶. Tussen 2011 en 2021 steeg de voor inflatie gecorrigeerde mediane verkoopprijs van appartementen en huizen aanzienlijk (respectievelijk met 12 % en 11 %). De stijging van de verkoopprijzen is gemiddeld nog groter voor het ganze gewest (22 % en 18 %).

9-6 Woningprijzen (in euro 2021) en aantal transacties, 2011 en 2021	Watermaal-Bosvoorde		Brussels Gewest	
	2011	2021	2011	2021
Huizen in gesloten en halfopen bebouwing				
Mediane prijs	496.000 €	550.000 €	385.000 €	455.000 €
Aantal transacties	103	109	2.115	2.317
Appartementen				
Mediane prijs	245.000 €	275.000 €	196.000 €	240.000 €
Aantal transacties	136	142	8.276	10.011
Totaal aantal transacties per 100 huishoudens⁽¹⁾	2,11	2,27	1,98	2,23

Bronnen: Statbel (RR) & FOD Financiën (AAPD), berekeningen BISA
 (1) Deze indicator heeft ook betrekking op de verkoop van huizen in open bebouwing.

Net als in het Brussels Gewest hadden de meeste transacties in Watermaal-Bosvoorde in 2021 betrekking op appartementen, maar het aandeel van de verkopen van huizen is er duidelijk groter dan in het gewest in zijn geheel ⁹⁻⁷.

10. MOBILITEIT EN MILIEU

10.1. MOBILITEIT

Autobezit van de huishoudens

In Watermaal-Bosvoorde zijn er 0,9 auto's per huishouden. Dat is meer dan in het Gewest in het algemeen (0,6). Met dit cijfer is Watermaal-Bosvoorde de tweede meest gemotoriseerde gemeente van Brussel, na Sint-Pieters-Woluwe (0,95 wagens per huishouden, de gemeente met het hoogste autobezit). In het algemeen hangt het autobezit van de huishoudens af van een aantal factoren, waaronder het inkomen van het huishouden, de samenstelling en de leeftijd van de leden (bijvoorbeeld de aanwezigheid van kinderen in het huishouden), de plaatselijke dichtheid van diensten (winkels ...) en het bestaan van alternatieven voor particuliere gemotoriseerde mobiliteit²⁹.

In Watermaal-Bosvoorde heeft 35 % van de huishoudens geen auto, wat veel minder is dan in het gewest (52 %). 49 % van de huishoudens heeft één auto (tegenover 38 % in het gewest) en 16,5 % heeft er twee of meer (tegenover 10 % in het gewest) ¹⁰⁻¹.

10-1 Autobezit van de huishoudens, 2019				
			Watermaal-Bosvoorde	Brussels Gewest
Aandeel van huishoudens met:	0 auto's	%	34,8	52,3
	1 auto	%	48,7	37,7
	2 auto's of meer	%	16,5	10,0
Auto's per huishouden		graad	0,9	0,6
Aandeel huishoudens met een bedrijfswagen		%	12,5	7,7

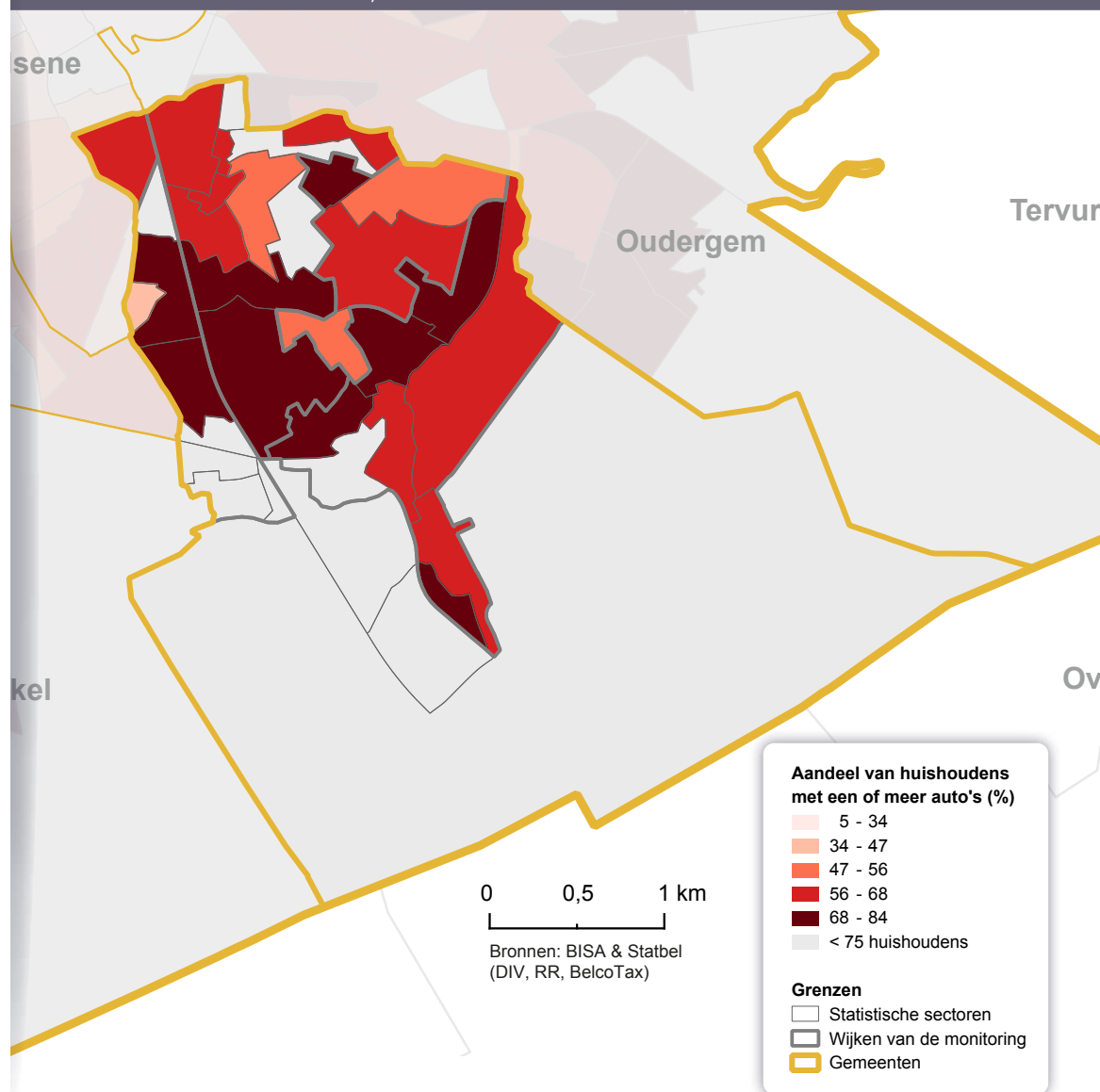
Bronnen: Statbel, berekeningen BISA

Het aandeel van de huishoudens met auto varieert ook binnen de gemeente ¹⁰⁻². In de **sector** Ville-Et-Forêt - Eland (in de **wijk** Dries) heeft bijvoorbeeld minder dan

29 Zie BISA (2019).

10-2

Aandeel huishoudens met een auto per statistische sector, Watermaal-Bosvoorde, 2019

de helft van de gezinnen een auto, terwijl in de omliggende sectoren (met name) het aandeel gezinnen met een auto tussen 68 % en 84 % ligt. De andere sectoren waar het aandeel huishoudens met een auto lager is dan het gemeentelijk gemiddelde zijn Logis-Zuid en Floréal (voornamelijk bestaande uit sociale woningen) en Ottervanger - Wiener: in die sectoren heeft ongeveer de helft van de huishoudens een auto.

Het aandeel huishoudens met een bedrijfswagen is groter in Watermaal-Bosvoorde dan in het gewest (12,5 % tegenover 8 %) **10-1**. Hiermee staat Watermaal-Bosvoorde in de top 5 van gemeenten waar gezinnen het vaakst dat type auto bezitten (samen met de gemeenten in het zuidoosten van het gewest). Het aandeel bedrijfswagens is het hoogst in Sint-Pieters-Woluwe (16 %) en het laagst in Sint-Joost (2,6 %).

Die gemeentelijke verschillen worden voornamelijk verklaard door verschillen in **werkgelegenheidscijfers** en de kenmerken van de jobs die de inwoners van elke gemeente hebben. In België neemt de waarschijnlijkheid om over een bedrijfswagen te beschikken toe met het salarisniveau van de werknemer; 64 % van de bestbetaalde werknemers (bovenste deciel³⁰) heeft een bedrijfswagen, wat veel minder het geval is voor de lager betaalde werknemers (May *et al.*, 2019).

Deelauto's

De eerste deelauto's van Cambio werden in 2003 in gebruik genomen. In het algemeen is het aanbod van Cambio (gemeten aan het aantal standplaatsen) tot 2017 aanzienlijk gestegen en sindsdien relatief stabiel gebleven (Parking.Brussels 2020). Het aanbod is ongelijk verdeeld over het gewest en geconcentreerd in het centrum en in de gemeenten van de **eerste kroon**, vooral in het oosten.

Het aanbod is groter in Watermaal-Bosvoorde dan in het volledige Brussels Gewest. In 2021 telde men 18 standplaatsen, een per 1.401 inwoners, tegenover een per 1.886 inwoners voor het gewest in zijn geheel. In Elsene, de best uitgeruste gemeente, is er één standplaats per 1094 inwoners, tegenover één per 7.172 inwoners in Anderlecht, de slechtst uitgeruste gemeente **10-3**.

Het gebruik van de Cambio-deelauto's in de gemeente ligt iets hoger dan in het gewest; in 2021 werd elk deelauto gemiddeld 464 keer gereserveerd in Watermaal-Bosvoorde, tegenover 439 keer in het gewest.

10-3 Vraag en aanbod van Cambio-deelauto's, 2021					
		Watermaal-Bosvoorde	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Elsene (min. in termen van inwoners/standpl.)	Anderlecht (max. in termen van inwoners/standpl.)
Aanbod / Standplaatsen	Standplaatsen	18	647	80	17
	Inwoners per standplaats	1.401	1.886	1.094	7.172
Vraag / Reserveringen	Reserveringen	8.346	284.252	27.350	7.502
	Reserveringen per standplaats	464	439	342	441

Bron: parking.brussels

30 De 10 % bestbetaalde loontrekkenden.

10.2. MILIEU

Luchtverontreiniging

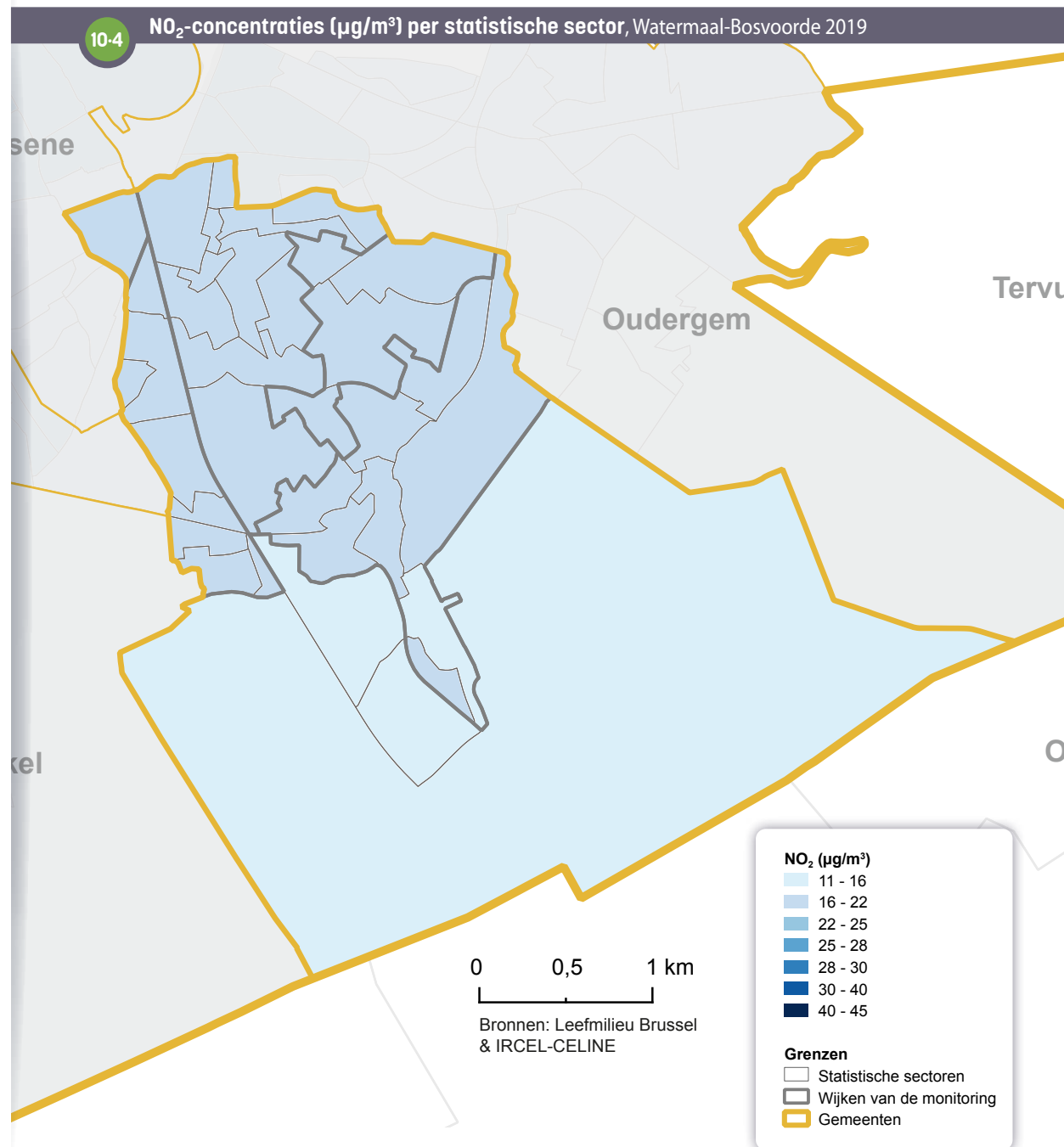
Stikstofdioxide (NO₂) is een gas dat schadelijk is voor de menselijke gezondheid. In het Brussels Gewest is naar schatting ongeveer 4,7 % van de sterfte toe te schrijven aan NO₂-vervuiling, d.w.z. bijna 400 overlijdens per jaar (Andrieu *et al.*, 2020). De belangrijkste bronnen van de verontreiniging van de buitenlucht (alle verontreinigende stoffen samen) zijn wegverkeer, verwarming van gebouwen, energieproductie en afvalverbranding. Specifiek voor NO₂ wordt geschat dat 44 % van de concentraties in het Brussels Gewest verband houdt met het wegverkeer en dat 45 % te wijten is aan een bijdrage van buiten het gewest³¹.

In het Brusselse Gewest (2021) liggen de **gemiddelde jaarlijkse NO₂-concentraties** die in de verschillende meetstations voor de luchtkwaliteit worden geregistreerd onder de richtwaarden van de EU (40 µg/m³), maar systematisch boven de drempel die sinds 2021 door de WGO wordt aanbevolen (10 µg/m³)³².

De NO₂-concentraties zijn ongelijk verdeeld in het Brussels Gewest, waarbij sommige sectoren tot vier keer meer vervuild zijn dan andere (Andrieu *et al.*, 2020). Als gemeente van de **tweede kroon** in het zuidoosten van het gewest, in het oosten begrensd door het Zoniënwoud, is Watermaal-Bosvoorde minder blootgesteld dan het gewestelijke gemiddelde **10-4**. Dankzij het Zoniënwoud is Watermaal-Bosvoorde zelfs de minst blootgestelde gemeente in het gewest.

31 Leefmilieu Brussel, 2022. Luchtkwaliteit: concentratie van stikstofdioxide (NO₂) In: Het milieu in Brussel. Stand van zaken. Online: <https://leefmilieu.brussels/burgers/tools-en-data/het-milieu-stand-van-zaken/kwaliteit-van-de-buitenlucht-stand-van-zaken>. Geraadpleegd op 12 december 2022.

32 Idem.

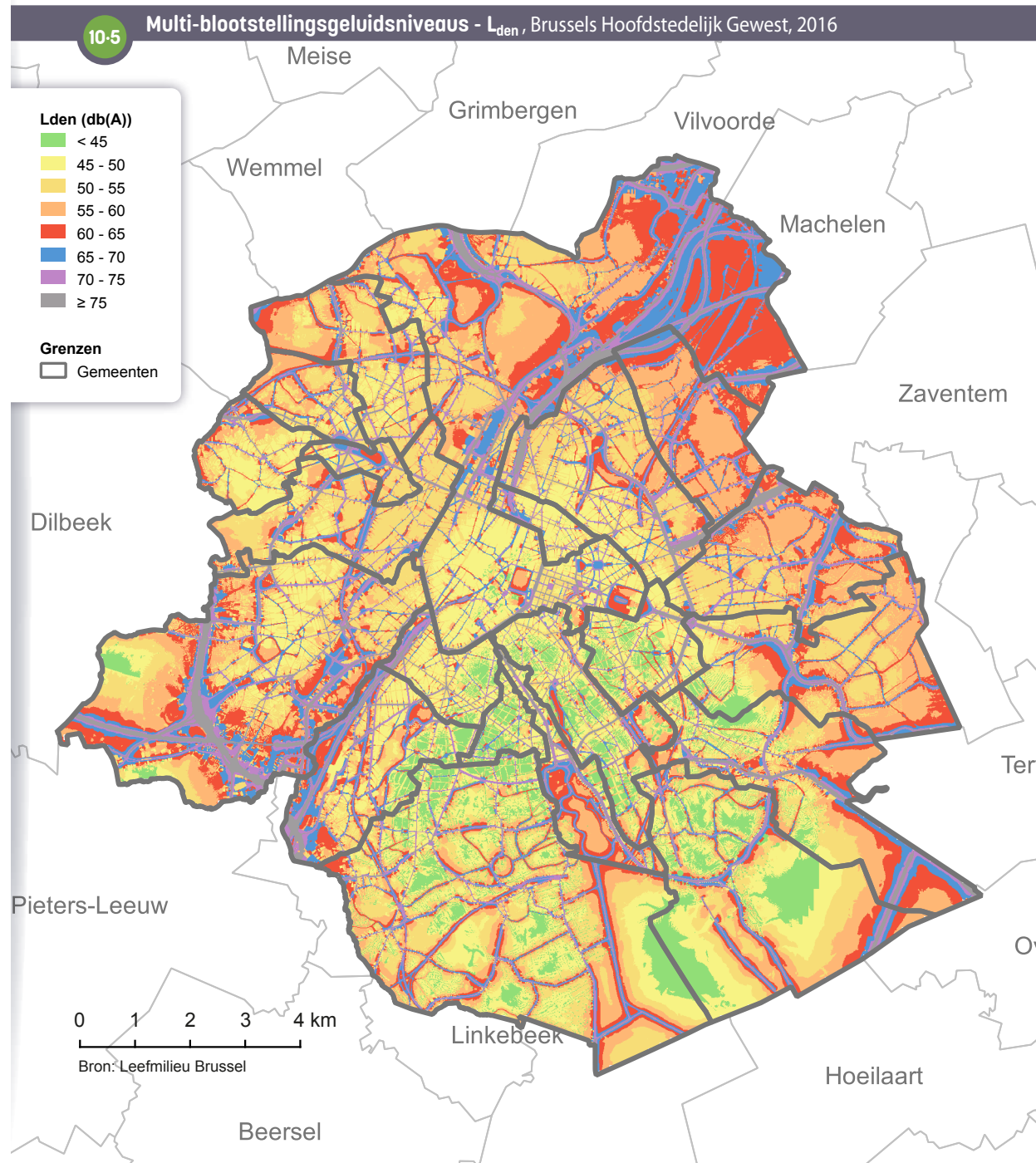

Geluidshinder

Geluidshinder heeft diverse effecten: er zijn auditieve effecten (gehoorverlies, oorsuizen ...) en niet-auditieve effecten (slaapstoornissen, hart- en vaatziekten, laag geboortegewicht en vroeggeboorte, cognitieve stoornissen bij kinderen, impact op de mentale gezondheid ...). Men schat dat "het omgevingslawaai van het wegvervoer alleen al in het Brussels Gewest verantwoordelijk is voor het verlies van meer dan 10.103 gezonde levensjaren per jaar" (Andrieu et al., 2020).

In het Brussels Gewest wordt ongeveer 70% van de bevolking blootgesteld aan gemiddelde geluidsniveaus van het wegverkeer die de richtwaarden van de WGO (53 decibel - dB) overschrijden (idem).

De kaart van de geluidsniveaus **10-5** is samengesteld rekening houdend met de combinatie van het geluid van verschillende transportmodi (weg, lucht en spoor). Het betreft de gemiddelde toestand over 24 uur. In Watermaal-Bosvoorde verklaren de spoor- en weginfrastructuren de voornaamste verdeling van de geluidshinder. Het gebied rond de spoorlijn en de stations van Bosvoorde en Watermaal is onderhevig aan spoorweglawaai. Het gebied rond de Vorstlaan in het zuiden van de gemeente en het gebied rond het einde van de E411 in het noorden van de gemeente worden blootgesteld aan lawaai van wegverkeer.

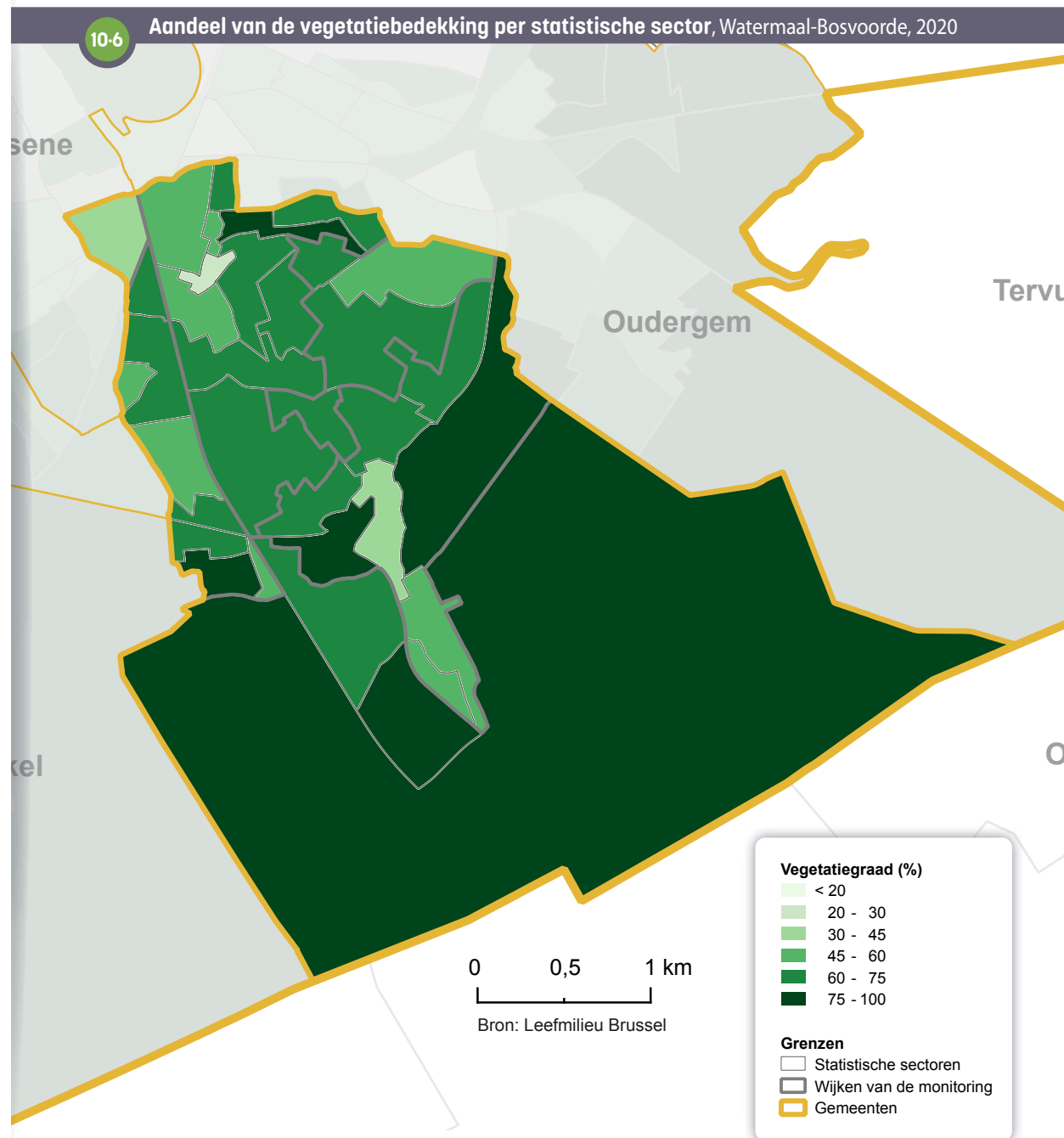
Groene ruimten

Naast hun rol in het behoud van fauna en flora zijn groene ruimten ook elementen die de levenskwaliteit en de gezondheid ten goede komen. De aanwezigheid van groene ruimten wordt in verband gebracht met een beter humeur, een beter concentratievermogen en minder stress. Minder rechtstreeks helpt de aanwezigheid van groene ruimten ook om lichaamsbeweging aan te moedigen, de luchtkwaliteit te verbeteren, de blootstelling aan lawaai en hitte te verminderen en daardoor het risico op het ontwikkelen van bepaalde ziekten te verlagen (Andrieu *et al.*, 2020). Naast deze effecten op de gezondheid zijn groene ruimten ook ontmoetingsplaatsen die de sociale cohesie kunnen verbeteren.

Watermaal-Bosvoorde is gemiddeld een *veel groenere* gemeente dan het gewest in zijn geheel dankzij de aanwezigheid van het Zoniënwoud, met aan de rand daarvan het Tournai-Solvaypark. De gemeente herbergt een aantal gebieden met de status van natuurreservaat, waaronder de sites van de 'Verdronken Kinderen' en de 'Vuylbeek', en het bosreservaat van de 'Grippensdelle'. Algemeen leveren de groene gebieden (waaronder het Zoniënwoud) en de vijvers op het grondgebied van Watermaal-Bosvoorde een belangrijke bijdrage aan het groene en blauwe netwerk van het Brussels Gewest. De groene wandeling loopt er ook langs. Er zijn ook veel privétuinen in de gemeente, straten met bomen (onder meer in de tuinwijken) en andere groene ruimten. Zo heeft 86 % van de gemeentelijke oppervlakte vegetatiebedekking (tegenover 52 % voor het gewest in zijn geheel) en 70 % boombedekking (tegenover 33 % voor het gewest in zijn geheel)

10-7.

Op de kaart van het aandeel van het grondgebied met vegetatiebedekking per **statistische sector** 10-6 merken we duidelijk de aanwezigheid van het Zoniënwoud in het zuiden en oosten van de gemeente, evenals de aanwezigheid van het Reigerbosspark in het noorden. Er is veel vegetatie in de meeste sectoren van de gemeente.

Een aanzienlijk deel van die groene ruimten is toegankelijk voor het publiek. In Watermaal-Bosvoorde bestaat 58 % van het gemeentelijke grondgebied uit voor het publiek toegankelijke groene en recreatieve ruimten, tegenover 19 % in het gewest. Daartegenover wordt slechts 6 % van het grondgebied beschouwd als gebied met een gebrek aan voor het publiek toegankelijke groene en recreatieve ruimten (een percentage dat duidelijk lager ligt dan dat van het gewest in zijn geheel) 10-7.

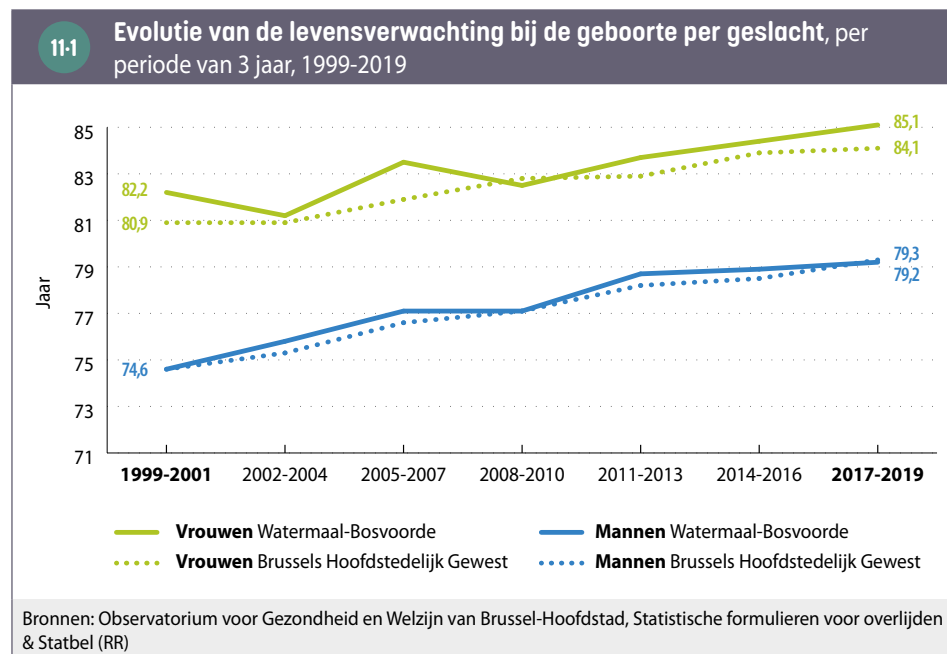
10-7 Kenmerken van de groene ruimten			
	Referentie-jaar	Watermaal-Bosvoorde	Brussels Gewest
Oppervlakte van de vegetatiebedekking (km ²)	2020	11,2	85,0
Oppervlakte van de boombedekking (km ²)		9,1	53,6
Aandeel van het grondgebied met vegetatiebedekking (%)		86	52
Aandeel van het grondgebied met boombedekking (%)		70	33
Oppervlakte van voor het publiek toegankelijke groene en recreatieve ruimten (km ²)	2021	7,6	30,2
Oppervlakte van het grondgebied waar er een gebrek is aan voor het publiek toegankelijke groene en recreatieve ruimten (km ²)		0,8	43,7
Aandeel van het grondgebied met voor het publiek toegankelijke groene en recreatieve ruimten (%)		58	19
Aandeel van het grondgebied waar er een gebrek is aan voor het publiek toegankelijke groene en recreatieve ruimten (%)		6	27
Dichtheid van voor het publiek toegankelijke groene en recreatieve ruimten per inwoner (m ² /inw)		301	25
Bronnen: Leefmilieu Brussel, Statbel; berekeningen Leefmilieu Brussel & BISA			

11. GEZONDHEID

11.1. LEVENSV ERWACHTING EN MORTALITEIT

Levensverwachting

De **levensverwachting** bij de geboorte ligt in Watermaal-Bosvoorde hoger voor vrouwen in vergelijking met het Brussels Gewest in de periode 2017-2019. Voor mannen is de levensverwachting in Watermaal-Bosvoorde en het Brussels Gewest bijna identiek. Bij de vrouwen ligt ze wat hoger. De levensverwachting bij de geboorte, berekend over de periode 2017-2019, bedraagt 85,1 jaar voor vrouwen en 79,2 jaar voor mannen in Watermaal-Bosvoorde, tegenover respectievelijk 84,1 jaar en 79,3 jaar in het Gewest **11-1**. Tussen 1999 en 2019 nam de levensverwachting bij geboorte meer toe bij mannen dan bij vrouwen, zowel in Watermaal-Bosvoorde als in het Brussels Gewest.

Vroegtijdig overlijden (voor 75 jaar)

In Watermaal-Bosvoorde bedraagt het vroegtijdig sterftecijfer (voor 75 jaar), gestandaardiseerd voor leeftijd, 499 per 100.000 mannen en 295 per 100.000 vrouwen voor de periode 2010-2019 **11-2**. Deze cijfers liggen vrij dicht bij deze in het Brussels Gewest (488 per 100.000 mannen en 272 per 100.000 vrouwen).

Het gestandaardiseerd vroegtijdig sterftecijfer is wel stevig gedaald in vergelijking met het voorgaande decennium, zowel voor mannen als voor vrouwen. In de periode tussen 2000 en 2009 bedroeg het gestandaardiseerd vroegtijdig sterftecijfer in Watermaal-Bosvoorde 631 op 100.000 mannen en 321 op 100.000 vrouwen in die periode.

Tabel **11-2** geeft een overzicht van de belangrijkste oorzaken van vroegtijdige sterfte. In Watermaal-Bosvoorde zijn de drie belangrijkste oorzaken voor mannen, kanker aan het ademhalingsstelsel (strottenhoofd, luchtpijp, longen of bronchiën), **ischemische hartziekten** en cerebrovasculaire aandoeningen. Voor vrouwen is dit borstkanker, kanker aan het ademhalingsstelsel en chronische aandoeningen van de onderste luchtwegen. De belangrijkste doodsoorzaken zouden anders zijn indien men personen van 75 jaar of ouder ook in beschouwing neemt. Longontstekingen, dementie en Alzheimer zijn bijvoorbeeld belangrijke doodsoorzaken bij de oudere inwoners van het Brussels Gewest.

11.2

Vroegtijdige sterftcijfers (<75 jaar) voor de belangrijkste vroegtijdige doodsoorzaken, per geslacht, 2010-2019

	MANNEN			VROUWEN		
	Aantal sterfgevallen Watermaal-Bosvoorde	Gestandaardiseerd (1) sterftcijfer Watermaal-Bosvoorde (/100.000)	Gestandaardiseerd (1) sterftcijfer Brussel Gewest (/100.000)	Aantal sterfgevallen Watermaal-Bosvoorde	Gestandaardiseerd (1) sterftcijfer Watermaal-Bosvoorde (/100.000)	Gestandaardiseerd (1) sterftcijfer Brussel Gewest (/100.000)
Alle doodsoorzaken	477	499,4	487,8	354	294,6	272,2
Kanker aan strottenhoofd, luchtpijp, longen en bronchiën	54	56,5	55,8	36	29,3	25,3
Ischemische hartziekten	38	39,5	43,0	10	8,7	13,0
Borstkanker	-	-	0,3	45	36,8	24,1
Chronische aandoeningen van de onderste luchtwegen (inclusief bronchitis, astma, emfyseem)	22	23,0	23,5	20	16,6	14,0
Cerebrovasculaire aandoeningen	25	26,3	20,9	14	11,5	11,4
Zelfmoord (2)	19	18,8	16,3	13	10,9	7,6
Kanker van de dikke darm	17	17,9	10,8	10	8,5	6,5
Pancreaskanker	13	12,9	11,4	12	10,2	7,6
Chronische leveraandoeningen	12	12,2	16,8	11	8,9	7,6
Kanker aan het lymfatisch, hematopoëtisch en aanverwant weefsel (bv. lymfomen, leukemieën, enz.)	12	13,6	12,4	<10	-	6,9
Longontsteking	<10	-	8,8	10	8,3	4,3
Prostaatcancer	13	14,1	8,8	-	-	-

Bronnen: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Statistische formulieren voor overlijden & Statbel (RR)

(1) Directe standaardisatie waarbij de Europese referentiepopulatie van 2013 werd gehanteerd.

(2) Het aantal sterfgevallen door zelfmoord kan onderschat worden: een aantal zelfdodingen wordt geregistreerd als gebeurtenis waarvan niet duidelijk is of deze al dan niet opzettelijk is.

• Gerangschikt op basis van het totaal (mannen en vrouwen) aantal sterfgevallen per doodsoorzaak.

• Enkel de doodsoorzaken die minstens 10 overlijdens tellen voor een van beide geslachten, zijn opgenomen in deze tabel. Indien er minder dan 10 gevallen zijn, worden de gestandaardiseerde sterftcijfers niet weergegeven.

Verschillen tussen gemeenten in levensverwachting en vroegtijdige sterfte zijn gelinkt aan de socio-economische situatie van de inwoners. Armoede, in al zijn dimensies, kan leiden tot een verslechtering van de gezondheidstoestand en een slechte gezondheid kan leiden tot verarming. Sociale ongelijkheden in gezondheid komen voor op alle leeftijden en worden vastgesteld voor de meeste gezondheidsproblemen³³. De bevolking van Watermaal-Bosvoorde heeft voornamelijk een socio-economisch midden- en hogere klassen profiel. Echter, er bestaan ook wel duidelijke verschillen binnen de gemeente, door onder meer de aanwezigheid van vele sociale woningen in bepaalde buurten. Dit is waarschijnlijk dan ook de reden dat al de indicatoren van levensverwachting en vroegtijdige sterfte in Watermaal-Bosvoorde uiteindelijk allemaal in de buurt van het gewestelijk gemiddelde uitkomen.

33 Voor meer informatie over sociale ongelijkheden in gezondheid in Brussel, zie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad. 2019. Iedereen even gezond in Brussel? Recente cijfers en kaarten over sociale ongelijkheden in gezondheid. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie: Brussel

Mortinaliteit en infantiele sterfte

Voor de vijfjarige periode van 2015 tot 2019 ligt de **mortinaliteit** en de **infantiele sterfte** in Watermaal-Bosvoorde een beetje lager dan deze in het Gewest **11-3**.

11-3 Mortinaliteit en infantiele sterfte, 2015-2019			
	Watermaal-Bosvoorde (1)		Brussels Gewest (2)
	Totaal aantal sterfgevallen	Per 1.000	Per 1.000
Mortinaliteit (op het aantal levend- en doodgeborenen)	6	5,3	6,2
Infantiele sterfte (op het aantal levendgeborenen)	2	1,8	3,5

Bronnen: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, [Statistische formulieren voor geboorten en overlijden](#)
(1)/(2) Het betreft de geboorten waarbij de gebruikelijke verblijfplaats van de moeder in (1) Watermaal-Bosvoorde / (2) het Brussels Gewest is.

11.2. ALGEMENE GEZONDHEIDSTOESTAND

Op basis van administratieve gegevens en terugbetalingsgegevens van zorg- en medicatiegebruik van het Inter mutualistisch Agentschap (IMA)³⁴ kunnen we de prevalentie van een aantal aandoeningen en het (preventief) zorggebruik (zie deel 11.3) inschatten. Het is belangrijk om te onthouden dat deze gegevens beschikbaar zijn voor iedereen die recht heeft op en in orde is met de verplichte ziekteverzekering in België (hierna "rechthebbenden"), en dit dus niet de volledige officiële bevolking in het rijksregister betreft³⁵. Bovendien wordt een aandoening enkel geïdentificeerd indien mensen naar de dokter gaan voor een diagnose en/of de nodige medicatie (kunnen) kopen, wat kan leiden tot een onderschatting van bepaalde aandoeningen (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2019).

34 Het IMA brengt de informatie bijeen van alle terugbetalingen van zorg door de zeven ziekenfondsen in België.

35 In het Brussels Gewest komt de populatie rechthebbenden op de verplichte ziekteverzekering, voor 91,6 % overeen met de populatie op basis van het Rijksregister. Dit is minder dan voor het ganse land (98 %) (Atlas IMA, 2021). Het verschil tussen beide gegevensbronnen heeft onder meer te maken met de referentieperiode die wordt gebruikt, het aandeel internationale werknemers met een private verzekering, het aandeel vreemdelingen en het aandeel personen dat niet in orde is met de verplichte ziekteverzekering. Voor meer details zie <https://atlas.ima-aim.be/databanken/?rw=1&lang=nl>. Ook personen die niet tot de officiële bevolking worden gerekend vallen buiten de analyses, aangezien ze niet aangesloten zijn bij de verplichte ziekteverzekering (studenten die niet in een van de Brusselse gemeenten gedomicilieerd zijn, asielzoekers, vreemdelingen in een onregelmatige verblijfssituatie, diplomaten en hun gezinsleden, enz.).

Chronische ziekten

In Watermaal-Bosvoorde wordt geschat dat 5,4 % van de rechthebbenden diabetes heeft, 1,4 % een hartaandoening en 6,8 % van de rechthebbenden ouder dan 50 jaar een chronisch obstructief longlijden (COPD) (ongestandaardiseerde prevalenties). Na **standaardisatie** voor leeftijd zien we dat vooral diabetes duidelijk minder vaak voorkomt in Watermaal-Bosvoorde dan gemiddeld voor het Gewest **11-4**.

11-4 De prevalentie van een aantal chronische ziekten, 2020			
	Ongestandaardiseerd cijfer Watermaal-Bosvoorde (per 100.000)	Gestandaardiseerd (1) cijfer Watermaal-Bosvoorde (per 100.000)	Gestandaardiseerd (1) cijfer Brussels Gewest (per 100.000)
Diabetes (2)	5.400,0	5.146,6	7.777,1
Hartaandoeningen (3)	1.418,2	1.176,2	1.244,6
Chronisch obstructief longlijden (COPD) bij 50-plussers (4)	6.752,6	6.257,7	9.258,4

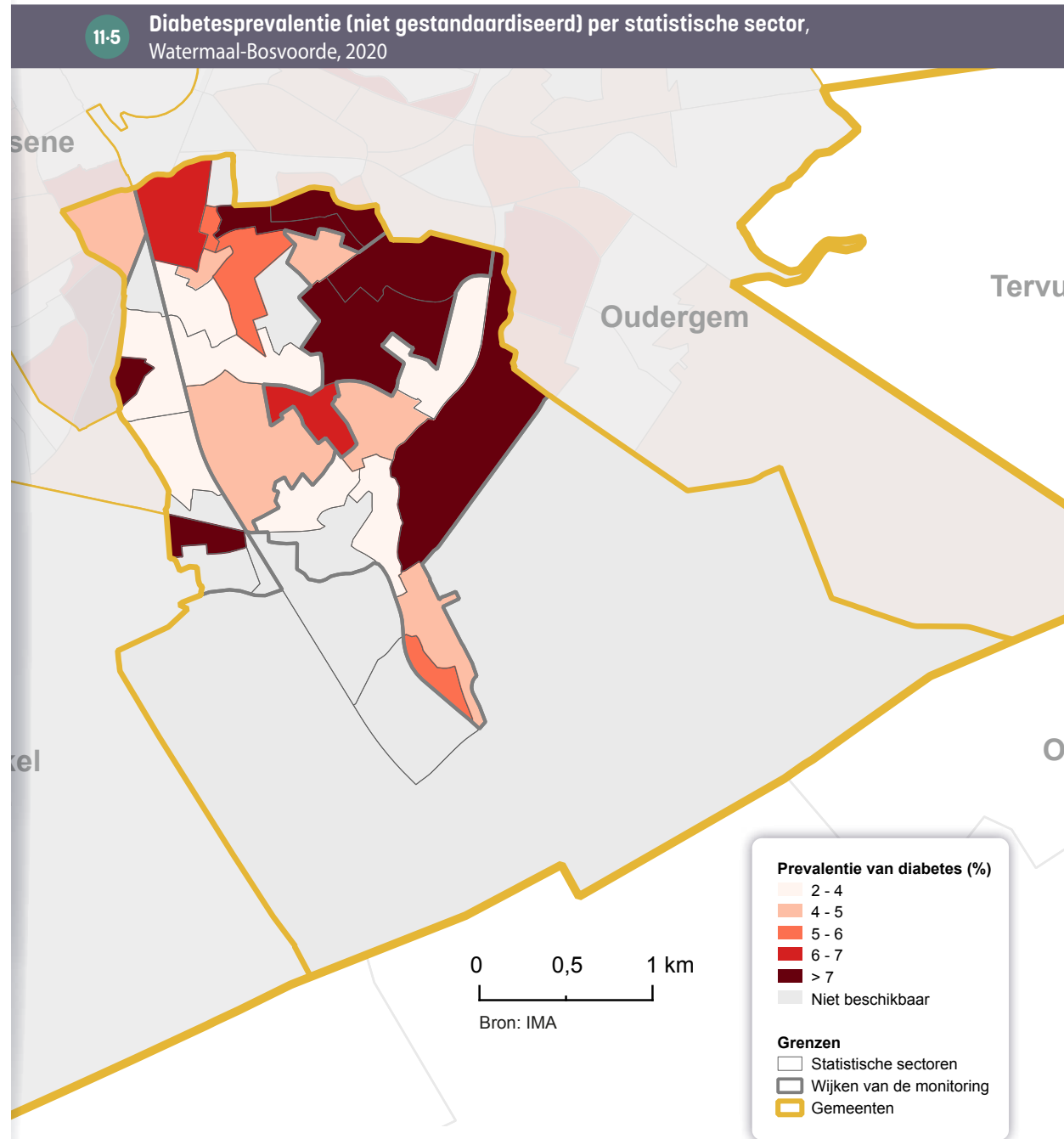
Bron: IMA
(1) Directe **standaardisatie** voor leeftijd waarbij de Europese referentiepopulatie van 2013 werd gehanteerd.
(2) We bekijken hier de terugbetaalde medicatie voor diabetes. Diabetes kan ook optreden tijdens de zwangerschap. Aangezien het hier om een tijdelijk fenomeen gaat, en dus niet om een chronische aandoening, wordt zwangerschapsdiabetes hier buiten beschouwing gelaten. Belangrijk is om in het achterhoofd te houden dat diabetes vaak niet wordt gediagnosticeerd (Van der Heyden *et al.*, 2019). Voor de methodologische details m.b.t. de indicator, zie Avalosse *et al.* (2019).
(3) We bekijken hier een groep medicijnen die typisch worden gebruikt voor hartdecompensatie, angina pectoris en hartritme stoornissen. Dit komt niet overeen met alle cardiovasculaire ziekten, maar het gebruik van deze medicatie is een goede indicator voor een hartaandoening (zie Avalosse *et al.*, 2019).
(4) We bekijken hier specifiek de medicijnen voor de behandeling van chronisch obstructief longlijden (COPD) (zie Avalosse *et al.*, 2019). Chronisch obstructief longlijden (COPD) is een ernstige en veel voorkomende longziekte, waarbij er een progressieve obstructie van de luchtwegen plaatsvindt. (Bij deze indicator worden al de prevalenties uitgedrukt per 100.000 rechthebbenden van de ziekteverzekering van 50 jaar en ouder).

Diabetes komt niet in elke **wijk** in Watermaal-Bosvoorde evenveel voor. De prevalentie is bijvoorbeeld duidelijk hoger in de buurten met veel sociale woningen zoals Floreal, Logis-Noord en Logis-Zuid, terwijl deze bijvoorbeeld duidelijk lager is in Bosvoorde-centrum, hoewel in Vorst-Oost de prevalentie ook hoger ligt, maar dit is een **sector** met weinig inwoners **11-5**.

Overigens heeft 12 % van de rechthebbenden in Watermaal-Bosvoorde het statuut van chronisch zieke bij de verplichte ziekteverzekering³⁶. Na standaardisatie voor leeftijd, ligt dit aandeel in Watermaal-Bosvoorde (11 %) even hoog als in het Gewest (11 %). Echter, dit cijfer wordt niet alleen bepaald door de prevalentie van chronische ziekten, maar eveneens door de hoogte van de hiermee samenhangende kosten en door de mogelijkheden die mensen hebben om dit statuut te bekomen³⁷.

³⁶ Voor meer info over het "statuut chronisch aandoening", zie de website van het RIZIV: www.riziv.fgov.be.

³⁷ Het verkrijgen van het "statuut chronisch aandoening" is verbonden aan allerlei voorwaarden. Zo moeten er bijvoorbeeld gedurende 2 jaar elk trimester genoeg terugbetalingen zijn geweest om in aanmerking te komen voor het statuut. Volgens een studie van het IMA (Rygaert *et al.*, 2021), geeft de indicator ons enkel een beeld over "het aantal personen met hoge en langdurige uitgaven". Er bestaan verder nog allerlei administratieve en andere drempels bij het opnemen van bepaalde rechten, zoals ook bij dit statuut het geval zou kunnen zijn (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2017). Het is dus erg waarschijnlijk dat dit statuut het aantal chronisch zieken onderschat (zowel deze met hoge als lage gezondheidsuitgaven).

Kankerincidentie

Longkanker, colorectale kanker, borstkanker (bij vrouwen) en prostaatkanker (bij mannen) zijn, exclusief niet-melanoom huidkanker, de vaakst voorkomende kankers in het Brussels Gewest ¹¹⁻⁶. De [gestandaardiseerde incidenties](#) van deze kankers is in Watermaal-Bosvoorde vergelijkbaar met het Gewest, met uitzondering van colorectale kanker bij mannen die er iets minder vaak voorkomt voor de periode 2016-2019 en borstkanker bij vrouwen die er iets vaker voorkomt.

Daarnaast komt melanoom huidkanker bij de vrouwen in Watermaal-Bosvoorde relatief bijzonder vaak voor (50 per 100.000). Dit is de hoogste incidentie voor dit type kanker van alle gemeenten in het gewest en neemt hij bij de vrouwen de derde plaats in. De gestandaardiseerde incidentie is het dubbele in Watermaal-Bosvoorde (46 per 100.000) van deze in het Brussels Gewest (23 per 100.000).

Ook niet-melanoom huidkankers komen veel voor. In Watermaal-Bosvoorde wordt geschat dat deze voorkomen bij 54 op de 100.000 mannen en bij 82 op de 100.000 vrouwen. De frequentie van dit type kankers (bruto [incidentie](#)) is daarmee gelijkaardig aan die van colorectale kanker zowel voor mannen als voor vrouwen.³⁸

11-6

Bruto en gestandaardiseerde incidentiecijfers voor longkanker, colorectale kanker, prostaatkanker (bij mannen) en borstkanker (bij vrouwen) (1), per geslacht, 2016-2019

	Bruto incidentiecijfer Watermaal-Bosvoorde (per 100.000)	Gestandaardiseerd (2) incidentiecijfer Watermaal-Bosvoorde (per 100.000)	Gestandaardiseerd (2) incidentiecijfer Gewest (per 100.000)
Mannen			
Prostaat	143,5	161,6	165,5
Longen-bronchiën	102,2	115,7	106,6
Colorectaal	58,7	64,3	86,5
Vrouwen			
Borst	229,0	218,1	185,2
Colorectaal	68,9	61,1	58,4
Longen-bronchiën	48,4	45,4	50,5

Bron: Stichting Kankerregister

- (1) De top 3 van meest voorkomende kankers werd bepaald op regionaal niveau en dit op basis van het absoluut aantal gevallen. Hier worden de cijfers voor deze top-3 gepresenteerd voor Watermaal-Bosvoorde. Niet-melanoom huidkankers worden buiten beschouwing gelaten aangezien de registratie van deze kankers, waarvan de grote meerderheid niet levensbedreigend is, niet volledig en niet goed geharmoniseerd is. Cijfers moeten dus voorzichtig worden geïnterpreteerd (Stichting Kankerregister, 2022).
- (2) Directe standaardisatie voor leeftijd waarbij de Europese referentiepopulatie van 2013 werd gehanteerd. De Stichting Kankerregister heeft eveneens voor deze kankers de [gestandaardiseerde incidentieratio](#) (SIR-Standardised Incidence Ratio) en hun betrouwbaarheidsintervallen (95 %) berekend, alsook de betrouwbaarheidsintervallen van de gestandaardiseerde incidentiecijfers. Deze cijfers kunnen worden teruggevonden in de woordenlijst.

38 Zie nota 1 van Tabel 11-6.

11.3. PREVENTIE

Door preventieve gezondheidszorg kunnen bepaalde gezondheidsproblemen voorkomen of in een vroeg stadium behandeld worden, met een betere uitkomst tot gevolg.

Internationaal wordt aanbevolen om een systematische screening te organiseren voor darmkanker en, bij vrouwen, voor borst- en baarmoederhalskanker. Een georganiseerd screeningsprogramma voor borstkanker ("mammothest") voor vrouwen van 50 tot 69 jaar loopt in het Brussels Gewest sinds juni 2002. Een pilootproject voor de opsporing van dikkerdarmkanker bij personen tussen 50 en 74 jaar is gestart in het Brussels Gewest eind oktober 2018³⁹. Voor baarmoederhalskanker is er evenwel in het Brussels Gewest geen georganiseerd opsporingsprogramma. De deelnamecijfers aan de verschillende kankerscreenings liggen in Watermaal-Bosvoorde dicht bij de cijfers voor het ganse Gewest, behalve voor borstkanker, waar een groter aandeel vrouwen een mammografie laten nemen, weliswaar buiten het georganiseerde screeningsprogramma ¹¹⁻⁷. De deelname is echter laag in vergelijking met andere regio's of internationale doelstellingen.

In Watermaal-Bosvoorde gaat 34 % van de inwoners preventief naar de tandarts (Gewest: 27 %). Hoewel dit meer is dan gemiddeld in het Gewest, blijft dit een laag cijfer aangezien het voor iedereen aangeraden wordt jaarlijks op controle te gaan. Van de 65-plussers die thuis wonen werd 57 % gevaccineerd tegen de griep in 2020 in Watermaal-Bosvoorde, wat iets meer is dan gemiddeld in het Gewest (52 %).

11-7 Kankerscreening, preventieve mondzorg en griepvaccinatie, 2018-2021		Watermaal-Bosvoorde	Brussels Gewest
Opsporing van borstkanker (vrouwen 50-69 jaar)	Mammothest (periode 2018-2019)	7,0 %	10,4 %
	Mammothest en/of mammografie (periode 2018-2019)	60,9 %	51,0 %
Opsporing van darmkanker (50-74 jaar)	Colotest (2021) (1)	20,0 % (♂) - 17,3 % (♀)	17,4 % (♂) - 16,7 % (♀)
Opsporing van baarmoederhalskanker (vrouwen 25-64 jaar)	Uitstrijkje (periode 2017-2019)	50,7 %	44,9 %
Preventieve mondzorg	Minstens 2 preventieve contacten met de tandarts (periode 2018-2020) (2)	34,4 %	27,3 %
Griepvaccinatie (65-plussers thuiswonend)	2020 (3)	56,9 %	52,2 %

Bronnen: IMA, Bruprev, Statbel (RR) ; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad

(1) De dekkingsgraad van de screening naar colorectale kanker zou berekend moeten worden op een periode van 2 jaar, wat overeenkomt met de tijdspanne die nodig is om de volledige doelgroep uit te nodigen. Ze werd hier berekend op basis van een enkel jaar, het jaar 2021, gezien het project in een pilootfase gestart werd in 2018, en gezien de impact die de COVID-19-pandemie op het project heeft gehad.

(2) Aandeel rechthebbenden van de ziekteverzekering met minstens 2 preventieve contacten met de tandarts in 2 verschillende jaren binnen een periode van 3 kalenderjaren (jaar x, jaar x-1, jaar x-2).

(3) Aandeel rechthebbenden van de ziekteverzekering.

39 Op het moment van het schrijven, loopt het pilootproject nog tot eind 2023.

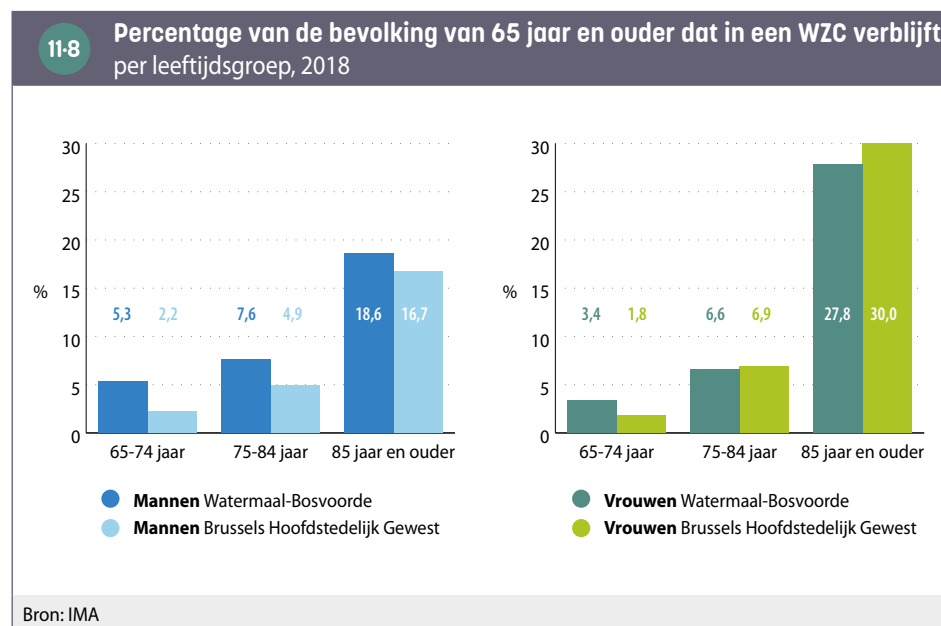
11.4. FOCUS OP DE OUDERE BEVOLKING

De bewoners van de woonzorgcentra

Op 1 januari 2022 telt Watermaal-Bosvoorde 4 woonzorgcentra (WZC) op haar grondgebied, goed voor een totaal van 609 bedden (waarvan 295 RVT-bedden⁴⁰ voor zwaar zorgafhankelijke ouderen) (Iriscare, 2022). Dit betekent dat op dat moment in theorie 11,6 % van de inwoners van de gemeente ouder dan 65 jaar een plaats zou kunnen vinden in een woonzorgcentrum in de eigen gemeente. Dit percentage is hoger dan het gemiddelde van de 19 Brusselse gemeenten (8,9 %).

In 2018 verbleven er 455 inwoners van Watermaal-Bosvoorde van 65 jaar en ouder (293 vrouwen en 162 mannen) in een WZC, wat neerkomt op 9,0 % van deze leeftijdsgroep⁴¹. Voor het hele Gewest is dit 7,7 %. Het aandeel van de vrouwelijke inwoners van Watermaal-Bosvoorde van 65 of ouder dat in een woonzorgcentrum verblijft ligt met 9,7 % iets hoger dan het aandeel bij de mannen dat 8,0 % bedraagt. Voor het ganse Gewest is dit respectievelijk 9,5 % van alle vrouwelijke, en 5 % van de mannelijke 65-plussers. In Watermaal-Bosvoorde verblijven dus relatief meer mannelijke ouderen in een woonzorgcentrum. Hoewel de verschillen niet erg groot zijn is dit aandeel wel het hoogste van het gewest.

Figuur 11-8 geeft een meer gedetailleerd beeld van de leeftijdsverdeling van de WZC-bewoners uit Watermaal-Bosvoorde in 2018. Daaruit blijkt ook dat de relatieve oververtegenwoordiging van mannen die in een WZC gaan wonen ten opzichte van het Gewest zich in de drie onderscheiden leeftijdscategorieën voordoet. Bij de vrouwen zien we een lichte oververtegenwoordiging van de vrouwen tussen 65 en 74 jaar ten opzichte van het gewestelijke percentage.

Het percentage WZC-bewoners uit Watermaal-Bosvoorde dat recht heeft op een Verhoogde Tegemoetkoming (VT) bedraagt 40 % in 2018. In de totale bevolking van Watermaal-Bosvoorde van 65 jaar en ouder is dat 20 %, wat betekent dat de rechthebbenden op een VT duidelijk oververtegenwoordigd zijn in de WZC. Voor het ganse Gewest zijn deze percentages respectievelijk 42 % en 33 %.

⁴⁰ De meeste WZC zijn erkend als Rust- en Verzorgingstehuis (RVT). Ze krijgen een hogere subsidie voor zwaar zorgbehoevende ouderen (RVT-bedden).

⁴¹ Het betreft hier personen die in Watermaal-Bosvoorde gedomicilieerd zijn en in een rusthuis verblijven dat zich al dan niet op het grondgebied van Watermaal-Bosvoorde bevindt. Het gaat dus niet om het aantal bewoners van de rusthuizen in Watermaal-Bosvoorde, aangezien daar ook bewoners tussen zitten met een domicilie buiten Watermaal-Bosvoorde. Hierbij dient nog vermeld dat de grote meerderheid van de WZC-bewoners gedomicilieerd zijn in het WZC.

GLOSSARIUM

Activiteitsgraad: De activiteitsgraad is het percentage van de beroepsbevolking in de bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar).

Administratieve en ondersteunende diensten (N): deze activiteitensector omvat administratieve diensten ten behoeve van kantoren en andere bedrijfsondersteunende activiteiten; diensten in verband met gebouwen, met name het schoonmaken van gebouwen; activiteiten met betrekking tot tewerkstelling, met name door uitzendbureaus, verhuuractiviteiten en onderzoeks- en beveiligingsactiviteiten. Voor meer informatie: <https://data.be/nl/nace>

Arme sikkel: zone van het Brussels Gewest waar al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen woont. Deze bestaat uit de [wijken](#) in het noorden en het westen van de [eerste kroon](#). Deze wijken behoren tot de armste wijken van het Gewest, ze vormen een sikkel rond het stadscentrum, van Sint-Joost-ten-Node tot de lage gedeelten van Vorst.

Armoederisicogrens: in navolging van de andere landen van de Europese Unie gebruikt België een relatieve armoeddrempel om het aandeel van de bevolking te meten dat een armoederisico vertoont. Deze drempel werd vastgelegd op 60% van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen van het huishouden. Op basis van de enquête EU-SILC 2021 (inkomens 2020) wordt deze drempel in België vastgelegd op 1287 euro per maand voor een alleenstaande persoon, 2059 euro per maand voor een alleenstaande ouder met twee kinderen en 2703 euro per maand voor een koppel met twee kinderen. Personen met een equivalent inkomen onder deze drempel worden beschouwd als risicolopend op armoede.

Beroepsbevolking: de beroepsbevolking van een grondgebied verwijst naar de inwoners van dit grondgebied die daadwerkelijk aanwezig zijn op de arbeidsmarkt, ongeacht of ze werken (tewerkgestelde bevolking op beroepsleeftijd) of werkloos zijn (niet-werkende werkzoekenden).

DASPA: het 'Dispositif d'Accueil et de Scolarisation des élèves Primo-Arrivants et Assimilés' is een onderwijsstructuur die binnen een school wordt opgezet. Het doel is de opvang, scholing en integratie van nieuwkomersleerlingen en gelijkgestelden in het reguliere onderwijs van het onderwijssysteem van de Franse Gemeenschap, vanaf het derde jaar van het kleuteronderwijs. Een DASPA is een tussenfase van maximaal 2 jaar waarin de leerling intensief Frans leert. Voor meer informatie: www.enseignement.be

Deeltijds Beroepssecundair Onderwijs (DBSO): Het deeltijds beroepssecundair onderwijs (dbso) is een systeem van leren en werken. In de praktijk besteden studenten 2 dagen per week les en 3 dagen in het bedrijf. Dit onderwijs wordt gegeven in een instelling genaamd CEFA (Centre d'Education et de Formation en Alternance), in de Franse Gemeenschap, of een CDO (Centrum voor Deeltijds Onderwijs), in de Vlaamse Gemeenschap.

Dekkingsgraad van de kinderopvang: aantal kinderopvangplaatsen in de gemeente in verhouding tot het aantal kinderen jonger dan drie jaar dat in de gemeente woont.

Detailhandel en overige diensten (G(45 & 47), R, S, T): deze activiteitensector omvat de detailhandel, met inbegrip van de reparatie van auto's en motorfietsen, de kunst-, amusements- en recreatiesector, 'overige diensten', waartoe met name de activiteiten van ledenorganisaties behoren, alsmede de activiteiten van huishoudens die huishoudelijk personeel in dienst hebben en niet-gedifferentieerde activiteiten van huishoudens als producenten van goederen en diensten voor eigen gebruik. Voor meer informatie: <https://data.be/nl/nace>

Dringende medische hulp (DMH): deze hulp is een tegemoetkoming in dringende medische kosten (dokter, ziekenhuis, apotheek enz.) die door het OCMW wordt toegekend aan illegaal in België verblijvende mensen in het geval van gezondheidsproblemen.

Eerste kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon [wijken](#) aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. De eerste kroon van het Brussels Gewest verwijst naar de wijken tussen de lanen van kleine ring en de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchillaan) en in het oosten (Generaal Jacqueslaan, Louis Schmidlaan, Saint-Michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze eerste kroon was volledig verstedelijkt rond 1930. Later werden de wijken van de [tweede kroon](#) verstedelijkt.

Equivalent leefloon: het equivalent leefloon is een financiële hulp die het OCMW in het kader van het recht op maatschappelijke hulp toekent aan personen die niet in aanmerking komen voor het recht op [leefloon](#) omdat ze niet voldoen aan de eisen in termen van nationaliteit, leeftijd of inkomen, maar die wel in een gelijkaardige noodbehoevende situatie verkeren. Het gaat hoofdzakelijk om kandidaat-vluchtelingen, personen die tijdelijke bescherming genieten en andere personen met een buitenlandse nationaliteit die verblijfsrecht hebben maar niet zijn ingeschreven in het bevolkingsregister. De bedragen zijn identiek aan die van het leefloon. Voor meer informatie: <http://www.ocmw-info-cpas.be/>

EU-13: Alle landen die na 2003 tot de Europese Unie zijn toegetreden, namelijk: Bulgarije, Cyprus, Estland, Hongarije, Kroatië, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Roemenië, Slowakije, Slovenië, Tsjechische Republiek.

EU-14 (zonder België): Alle landen die vóór 2004 tot de Europese Unie zijn toegetreden (en in 2022 nog steeds lid waren van de Europese Unie), met uitzondering van België, namelijk: Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Zweden.

Fiscale statistieken: deze statistieken bevatten informatie over inkomens op basis van de aangiften in de personenbelastingen van personen die hun hoofdverblijfplaats in België hebben. Om deze te kunnen interpreteren moet men rekening houden met een aantal zaken. De gegevens hebben enkel betrekking op de inkomens die onderworpen zijn aan de personenbelasting. Sommige soorten inkomens zijn niet belastbaar en worden dus niet mee opgenomen in de belastingstatistieken. Dit betekent dat verscheidene sociale uitkeringen (leefloon, equivalent leefloon en kinderbijslag in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook zijn er personen met een hoog inkomen dat niet belastbaar is via het nationaal systeem, zoals buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. De personen met deze verschillende soorten niet belastbare inkomens kunnen worden opgenomen in de aangiften waarvan het belastbaar inkomen nul is (en dus niet worden vermeld in de meeste fiscale statistieken) of in de lage inkomensklassen. Daarenboven onderschatten de fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed) zwaar.

Geboortecijfer: het geboortecijfer is de verhouding tussen het jaarlijks aantal geboorten en de totale bevolking.

Gestandaardiseerde incidentieratio (SIR - "Standardised Incidence Ratio"): de verhouding van het totaal aantal gevallen in de gemeente in vergelijking met het "verwachte" aantal gevallen in de gemeente (verkregen door het de incidentie (in %) per leeftijdsgroep van het Gewest toe te passen op de inwoners van de gemeente).

Deze indicator laat toe om in te schatten of de incidentie in een gemeente statistisch significant afwijkt van wat geobserveerd wordt voor het Gewest. Het verschil is statistisch significant als de waarde 100 zich niet in het 95 %-betrouwbaarheidsinterval bevindt, met een foutmarge van 5 %. Echter, een SIR waarde kleiner dan 200, zelfs indien het significant is, duidt slechts op een klein verschil (Stichting Kankerregister, 2022).

Gestandaardiseerde incidentieratio (SIR) en betrouwbaarheidsintervallen voor de incidenties van longkanker, colorectale kanker, prostaatcancer (mannen) en borstkanker (vrouwen), 2016-2019						
	Gestandaardiseerde incidentie (1) Watermaal-Bosvoorde (per 100.000)	95 % betrouwbaarheidsinterval voor de gestandaardiseerde incidentie (1) Watermaal-Bosvoorde	Gestandaardiseerde incidentie (1) Brussels Gewest (per 100.000)	95 % betrouwbaarheidsinterval voor de gestandaardiseerde incidentie (1) Brussels Gewest	SIR	95 % betrouwbaarheidsinterval voor SIR Watermaal-Bosvoorde
Mannen						
Prostaat	161,6	[122,3 ; 200,8]	165,5	[158,7 ; 172,4]	96,1	[72,9 ; 119,3]
Longen en bronchiën	115,7	[82,3 ; 149,0]	106,6	[101,2 ; 111,9]	105,5	[75,3 ; 135,6]
Dikke darm	64,3	[39,8 ; 88,7]	86,5	[81,6 ; 91,3]	74,0	[48,8 ; 108,1]
Vrouwen						
Borst	218,1	[179,3 ; 256,8]	185,2	[179,2 ; 191,2]	115,1	[94,8 ; 135,5]
Dikke darm	61,1	[41,1 ; 81,2]	58,4	[55,0 ; 61,8]	101,5	[68,8 ; 134,2]
Longen en bronchiën	45,4	[27,8 ; 62,9]	50,5	[47,2 ; 53,7]	87,3	[57,0 ; 128,3]

Bron: Stichting Kankerregister, 2022
(1) Directe leeftijdsstandaardisering met behulp van de Europese referentiepopulatie van 2013.

Gini-coëfficiënt: de Gini-coëfficiënt is een indicator van inkomensongelijkheid. De coëfficiënt schommelt tussen 0 en 1. Hij is gelijk aan 0 in een situatie van perfecte gelijkheid waarin iedereen hetzelfde inkomen zou hebben. De coëfficiënt is daarentegen gelijk aan 1 in een situatie van totale ongelijkheid (één iemand heeft het volledige inkomen en de rest heeft geen inkomen). De coëfficiënt wordt hier berekend op basis van de [fiscale statistieken](#), zonder de aangiften met een totaal netto belastbaar inkomen dat gelijk is aan nul.

Groen en blauw netwerk: een programma in het Brussels Gewest met als doel groene ruimten te creëren, ze te verbinden door middel van met groen omzoomde straten, en rivieren te doen herleven in het belang van de inwoners en vanuit ecologisch standpunt. Het werd opgestart in 1996 en in 1999 mee opgenomen in het Gewestelijk Bestemmingsplan (GBP).

Incidentie: de incidentie is het aantal nieuwe gevallen van een ziekte die gediagnostiseerd worden gedurende een bepaalde periode op het aantal personen dat in aanmerking komt gedurende dezelfde periode (hier uitgedrukt als N/100.000).

Indicator van de ondernemingsdynamiek: Deze indicator, berekend door het BISA, meet de netto oprichtingsgraad van ondernemingen. De indicator wordt berekend als de verhouding tussen enerzijds de netto bedrijfsoprichtingen (het verschil tussen oprichtingen en stopzettingen) en anderzijds het gemiddelde aantal actieve ondernemingen in de beschouwde periode. De indicator wordt berekend op basis van de gegevens van Statbel over de demografische loop van de btw-plichtige ondernemingen.

Infantiele sterfte: aantal sterfgevallen van levend geboren kinderen voor de eerste verjaardag (van 0 tot 364 verstreken dagen) per 1.000 levendgeborenen.

Ischemische hartziekte: IHD, ook wel coronaire hartziekte genoemd, verwijst naar hartproblemen die worden veroorzaakt door een vernauwing van de kransslagaders (atherosclerose), wat resulteert in een verminderde bloedstroom en zuurstoftoevoer (ischemie) naar de hartspier. De belangrijkste risicofactoren voor IHD zijn onder meer metabole factoren zoals hoge bloeddruk, risicofactor met hoog cholesterolgehalte, diabetes, en gedragsfactoren zoals tabaksgebruik, ongezonde voeding, alcoholmisbruik en gebrek aan lichaamsbeweging. Voor meer informatie: www.gezondbelgie.be/nl/

L_{den}: De indicator van het geluidsniveau L_{den} (Level day-evening-night) vertegenwoordigt het gemiddelde jaarlijkse geluidsniveau dat gedurende 24 u wordt waargenomen. L_{den} wordt op de volgende manier uitgedrukt:

$$L_{den} = 10 * \log \frac{1}{24} \left(12 * 10^{\frac{L_{day}}{10}} + 4 * 10^{\frac{L_{evening}+5}{10}} + 8 * 10^{\frac{L_{night}+10}{10}} \right)$$

De indicator verdeelt deze dag in drie perioden, weergegeven door hun overeenkomstige geluidsniveaus:

- De periode overdag L_{day}, van 7 tot 19 u.
- De periode 's avonds L_{evening}, van 19 tot 23 u.; er wordt een strafcorrectie van 5 decibel (dB) toegevoegd
- De periode 's nachts L_{night}, van 23 tot 7 u.; er wordt een strafcorrectie van 10 dB toegevoegd

Leefloon: het leefloon (tot 2002 bestaansminimum genoemd) is een specifieke vorm van het recht op maatschappelijke integratie. Het gaat om een minimuminkomen dat het OCMW toekent aan personen die onvoldoende bestaansmiddelen hebben en niet in staat zijn om deze via andere middelen te verwerven (residuaire recht). De rechthebbende moet ook voldoen aan andere toekenningsvoorwaarden, in termen van werkbaarheid, nationaliteit, woonplaats en leeftijd. Voor meer informatie: <http://www.ocmw-info-cpas.be/>

Levensverwachting: de levensverwachting bij de geboorte is het aantal jaren dat een kind geboren in een bepaald jaar, mag verwachten te leven indien hij of zij in de loop van zijn of haar leven dezelfde leeftijdsspecifieke sterfterisico's zou lopen als deze gemeten in dat welbepaalde jaar. De levensverwachting is in die zin geen voorspelling maar karakteriseert alleen op een synthetische manier de vastgestelde leeftijdsspecifieke sterftcijfers van de bestudeerde periode.

Maatschappelijke zetel: vestiging van een bedrijf die zijn officiële wettelijke adres vormt.

Mediaan equivalent inkomen per inwoner na belastingen:

- **Inkomen na belastingen:** het belastbaar inkomen na aftrek van de verschuldigde belasting. Het staat dichterbij het belastbaar inkomen bij de begrippen besteedbaar inkomen, levensstandaard en koopkracht.

- **Equivalent inkomen per inwoner:** elke inwoner krijgt een inkomen toegewezen dat identiek is aan dat van alle leden van zijn of haar huishouden. Dit inkomen wordt berekend door het totale inkomen van het huishouden te delen door zijn equivalente grootte. De equivalente grootte wordt verkregen met behulp van een equivalentieschaal die elk lid van het huishouden een ander gewicht geeft om rekening te houden met de schaalvoordelen van het samenwonen.

- **Mediaan inkomen:** dit is het inkomen in het midden van de verdeling wanneer mensen op basis van hun inkomen in oplopende volgorde worden gerangschikt. De mediaan is minder gevoelig voor extreme waarden dan het rekenkundig gemiddelde.

Voor meer informatie zie de methodologie op de website van het BISA: <https://bisa.brussels/themas/inkomens-en-uitgaven-van-de-huishoudens/fiscale-statistiek-van-de-inkomens>

Migratiesaldo van bedrijven: verschil tussen het aantal bedrijven (in de zin van de [maatschappelijke zetel](#)) dat zich in een gemeente komt vestigen en het aantal bedrijven dat de gemeente heeft verlaten in de loop van een geanalyseerde periode.

Modulair onderwijs: Modulair onderwijs is een onderwijsvorm waarbij het vak wordt opgedeeld in cursussen of modules die afzonderlijk kunnen worden gevolgd en waarvoor telkens een 'deelcertificaat' wordt uitgereikt. Wie alle modules van de opleiding met succes afrondt, ontvangt een diploma.

Mortinataliteit: mortinataliteit of foetale strefte betreft het aantal overlijdens voor of tijdens de bevalling wanneer er 22 zwangerschapsweken overschreden zijn of de foetus 500 gram of meer weegt, per 1.000 geboorten (levend- en doodgeborenen)

Niet-werkende werkzoekende (NWWZ): personen zonder betaalde arbeid, ingeschreven als werkzoekende bij de gewestelijke tewerkstellingsdienst (Actiris in het Brussels Gewest).

NO₂-concentratie: dit is de massa NO₂ (in microgram, µg) gemeten per volume-eenheid lucht (in kubieke meter, m³). Het is dus geen maatstaf voor lokale gasemissies, wel voor de lokale aanwezigheid van dit gas, ongeacht de herkomst ervan.

Officiële bevolking: alle personen die wettelijk ingeschreven zijn bij hun gemeentelijke administratie, met uitzondering van de asielzoekers.

OKAN (Onthaalonderwijs voor anderstalige kinderen): opvangonderwijs voor anderstalige kinderen in het Nederlandstalig onderwijs. Het onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers is bedoeld voor leerlingen die niet de Belgische of Nederlandse nationaliteit hebben, die in België aankomen en die het Nederlands onvoldoende beheersen. Het onthaalonderwijs stelt deze leerlingen in staat om zo snel mogelijk Nederlands te leren. Voor meer informatie: www.onderwijsinbrussel.be

Rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming (RVT): om de financiële toegang van personen met een laag inkomen tot de gezondheidszorg te verbeteren, krijgen verschillende categorieën personen (alsook hun personen ten laste) een verhoogde tegemoetkoming van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en dus een daling van het remgeld. Sinds januari 2014 zijn er drie voorwaarden die elk recht kunnen geven op de verhoogde tegemoetkoming: (1) recht hebben op bepaalde uitkeringen (leefloon, equivalent leefloon, IGO, tegemoetkoming voor personen met een handicap, verhoogde kinderbijslag voor kinderen met een handicap); (2) het statuut van wees of niet-begeleide minderjarige vreemdeling (NBMV); (3) een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het recht op de verhoogde tegemoetkoming automatisch toegekend voor de gerechtigde en zijn personen ten laste. Personen met een laag inkomen, die niet automatisch recht hebben op de verhoogde tegemoetkoming, kunnen een aanvraag indienen en het recht wordt al dan niet toegekend op basis van een onderzoek van de inkomens van het huishouden.

Schoolbevolking: populatie van leerlingen die regelmatig op een school zijn ingeschreven. De schoolbevolking kan om een aantal redenen verschillen van de officiële bevolking op dezelfde leeftijden: kinderen zonder verblijfsvergunning kunnen ingeschreven zijn in een school, zelfs als ze niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister, sommige kinderen volgen thuisonderwijs, enz.

Standaardisering (voor leeftijd): Gezondheidsparameters hangen sterk samen met leeftijd. Door te standaardiseren voor leeftijd wordt rekening gehouden met de verschillen in leeftijdsstructuur tussen het Gewest en een bepaalde gemeente, wat vergelijkingen mogelijk maakt. Dit wordt verwezenlijkt door de waargenomen respectieve cijfers per leeftijdscategorie toe te passen op een standaardpopulatie. Deze gestandaardiseerde cijfers wijken dus af van de “ware” cijfers en worden alleen gebruikt om abstractie te maken van de leeftijdsverschillen in de te vergelijken populaties.

Statistische formulieren voor geboorten en overlijden: de geboorte- en sterftestatistieken kunnen aan de hand van twee bronnen worden opgesteld: het rijksregister (officiële bevolking) en de statistische formulieren voor geboorten en overlijden. Deze laatste bron omvat alle geboorten en overlijdens, ook deze bij de personen die niet ingeschreven zijn in het rijksregister, maar die in de gemeente wonen. Het aantal geboorten en overlijdens dat via de formulieren wordt geteld, is meestal hoger dan het aantal geboorten en overlijdens via het rijksregister. Voor meer informatie: www.vivalis.brussels

Statistische sectoren: de statistische sectoren vertegenwoordigen de kleinste administratieve eenheid en zijn het resultaat van de onderverdeling van het grondgebied door Statbel, op basis van structurele kenmerken van sociale, economische, stedenbouwkundige en morfologische aard.

Totaal vruchtbaarheidscijfer: deze indicator is de som van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers in een jaar/periode. Hij kan worden geïnterpreteerd als het gemiddelde aantal kinderen dat een vrouw zou hebben als ze gedurende haar hele vruchtbare leven de vruchtbaarheidsomstandigheden zou ervaren die in dat jaar of in die periode zijn waargenomen.

Tweede kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon [wijken](#) aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. De tweede kroon van het Brussels Gewest omvat de wijken die het meest aan de buitenkant van de stad liggen, buiten de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchillaan) en in het oosten (Generaal Jacqueslaan, Louis Schmidlaan, Saint-Michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze tweede kroon werd verstedelijkt na de [eerste kroon](#) en bereikte de grenzen van het Brussels Gewest rond 1960.

Vestigingseenheden: Onder vestigingseenheid verstaat men een plaats die men, geografisch gezien, kan identificeren door een adres waar ten minste één activiteit van de onderneming wordt uitgeoefend of van waaruit de activiteit wordt uitgeoefend. Dit kan een werkplaats zijn, een magazijn, een verkooppunt, een kantoor, een directie, een zetel, een agentschap of een filiaal.

Wachtregister: register dat in 1994 in elke gemeente werd gecreëerd en gecentraliseerd op het niveau van het Rijksregister, waarin de registratie wordt bijgehouden van personen die verklaren vluchteling te zijn of die erkenning van het vluchtelingenstatuut aanvragen.

Werkgelegenheidsgraad: percentage van de werkende beroepsbevolking (met een job) in de bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar).

Werkloosheidsgraad: percentage van de werkloze bevolking (niet-werkende beroepsbevolking) in de [beroepsbevolking](#).

Wijken: de wijken van het Brussels Gewest die in deze publicatie worden gebruikt, zijn deze van de Wijkmonitoring. Een wijk is een som van [statistische sectoren](#), aan elkaar grenzend, gegroepeerd in functie van hun sociaaldemografische en fysieke kenmerken. Voor meer informatie: <https://wijkmonitoring.brussels/>

Zware diensten voor bedrijven (G-46 & H): deze sector omvat de groothandel (met uitzondering van motorvoertuigen en motorfietsen) en de sector vervoer en opslag.

ACRONIEMEN EN AFKORTINGEN

Actiris	Brusselse Gewestelijke Dienst voor Arbeidsbemiddeling	OESO	Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling
IMA	Intermutualistisch Agentschap	OKAN	Onthaalonderwijs Anderstalige Nieuwkomers
KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid	ONE	Office de la Naissance et de l'Enfance
RVT	Rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming voor de verzekering voor geneeskundige verzorging	RVA	Rijksdienst Voor Arbeidsvoorziening
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	RVP	Rijksdienst voor Pensioenen
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn	RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
dB	Decibel	WGO	Wereldgezondheidsorganisatie
NWWZ	Niet-werkende werkzoekenden	GPB	Gewestelijk Bestemmingsplan
ELL	Equivalent leefloon	RR	Rijksregister
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and Living Conditions	LL	Leefloon
IGO	Inkomensgarantie voor ouderen	BGHM	Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij
HORECA	Activiteitstak die alle hotels en eet- en drinkgelegenheden (restaurants en cafés) omvat	FOD	Federale Overheidsdienst
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse	SPP	Federale openbare programmadienst
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering	GOB	Gewestelijke Overheidsdienst Brussel
PB	Personenbelasting	btw	Belasting op de toegevoegde waarde
NBMV	Niet-begeleide minderjarige vreemdeling	EU	Europese Unie
		ULB	Université libre de Bruxelles
		VUB	Vrije Universiteit Brussel
		WSE	Steunpunt Werk en Sociale Economie

MEER WETEN

Wijkmonitoring van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

<https://wijkmonitoring.brussels>

Brussels Instituut voor
Statistiek en Analyse

www.bisa.brussels

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn
van Brussel-Hoofdstad

www.vivalis.brussels

BIBLIOGRAFIE

Andrieux J., Eggen M., Bouland C., Stand van zaken van de verbanden tussen milieu en gezondheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Centre de Recherche en Santé Environnementale et Santé au Travail (École de Santé Publique, Université libre de Bruxelles), Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad. 2020.

Avalosse H., Maron L., Lona M., *et al.* (2019), Ongelijkheid in gezondheid, InterMutualistisch Agentschap (IMA), Brussel

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Wilmotte P.-F. (2022), Welke ondernemingen vestigen zich in of verlaten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest? Focus nr. 55

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Wilmotte P.-F. (2022), De gevolgen van de migratie van Belgische ondernemingen voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr.54

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Hermia J.-P. en Treutens P.-P. (2021), Recente evolutie van de inkomens in Brussel op wijkniveau, Focus nr 41

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Ermans T. (2019), Brusselse huishoudens en de auto, Focus nr 32

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse en Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2016), Zoom op de gemeenten: Watermaal-Bosvoorde.

Hub.brussels, ULB & Perspective.brussels. 2019. De Brusselse handel in cijfers: analyse van het ruimtelijk koopgedrag van de Brusselse huishoudens. Brussels: Hub.brussels. https://perspective.brussels/sites/default/files/documents/article_4_-_vf_-_nl.pdf

Jaumain S. (Dir.) (2008), La Région de Bruxelles-Capitale. Histoire et Patrimoine des communes de Belgique, Bruxelles, Editions Racine, 624 p.

Leefmilieu.brussels (2022), Kwaliteit van de buitenlucht: stand van zaken. Concentratie van stikstofdioxide (NO₂): <https://leefmilieu.brussels/burgers/tools-en-data/het-milieu-stand-van-zaken/kwaliteit-van-de-buitenlucht-stand-van-zaken>. Geraadpleegd op 12-12-2022.

May X., Ermans T. en Hooftman N. (2019), "Bedrijfswagens: diagnostiek en uitdagingen van een fiscaal regime", Brussels Studies, Synthesenota's, n° 133. URL: <https://journals.openedition.org/brussels/2366?lang=nl>

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2020). 'Overmatige schuldenlast in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gevolg en verzwarende factor van armoedesituaties: presentatie en analyse van de gegevens van vier schuldbemiddelingsdiensten en van de Centrale voor kredieten aan particulieren'. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2019), Dossier 2019/2 – Iedereen even gezond in Brussel? Recente cijfers en kaarten over sociale ongelijkheden in gezondheid, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2017) Inzichten in non take-up van de sociale rechten en in sociale onderbescherming in het Brussels Gewest, Thematisch katern van het Armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2016, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie: Brussel.

Parking.Brussels (2020), Autodelen - Evaluatierapport van de gewestelijke spreiding, 16 p.

Perspective.brussels (2021), Monitoring van de publieke woonprojecten in Brussel nr 5, 43 p.

Roberfroid D., Dauvrin M., Keygnaert I., Desomer A., Kerstens B., Camberlin C., Gysen J., Lorant V., Derluyn I. (2015), Welke gezondheidszorg voor personen zonder wettig verblijf? Health Services Research (HSR). Brussel: Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE). KCE Reports 257Bs. D/2015/10.273/109.

Rygaert X., Vaes B., Vanoverloop J. *et al.* (2021), Chronische ziekten bij mensen met een statuut chronische aandoening: lessen uit een koppeling tussen gegevens van Intego en het InterMutualistisch Agentschap, IMA, Brussel.

Van der Heyden J., Nguyen D., Renard F., Scohy A., Demarest S., Drieskens S., Gisle L. Belgisch gezondheidsonderzoek 2018. Brussel, België: Sciensano; Rapportnummer: 2019/14.440/89.

Zoom op de gemeenten: Watermaal-Bosvoorde

De publicatie 'Zoom op de gemeenten' van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse en het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad verzamelt en analyseert demografische, socio-economische, welzijns- en gezondheidsindicatoren van de bevolking voor elk van de 19 Brusselse gemeenten. Deze publicatie dient als beleidsondersteunend instrument en geeft het werkveld inzage in de kenmerken van de bevolking waarmee en het grondgebied waarop ze werken.

www.bisa.brussels
www.vivalis.brussels